

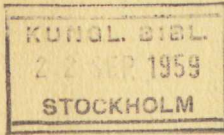
**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

SOU
1959:26

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:26

Försvarsdepartementet

ARBETSTIDEN FÖR VISS MILITÄR OCH CIVILMILITÄR PERSONAL

BETÄNKANDE AVGIVET AV
MILITÄRA ARBETSTIDSKOMMITTÉN

Stockholm 1959

Statens offentliga utredningar 1959

Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. Idun. 164 s. **Jo.**
2. Filmstöd och biografnöjesskatt. Idun. 153 s. **Fl.**
3. Preliminär nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 131 s. **Fl.**
4. Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Idun. 485 s. **Ju.**
5. Läkemedelsförsörjningens organisation. Idun. 304 s. **I.**
6. Fångvårdsanstalters optimala storlek. Idun. 63 s. + 6 s. ill. **Ju.**
7. Statligt kreditstöd till hantverk och småindustrim.m. Kihlström. 131 s. **H.**
8. Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. Idun. 210 s. **E.**
9. Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. Idun. 78 s. **S.**
10. Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. Idun. 145 s. **Ju.**
11. Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. Idun. 56 s. **Fö.**
12. Tilläggs pensioneringens administration. Idun. 186 s. **S.**
13. Familjebeskattningen. Idun 275 s. **Fl.**
14. Reviderad nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 112 s. **Fl.**
15. Fångvårdsstyrelsen. Idun. 216 s. **Ju.**
16. Riksdagens budgetarbete. Marcus. 56 s. **Fl.**
17. Domarbanan. Idun. 222 s. **Ju.**
18. Fänges arbetsersättning. Idun. 98 s. **Ju.**
19. Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. Idun. 136 s. **K.**
20. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Idun. 181 s. **Ju.**
21. Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. Idun. 303 s. **K.**
22. Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamhetens organisation. Idun. 238 s. **Fl.**
23. Arméns befäl. Idun. 431 s. **Fö.**
24. Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. Idun. 407 s. **Fl.**
25. Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. Idun. 197 s. **S.**
26. Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. Idun. 98 s. **Fö.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:26

Försvarsdepartementet

ARBETSTIDEN FÖR VISS MILITÄR OCH CIVILMILITÄR PERSONAL

BETÄNKANDE AVGIVET AV

MILITÄRA ARBETSTIDSKOMMITTÉN

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1959

STATES OF THE UNITED STATES
OF AMERICA

ARRESTED FOR VIOLATION
OF CIVIL RIGHTS

DEPARTMENT OF JUSTICE

UNITED STATES OF AMERICA

Innehåll

Skrivelse till departementschefen

I. Utredningsuppdraget	7
II. Orientering om krigsmaktens personal, verksamheten inom krigsmakten samt arbetstidsbestämmelser m. m. för militär och civilmilitär personal. . .	9
A. Krigsmaktens personal.	9
B. Verksamheten inom krigsmakten samt arbetstidsbestämmelser m. m. för militär och civilmilitär personal	11
1. Huvudarbetsområden och antalsuppgifter	11
2. Stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst	13
3. Läkarpersonal	14
4. Tandläkarpersonal	15
5. Veterinärpersonal	15
6. Trupptjänst	16
7. Sjöttjänst	21
8. Flygtjänst	24
9. Lärartjänst vid utbildningsanstalter	25
10. Elever vid utbildningsanstalter m. m.	27
11. Teknisk tjänst (verkstadstjänst)	27
12. Vaktjänst vid militära etablissemang	29
13. Meteorologtjänst	30
14. Musiktjänst	30
15. Särskild tjänstgöring	31
a. Dagbefälstjänst (motsvarande)	31
b. Vaktjänst ombord	33
c. Garnisonstjänst	34
d. Beredskapstjänst (jourttjänst)	35
e. Frivilligutbildning	36
III. Utländska föreskrifter om arbetstid för militär och civilmilitär personal. .	38
IV. Undersökningar om arbetstidens längd för militär och civilmilitär personal	40
V. Militära arbetstidskommitténs synpunkter och förslag rörande arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal	47
A. Möjligheter till arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal .	47
1. Tjänstgöring under krigsliknande förhållanden	47
2. Normal fredstjänstgöring	50
3. Särskilda tjänsteuppdrag vid sidan av normalt förekommande uppgifter	55
B. Personal som bör inordnas under arbetstidsbestämmelser	56

C. Kommitténs förslag till arbetstidsbestämmelser	58
1. Normalarbetstidens längd	59
2. Beräkning av arbetstid	60
3. Begränsningsperiod	64
4. Övertidstjänstgöring	66
5. Arbetstidsregleringens genomförande	68
VI. Synpunkter på kostnader vid en arbetstidsreglering	70
VII. Sammanfattning	74
Särskilt yttrande av ledamoten E. B. Holmqvist	79

Bilagor

Bil. 1. Vid arbetstidsundersökningen 1957/58 använd blankett jämte anvisningar	84
Bil. 2. Sammandragstabeller	88
Tabell 1. Genomsnittligt antal i arbetstidsundersökningen redovisade beställningshavare	88
Tabell 2. Sammanfattning avseende trupptjänst	89
Tabell 3. Sammanfattning avseende sjötjänst	91
Tabell 4. Sammanfattning avseende flygtjänst	91
Tabell 5. Sammanfattning avseende marktjänst vid flygvapnet	92
Tabell 6. Sammanfattning avseende stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst	93
Tabell 7. Sammanfattning avseende verkstadstjänst	94
Tabell 8. Sammanfattning avseende musiktjänst	95
Tabell 9. Genomsnittlig tid per vecka under övningsåret 1957/58 för ianspråktagande av viss sjökommenderad personal	96
Bil. 3. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal	97

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 29 juni 1956 givna bemyndigande tillkallade chefen för försvarsdepartementet samma dag numera generaldirektören B. E. Johnsson, ledamoten av riksdagens andra kammare G. L. Andersson, ledamoten av riksdagens första kammare G. V. Sundelin, byråchefen i försvarsdepartementet N. V. Simonsson samt majoren vid generalstabskåren S. A. Gyllö såsom sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning beträffande den militära och civilmilitära personalens arbetstidsförhållanden. Samtidigt uppdrogs åt Johnsson att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Utredningen har antagit benämningen militära arbetstidskommittén.

Sedan Andersson den 4 mars 1957 på egen begäran entledigats från ifrågavarande uppdrag, har departementschefen genom beslut samma dag uppdragit åt ledamoten av riksdagens första kammare E. B. Holmqvist att vara sakkunnig i kommittén.

Att såsom experter biträda kommittén har departementschefen den 6 februari 1957 tillkallat numera byråchefen i civildepartementet N. A. Aldestam samt den 15 oktober 1958 numera majoren vid Älvsborgs regemente S. N.-E. Ljungqvist.

Såsom sekreterare åt kommittén har den 2 oktober 1956 utsetts numera förste byråsekreteraren vid försvarsstaben I. H. Hultan. Genom beslut den 30 juni 1958 uppdrogs åt amanuensen i civildepartementet J. Raud att biträda kommittén med vissa sekreterargöromål.

Kommittén har med vederbörligt tillstånd företagit studiebesök vid sammanlagt 24 förband (motsvarande) och utbildningsanstalter inom försvarsgrenarna. Representanter för svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet samt försvarsväsendets underbefälsförbund ha deltagit i studiebesöken.

Representanter för försvarsgrenscheferna och nämnda personalorganisationer ha beretts tillfälle att vid överläggningar med kommittén framlägga sina synpunkter på ämnet för utredningen.

Sedan uppdraget numera slutförts, får kommittén härmed vördsamt överlämna sitt betänkande.

Särskilt yttrande av ledamoten Holmqvist bifogas.

Stockholm den 29 juni 1959.

E. Johnsson

Eric Holmqvist

Gust. V. Sundelin

Nils Simonsson

Sture A. Gyllö

| Ivan Hultan

I. Utredningsuppdraget

I ett anförande till statsrådsprotokollet den 29 juni 1956 upptog dåvarande chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, fråga angående utredning om arbetstidsförhållandena för militär och civilmilitär personal och anförde därvid följande:

»För civila tjänstemän hos staten är tjänstgöringstidens längd i allmänhet fastställd genom bestämmelser i instruktioner, arbetsordningar och liknande urkunder. Vad angår den militära och civilmilitära personalen har Kungl. Maj:t i cirkulär den 19 oktober 1945 meddelat föreskrifter angående arbetstid för viss militär och civilmilitär personal i stabs-, förvaltnings- eller (och) expeditiöns-tjänst, men i övrigt är arbetstiden för dessa båda personalkategorier icke reglerad.

Vid 1955 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner (I: 168 och II: 250) att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om särskild utredning rörande den militära och civilmilitära personalens arbetstidsförhållanden i syfte att tillskapa lämpliga föreskrifter för en reglering av arbetstidsfrågan för denna personal. Allmänna beredningsutskottet (utl. nr 9) förklarade sig finna det till grund för motionerna liggande kravet på ordnade arbetstidsförhållanden för den militära och civilmilitära personalen i och för sig berättigat. Utskottet hade emellertid inhämtat, att genom överbefälhavarens försorg igångsatts undersökningar inom ifrågavarande område. Då enligt utskottets mening resultatet därav borde avvakta innan andra åtgärder övervägdes, hemställde utskottet, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

I skrivelse den 23 juni 1955 har överbefälhavaren anmält att nyssnämnda undersökningar slutförts samt angivit vissa principer, som enligt hans mening bör ligga till grund för en reglering av den militära och civilmilitära befälspersonalens arbetstidsförhållanden. Överbefälhavaren framhåller att det ligger i den militära tjänstens natur att tjänstgöringstiderna i viss utsträckning måste bli obestämda. Tjänstgöringsförhållandena är emellertid numera mer krävande än tidigare, bl. a. på grund av tjänstens intensifiering och rådande befälsbrist. Enligt överbefälhavaren kan dessa omständigheter påverka såväl antalet avgångar från aktiv tjänst som möjligheterna att rekrytera personal till krigsmakten. Överbefälhavaren finner det därför angeläget att sådana åtgärder vidtages, som utan att vara till men för tjänsten kan medföra en i större utsträckning än för närvarande ordnad arbetstid samt kompensation för särskilt obekväma arbetstidsförhållanden. Enligt överbefälhavarens mening skulle önskemålen om förbättring av rådande förhållanden icke bäst tillgodoses genom ekonomisk kompensation. Där- emot anses frågan kunna lösas genom en viss tidskompensation och en fastare arbetstidsordning. Denna förklaras icke vara avsedd att utgöra underlag för rätt till övertid ersättning eller ersättning för arbete på obekväm arbetstid. — Enligt de i skrivelsen angivna principerna bör den normala arbetstiden för ständigt tjänstgörande befälspersonal — bortsett från sådan personal, å vilken cirkuläret

den 19 oktober 1945 är tillämpligt — i genomsnitt icke överstiga 48 timmar för vecka. I vissa fall — såsom då övning, tjänstgöring ombord eller tjänstgöring som dagbefäl pågått under vissa minimitider — skulle arbetstiden kunna utsträckas utöver nämnda genomsnitt men möjlighet finnas för personalen att i stället erhålla en tjänstefri dag. Överbefälhavaren har hemställt om medgivande att utfärda allmänna riktlinjer av i huvudsak det innehåll som angivits i skrivelsen.

Utlåtanden över framställningen har avgivits av försvarets civilförvaltning, statskontoret, kammarrätten och statens lönenämnd.

Civilförvaltningen finner det vara ur skilda synpunkter angeläget att normala arbetstidsbestämmelser åstadkommes såväl för den militära och civilmilitära personalen som för den civila personalen vid försvaret. Ämbetsverket föreslår att en utredning kommer till stånd beträffande arbetstidsförhållandena över huvud taget inom försvaret, varvid anpassning i tillämpliga delar bör sökas till den allmänna lagstiftningen på området.

Statskontoret anser, att definitiv ställning till frågan om arbetstid för den militära och civilmilitära personalen bör tagas först sedan försök med normaliserad arbetstid gjorts vid en mindre enhet inom försvarsmakten och redogörelse för erfarenheterna av försöket lämnats.

Kammarrätten har ur de synpunkter, kammarrätten har att företräda, icke något att erinra mot att bestämmelser utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med de av överbefälhavaren föreslagna riktlinjerna.

Lönenämnden förklarar sig finna det skäligt och rimligt, att reglerad arbetstid införes för den militära och civilmilitära personalen. Nämnden anser dock icke överbefälhavarens framställning utgöra tillräcklig grund för en dylik reglering utan föreslår en förutsättningslös utredning av frågan.

Svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund har i gemensam skrivelse den 18 juni 1956 hemställt om skyndsamt utredning angående arbetstiden för militär och civilmilitär personal vid försvaret.

För egen del finner jag det vara angeläget — icke minst mot bakgrunden av de strävanden till begränsning av arbetstiden, som allmänt gör sig gällande i vårt samhälle — att man söker åstadkomma en fastare reglering av tjänstgöringstiden för den militära och civilmilitära personalen. Behov härav föreligger särskilt i fråga om den personal, som är direkt engagerad i utbildningsverksamheten inom krigsmakten. Det ligger i denna verksamhets natur, att den måste bedrivas under förhållanden som ofta starkt avviker från arbetsförhållandena inom den civila statsförvaltningen och försvårar en anpassning till där tillämpad arbetstidsreglering. Man bör emellertid enligt min mening icke därför underlåta att noggrant pröva, på vilka vägar det kan vara möjligt att — utan men för tjänsten — nå fram till en mera tillfredsställande ordning i fråga om bestämmandet av den militära och civilmilitära personalens arbetstid. Jag anser att en utredning av frågan nu bör komma till stånd genom särskilda sakkunniga. I likhet med lönenämnden håller jag före att utredningsarbetets inriktning icke bör bindas genom några särskilda direktiv. Jag vill emellertid understryka vikten av att de sakkunniga undersöker och redovisar de ekonomiska konsekvenserna i olika hänseenden av de lösningar, som de kan komma att framlägga.

— — —
Representanter för vederbörande myndigheter och personalorganisationer bör få tillfälle att vid överläggningar med de sakkunniga framlägga sina synpunkter på ämnet för utredningen.»

II. Orientering om krigsmaktens personal, verksamheten inom krigsmakten samt arbetstidsbestämmelser m.m. för militär och civilmilitär personal

A. Krigsmaktens personal

Överbefälhavaren har i januari 1959 avgivit förslag till nytt tjänstereglemente för krigsmakten (TjRK). Nedanstående redogörelse hänför sig till detta förslag.

Krigsmaktens personal består av militär, civilmilitär och civil personal. Den militära och civilmilitära personalen indelas i fast anställd, värnpliktig och krigsfrivillig personal. I den militära personalen ingår därutöver hemvärnspersonalen och i den civilmilitära viss civilförsvarspliktig och tjänstepliktig personal.

Den fast anställda personalen består av stampersonal och reservpersonal. I stampersonalen ingår personal på aktiv stat (inbegripet personal i beställning, som redovisas på övergångsstat eller över stat, samt överstatsanställda meniga fältflygare och flygnavigatörer), personal på reservstat och på disponibilitetsstat samt övertalig personal. Till den militära stampersonalen räknas även musikelever och till den civilmilitära stampersonalen arvodesanställda läkare, tandläkare och veterinärer. Reservpersonalen består av personal i reserv samt väg- och vattenbyggnadskårens personal.

Den civila personalen indelas i civila tjänstemän, arvodesanställd, kollektivavtalsanställd, värnpliktig, krigsfrivillig, civilförsvarspliktig och tjänstepliktig personal, frivilligt tjänstgörande underårig personal, försvarets reservsjuksköterskekårs personal samt tillfälligt krigstjänstgörande medlemmar av frivilliga försvarsorganisationer.

Personal på aktiv stat innehar militär eller civilmilitär beställning vid stab, verk, försvarsgren, vapenslag, personalkår, regemente (motsvarande) eller utbildningsanstalt.

Antalet ordinarie och extra ordinarie beställningar samt personalläget den 1 oktober 1958 framgår av omstående tabell

All fast anställd militär personal hänföres till någon av krigsmaktens militära personalkårer. Den fast anställda civilmilitära personalen tillhör tygtekniska kåren, mariningenjörkåren, flygingenjörpersonalen, läkarpersonalen vid försvarets sjukvårdsstyrelse, fältläkarkåren, marinläkarkåren, flygläkarpersonalen, militärtandläkarpersonalen, fältveterinärkåren, militärmeteorologpersonalen, verkmästare-, mästare- och teknikerpersonalen

Beställning vid	Antal								
	o och eo beställ- ningar			vakanser i o och eo beställningar			o och eo beställ- ningshavare		
	Mili- tära	Civil- mili- tära	S:a	Mili- tära	Civil- mili- tära	S:a	Mili- tära	Civil- mili- tära	S:a
Armén.....	10 041	1 329	11 370	1 473	141	1 614	8 568	1 188	9 756
Armétygförvaltningen	13	7	20	—	—	—	13	7	20
Arméintendenturförvalt- ningen.....	5	—	5	—	—	—	5	—	5
Summa	10 059	1 336	11 395	1 473	141	1 614	8 586	1 195	9 781
Marinen.....	4 680	212	4 892	923	17	940	3 757	195	3 952
Marinförvaltningen.....	24	3	27	—	—	—	24	3	27
Summa	4 704	215	4 919	923	17	940	3 781	198	3 979
Flygvapnet.....	2 234	3 476	5 710	304	406	710	1 930	3 070	5 000
Flygförvaltningen.....	35	46	81	+ 5	+ 10	+ 15	40	56	96
Summa	2 269	3 522	5 791	299	396	695	1 970	3 126	5 096
Krigsmakten i övrigt....	93	52	145	—	—	—	93	52	145
S:a sum	17 125	5 125	22 250	2 695	554	3 249	14 430	4 571	19 001

vid flygvapnet, marinens poliskår, flottiljpolispersonalen eller övrig personal (departementsskrivare, fortifikationskassörer, fortmaskinister).

Av vid krigsmakten anställda personer äro vissa ständigt tjänstgörings-skyldiga, medan andra ha begränsad tjänstgöringsskyldighet. Personal på aktiv stat samt innehavare av i personalförteckningar uppförda arvodes-befattningar för pensionerad personal liksom civila tjänstemän ha ständig tjänstgöringsskyldighet. För övrig personal varierar tjänstgöringsskyldig-heten under olika förhållanden.

Antalet arvodesbefattningar, avsedda för pensionerad personal vid krigs-makten, uppgår till knappt 1 000, fördelade på centrala ämbetsverk, staber, förband, utbildningsanstalter m. m. Av befattningarna äro omkring 600 hänfödda till löneklasserna A: 16—18 och knappt 400 till löneklass A: 24 och högre löneklasser. Arvodesbefattningarna uppehöllos den 1 februari 1958 till omkring 44 % av pensionsavgången personal. Övriga befattningar voro besatta med reservutnämnd personal (ca 22 %), personal på aktiv stat (ca 20 %), värnpliktigt befäl (ca 2 %) och civil personal (ca 4 %). Omkring 8 % av arvodesbefattningarna voro vakanta.

Viss personal — utöver personal på aktiv stat och personal i arvodes-befattningar — anställles under längre eller kortare tid för tjänstgöring i militära eller civilmilitära befattningar under sådana former, att anställ-ningen har yrkeskaraktär. Enligt gällande försvarsordning avses sålunda ett visst antal officerare och underofficerare i reserven skola fullgöra fri-villig, ständig tjänstgöring i befattningar, för vilka eljest skulle avses per-

sonal på aktiv stat. Den 1 oktober 1958 voro 97 reservbefäl i tjänst vid armén i dylika befattningar. Motsvarande tjänstgöring fullgöres även av personal, som med stöd av Kungl. brev den 27 februari 1953 anställs i vakanta beställningar. 300 personer voro den 1 oktober 1958 anställda i dylika beställningar, varav 190 vid armén, 82 vid marinen och 28 vid flygvapnet.

Frivillig tjänstgöring vid krigsmakten kan även äga rum med stöd av Kungl. brev den 24 maj 1957. Sådan tjänstgöring, vid vilken — med undantag för viss personal — löneförmåner utgå såsom vid författningsenligt åliggande tjänstgöring, kan ske i vederbörandes krigsbefattning (motsvarande), för fortsatt befäls- eller specialutbildning, för (fortsatt) förordnande i viss tjänstegrad (tjänsteklass) eller för (fortsatt) anställning såsom krigsfrivillig. Ianspråktagande kan även ske för annan från militär synpunkt erforderlig tjänstgöring. Den 1 oktober 1958 voro 165 personer tagna i anspråk för dylik tjänstgöring, varav 129 vid armén, 3 vid marinen och 33 vid flygvapnet. Under budgetåret 1957/58 fullgjordes frivillig tjänstgöring jämlikt Kungl. brevet den 24 maj 1957 under sammanlagt omkring 65 000 dagar av knappt 4 000 personer, huvudsakligen medlemmar av frivilliga försvarsorganisationer. Dylik tjänstgöring är i motsats till frivillig, ständig tjänstgöring och tjänstgöring i vakant beställning icke av yrkeskaraktär.

B. Verksamheten inom krigsmakten samt arbetstidsbestämmelser m. m. för militär och civilmilitär personal

1. Huvudarbetsområden och antalsuppgifter

Den militära och civilmilitära personalens verksamhet inom krigsmakten är av mångskiftande art. Följande huvudarbetsområden kunna särskiljas: stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst, trupptjänst, sjötjänst, flygtjänst, lärartjänst vid utbildningsanstalter, tjänst för egen utbildning, teknisk tjänst (verkstadstjänst), vakttjänst vid militära etablissement, meteorologtjänst samt musiktjänst.

Personalen fördelas för längre eller kortare tid till tjänstgöring inom något av dessa huvudarbetsområden. Gränsdragningen mellan arbetsområdena kan emellertid icke göras entydig. Personal, placerad i t. ex. stabs-tjänst, har sålunda ofta även uppgifter inom trupptjänstens område. Trupptjänstgörande personal kan anförtras vissa stabsuppgifter. Deltidstjänstgörande lärare vid utbildningsanstalter ha sin huvudsakliga verksamhet förlagd till annat arbetsområde. I samband med krigsförbandsvisa repetitionsövningar och vid tillämpningsövningar utnyttjas personal från olika verksamhetsområden för lärar-, instruktörs- och stridsdomaruppgifter m. m. Så är även fallet beträffande den vid förbanden m. m. bedrivna fortsatta befälsutbildningen.

Dagbefäls-, garnisons-, vakt-, jour- och beredskapstjänst tillkommer utöver ordinarie tjänstgöring för olika personalkategorier. Vid flygvapnet förekommer viss tjänstgöring, benämnd »beredskapstjänst», som sammanhänger med övervakning av luftrummet och med att förband ur luftförsvaret skola kunna insättas med kort varsel. Denna »beredskapstjänst» innebär, att den ordinarie tjänstgöringen för berörda personalkategorier av beredskapsskäl förlägges till andra tider än vid flottilj eljest normala. Ifrågavarande tjänstgöring utgör därför från arbetstidssynpunkt icke beredskapstjänst utan ordinarie tjänstgöring för vederbörande.

Personalen på aktiv stat omplaceras som regel förhållandevis ofta för att den därigenom praktiskt skall kunna inhämta erforderliga kunskaper, färdigheter och erfarenheter för krigsplacering i alltmer kvalificerade befattningar.

Ordinarie och extra ordinarie beställningshavares fördelning på huvudarbetsområden den 1 oktober 1958 framgår av följande tabell.

Beställning vid	Huvudarbetsområde											
	Stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst	Trupptjänst	Sjötjänst	Flygtjänst	Marktjänst, övrig vid flygvapnet	Instruktör, lärare vid utbildningsanstalt	Elev vid utbildnings- anstalt	Teknisk tjänst (verkstadstjänst)	Vakttjänst	Meteorologtjänst	Musiktjänst	Summa
Armén	2 753	4 622	—	—	—	454	390	852	205	—	480	9 756
Armétygförvalt- ningen	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
Arméintendenturför- valtningen	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Summa	2 778	4 622	—	—	—	454	390	852	205	—	480	9 781
Marinen	1 081	1 383	1 021	—	—	46	107	110	130	—	74	3 952
Marinförvaltningen .	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
Summa	1 108	1 383	1 021	—	—	46	107	110	130	—	74	3 979
Flygvapnet	423	176	—	797	282	136	211	2 556	254	65	100	5 000
Flygförvaltningen . .	81	—	—	11	1	—	—	3	—	—	—	96
Summa	504	176	—	808	283	136	211	2 559	254	65	100	5 096
Krigsmakten i övrigt	141	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	145
S:a sum	4 531	6 181	1 021	808	283	640	708	3 521	589	65	654	19 001

De omkring 900 besatta arvodesbefattningarna för pensionerad personal utnyttjas företrädesvis för stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst.

Den vid krigsmakten i övrigt anställda militära och civilmilitära personalen (utom aspirantanställd personal, meniga i Eh 1 samt musikelever) och den personal, som tagits i anspråk med stöd av Kungl. brev den 24

maj 1957 (Kungl. brev den 11 april 1958), var den 1 oktober 1958 verksam inom huvudarbetsområden enligt följande tabell.

Kategori	Huvudarbetsområde								
	Stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst	Trupptjänst	Sjötjänst	Flygtjänst	Marktjänst, övrig vid flygvapnet	Instruktör, lärare vid utbildningsanstalt	Teknisk tjänst (verkstadstjänst)	Vakttjänst	Summa
Officerare och underofficerare i arméns reserver, fullgörande frivillig, ständigt tjänstgöring enligt gällande försvarsordning	78	18	—	—	—	1	—	—	97
Personal, tjänstgörande i vakanta beställningar vid									
armén.....	57	130	—	—	—	—	1	2	190
marinen.....	28	38	16	—	—	—	—	—	82
flygvapnet.....	13	3	—	4	8	—	—	—	28
Summa	98	171	16	4	8	—	1	2	300
Personal, tagen i anspråk för frivillig tjänstgöring och utbildning jämlikt Kungl. brev 24/5 1957 (Kungl. brev 11/4 1958) vid									
armén.....	29	100	—	—	—	—	—	—	129
marinen.....	3	—	—	—	—	—	—	—	3
flygvapnet.....	13	3	—	2	10	5	—	—	33
Summa	45	103	—	2	10	5	—	—	165
S:a s:um	221	292	16	6	18	6	1	2	562

2. Stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst

Kungl. Maj:t har genom brev den 19 oktober 1945 fastställt särskilda bestämmelser rörande arbetstid för viss militär och civilmilitär personal i stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst. Bestämmelserna avse militär och civilmilitär personal, vars arbete till huvudsaklig del är att hänföra till stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst, dock ej läkar- eller veterinärpersonal eller annan personal, beträffande vilken Kungl. Maj:t meddelat särskilda bestämmelser om arbetstid. Arbetstidsföreskrifterna, som i väsentliga delar överensstämmer med bestämmelserna i 12 § allmänna verksstadgan (SFS 1955:3), innebära bl. a.,

att arbetstiden skall utgöra 42 timmar i veckan eller, där vecka innehåller mindre än 6 arbetsdagar, ett i förhållande till antalet arbetsdagar minskat antal

timmar, med iakttagande av att arbetstiden icke någon arbetsdag må understiga $4\frac{1}{2}$ timmar,

att måltidsrast icke må inräknas i arbetstiden,

att chef för högst 3 månader under tiden juni—september må medgiva, att arbetstiden inskränkes med högst 9 timmar i veckan, varvid arbetstiden på lördagar må begränsas till $3\frac{1}{2}$ timmar,

att arbetet på påskafton, midsommarafton och julafton efter chefs bestämmande helt eller delvis må inställas,

att viss inskränkning i arbetstiden i undantagsfall må medgivas av chef vid särskilda tillfällen, dock att inskränkningen icke må innebära generell nedsättning av arbetstiden under flera dagar i följd,

att för idrott och sport högst en timme per dag av ordinarie arbetstid må användas för konditionsträning,

att vid inskränkning av arbetstiden under juni—september den tid, som av arbetstiden disponeras för konditionsträning tillsammans med den tid, varmed arbetstiden inskränkes, må uppgå till högst 12 timmar i veckan, samt

att då göromålsens gång det kräver, chef äger påfordra nödig utsträckning av arbetstiden.

Genom brev den 30 april 1959 angående ändrad arbetstidsförläggning för viss personal har Kungl. Maj:t meddelat nedanstående bestämmelser i fråga om fria lördagar för sådan personal vid försvaret, som enligt gällande arbetstidsbestämmelser har möjlighet erhålla viss arbetstidsinskränkning under sommarmånaderna.

»1. I fråga om fria lördagar under de månader av tiden juni—september 1959 då enligt gällande arbetstidsbestämmelser inskränkning av eljest gällande arbetstid må tillämpas, skola gälla de bestämmelser, som Kungl. Maj:t vid bifall till vad därutinnan föreslagits i prop. 1959: 152 framdeles finner gott meddela.

2. För personal med mindre än 45 timmars arbetstid för normal arbetsvecka, som tjänstgör vid arbetsplats, där överenskommelse träffas om sådan arbetstidsförläggning för kollektivanställd personal att denna beredes vissa arbetsfria lördagar, må vederbörande myndighet — utan hinder av vad i tillämpliga arbetstidsbestämmelser stadgas om viss kortaste arbetstid för arbetsdag — i fråga om sådan under tiden maj—oktober 1959 infallande kalendervecka, varunder i 1. punkten avsedd arbetstidsinskränkning icke tillämpas, förlägga den för veckan gällande arbetstiden på sådant sätt att lördagen blir tjänstefri.

För medgivande enligt denna punkt förutsättes, att vederbörande centrala förvaltningsmyndighet av ekonomiska och organisatoriska skäl finner sådan förläggning av arbetstiden lämplig.

3. Beträffande i 2. punkten avsedd tjänstefri lördag skola i förekommande fall iakttagas de bestämmelser och anvisningar i fråga om tjänstefria dagars inräknande i semester eller tjänstledighet, som innefattas i statens allmänna avlöningsreglemente jämte därtill hörande tilläggsbestämmelser.»

3. Läkarpersonal

Genom brev den 30 juni 1953 har Kungl. Maj:t utfärdat provisoriska bestämmelser rörande tjänstgöringstid m. m. för vissa militärläkare i fred. Föreskrifterna gälla sådana ordinarie beställningshavare, tillhörande fältläkarkåren, marinläkarkåren eller flygläkarpersonalen — med undantag av försvarsgrensöverläkarna — som icke tjänstgöra vid garnissonssjukhus.

Bestämmelserna innebära bl. a.,

att förbandsläkares dagliga arbetstid skall utgöra i medeltal 4 timmar för varje helgfri dag, varvid tid som togs i anspråk för fullgörande av åligganden såsom tjänsteläkare för civila anställningshavare icke må inräknas,

att förbandsläkare därutöver skall förrätta jourtjänst samt

att för annan i brevet avsedd läkare än förbandsläkare den dagliga arbetstiden skall utgöra 5 timmar för varje helgfri dag.

4. Tandläkarpersonal

Genom Kungl. brev den 29 juni 1945 ha provisoriska bestämmelser angående försvarets tandvård i fredstid fastställts, i vilka intagits arbetstidsföreskrifter för vid krigsmakten anställda tandläkare.

Bestämmelserna innebära bl. a.,

att försvarsövertandläkarens arbetstid icke må understiga i medeltal 4 1/2 timmar för varje helgfri dag,

att förste försvarstandläkares och försvarstandläkares arbetstid icke må understiga i medeltal 3 1/2 timmar för varje helgfri dag,

att extra försvarstandläkare skall fullgöra 42 timmars tandvårdande verksamhet per vecka, samt

att särskilt förordnad eller anställd tandläkare är skyldig tjänstgöra i den omfattning, som anges i vederbörligt anställningsavtal (motsvarande).

Militära läkarlöneutredningen, som i sitt den 5 juli 1951 avgivna betänkande (stencilerat) bl. a. behandlade frågan om reglering av arbetsförhållandena för försvarets läkare, tandläkare och veterinärer, fann ändring av gällande provisoriska bestämmelser för militärtandläkarna icke påkallad. Bestämmelserna gälla alltså. Dock har efter beslut av 1953 års riksdag (propositionen 1953: 165, bilaga A: 14) föreskrivits, att försvarsövertandläkarens tjänstgöringsskyldighet skall överensstämma med förste byräläkarens vid försvarets sjukvårdsstyrelse, d. v. s. normalt 5 timmar för varje helgfri dag.

5. Veterinärpersonal

Militära läkarlöneutredningen fann den för militärveterinärer vid tiden för utredningen tillämpade genomsnittliga, dagliga arbetstiden om 5 timmar jämte högst omkring 30 dagars årlig tjänstgöring utom förläggningssorten fortfarande böra tjäna såsom norm för personalens tjänstgöring i stort. På grundval av gjorda överväganden fann sig utredningen böra avstå från att framlägga förslag om en reglering av militärveterinärernas arbetstid i tjänsten och tjänstgöring utom förläggningssorten. Huvudvikten vid regleringen borde, enligt utredningens uppfattning, för dessa befattningshavares del i stället läggas på lönegradsfrågan. Genom beslut av 1953 års riksdag (propositionen 1953: 165, bilaga A: 10) uppflyttades beställningarna vid fältveterinärkåren genomgående två lönegrader. Särskilda föreskrifter om arbetstid för berörd personal ha icke utfärdats. Av militära läkarlöneutredningen angiven norm för militärveterinärernas arbetstid tillämpas alltså.

6. Trupptjänst

Med trupptjänst avses i detta sammanhang den utbildningsverksamhet med värnpliktiga och blivande fast anställda underbefäl, som bedrivs vid arméns och kustartilleriets förband, arméns jägarskola, arméns fallskärmsjägarskola, marinens skolor på Berga, flottans skolor i Karlskrona och Göteborg samt med övningstruppen vid vissa utbildningsanstalter, ävensom den utbildning i marktjänst, som äger rum vid flygvapnets förband. Den personal, som direkt medverkar i utbildningsarbetet, utgöres i huvudsak av militär personal av furirs och högre grad t. o. m. bataljonschefer (motsvarande) i regementsofficers grad. Även civilmilitär och i enstaka fall civil personal kan tjänstgöra såsom instruktörer.

Truppbefällets arbetsförhållanden äro avhängiga främst av rytmen i utbildningen av åldersklassens värnpliktiga, vid armén och kustartilleriet dessutom av de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna samt vid flygvapnet även av rytmen i flygtjänsten. Huvuddelen av trupptjänstpersonalen tages i anspråk för utbildning av värnpliktiga i allmänhet. In- och uttryckningstiderna för dessa variera såväl inom som mellan försvarsgrenarna. Inom armén inrycker huvuddelen av åldersklassens värnpliktiga i mitten av maj och uttrycker i mitten av mars påföljande år. Flottans värnpliktskontingent fördelas till inryckning i 5 omgångar: i januari, april, maj, juli och november. De värnpliktiga vid flottan fullgöra med enstaka undantag all tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen i en följd. Huvuddelen av kustartilleriets värnpliktiga inrycker i början av januari och uttrycker i slutet av oktober. Vid flygvapnet fördelas större delen av värnpliktskontingenten på en vår- och en höstomgång, medan inryckningen för vissa kategorier värnpliktiga sker i ett flertal omgångar per år.

Vid *armén* indelas utbildningstiden för huvuddelen av åldersklassen i 4 skeden, för underofficersuttagna värnpliktiga i 6.

Det första skedet (omkring 15/5—midsommar) kan karakteriseras som ett militärt allmänbildningsskede, då soldatens fostran grundlägges genom s. k. enskild utbildning. Tjänstgöringen förlägges regelmässigt till kasernområdet eller övningsfält i dess närhet.

Under det andra skedet (midsommar—omkring 15/10) fullföljes den enskilda utbildningen med koncentration till stridsutbildning. Förbandsutbildning påbörjas. Övningar av längre varaktighet än en normal arbetsdag äga rum, stundom på platser utom den ordinarie förläggningssorten. Kvällsövningar bedrivs regelmässigt varje vecka.

Under de tredje och fjärde skedena (omkring 15/10—jul, respektive 8/1—omkring 15/3) fortsättes förbandens stridsutbildning. Kompanier (motsvarande) samövas. Viss stridsutbildning i bataljonsförband genomföres. Samövningar med andra truppslag äga rum. Utbildningen sker ofta i form av sammanhängande övningar under mer än ett dygn och kulminerar med

s. k. slutövningar med åldersklassen, vilka med till- och fråntransporter pågå under 7—10 dygn.

Antalet heldygnsovningar med åldersklassen beräknas i medeltal per utbildningsår uppgå till 20—35. Dessa övningar, vilkas antal varierar mellan olika truppslag och även inom dessa, infalla i regel under september—mars.

Under de femte och sjätte skedena, som omfatta tiden från mitten av mars det andra utbildningsåret t. o. m. augusti samma år, genomgå underofficersuttagna värnpliktiga plutonchefsutbildning (motsvarande).

De krigsförbandsvisa repetitionsövningarna vid armén bedrivs som regel med fredsförbandschef såsom utbildande myndighet. Övningarna fördelas med en omgång, huvudsakligen bestående av fältförband, på hösten och en med huvudsakligen lokalförsvarsförband på våren. Främst i landets norra delar äga därjämte repetitionsövningar rum under vintern. Repetitionsövningsomgångarna äro i regel inkallade under tiden 10 september—10 oktober, mitten av februari till mitten av mars, respektive under april. I omedelbar anslutning till repetitionsövningarna genomgår personal, placerad i befäls- m. fl. befattningar, befälsövning om 10 dagars längd. Inryckning till befälsövning för våromgångens personal sker som regel omedelbart efter huvuddelens av åldersklassen utryckning. Höst- och vinteromgångarnas tjänstgöring infaller, medan åldersklassens utbildning pågår.

Under befälsövningen ges det krigsplacerade befälet teoretisk och praktisk utbildning för sina krigsbefattningar. Inryckningen till repetitionsövningarna sker om möjligt i form av en mobiliseringsövning, som pågår tills utrustningen och organiseringen av förbandet äro avslutade och i vissa fall tills stridsgruppering i aktuell terräng intagits och något stridsmoment genomförts. Utbildningen under repetitionsövningarnas första del koncentreras till repetition av tidigare utbildningsstoff, utbildning med ny materiel och nya vapen, övning i ny stridsteknik och stridstaktik m. m. Under denna del av repetitionsövningarna bedrivs verksamheten som regel i anslutning till kasernetablisement eller annan stadigvarande förläggningsplats. Enstaka, sammanhängande tillämpningsövningar av mer än ett dygns varaktighet kunna förekomma. Repetitionsövningarna avslutas som regel med fälttjänstövningar, som med till- och fråntransporter pågå under omkring 8 dygn, varefter materielvård och materielinlämning äga rum.

All vid krigsförbanden placerad militär och civilmilitär personal på aktiv stat (utom elever vid krigshögskolan) tjänstgör under repetitionsövningarna i sina krigsbefattningar, oberoende av vilken fredsplacering personalen för tillfället innehar. Elever vid krigshögskolan tjänstgöra vid höstomgångens repetitionsövningar såsom instruktörer främst vid stabstjänstutbildning av högre krigsstaber samt ingå därefter i ledningsorganisationen vid de avslutande fälttjänstövningarna.

Vid utbildningen under befäls- och repetitionsövningarna utnyttjas i första hand de vid förbanden krigsplacerade befäl på aktiv stat. Instruktörsbehovet tillgodoses vidare genom personal från utbildningsanstalter, staber, förvaltningar m. m. Därutöver beordras befäl, placerade vid inneliggande åldersklass, för längre eller kortare tid till tjänstgöring vid krigsförbanden. Överslagsmässigt beräknas $\frac{1}{3}$ av den befälspersonal, som är placerad vid åldersklassen, utnyttjas i samband med varje befäls- och repetitionsövning. Då ersättare på de ordinarie fredsbefattningarna för den vid dessa övningar tjänstgörande personalen på aktiv stat icke stå till buds, innebär dylik tjänstgöring som regel ökad arbetsbelastning för inom respektive arbetsområden kvarvarande personal eller/och en anhopning av arbetsuppgifter för den personal, som tjänstgjort i samband med ifrågasvarande övningar.

Chefen för armén har under flera år utfärdat order, innebärande att militär och civilmilitär personal på aktiv stat, som i samband med repetitionsövningar fullgjort en i förhållande till tjänstgöring i allmänhet särskilt omfattande och ansträngande tjänst — även i annan befattning än vid repetitionsövningsförband — må efter repetitionsövningarna beredas tjänstefrihet under högst 2 dagar för varje repetitionsövningsomgång.

Huvuddelen av *kustartilleriets* värnpliktiga genomgår utbildning, som omfattar 4 kurser.

Under den första kursen, som för soldatskola pågår omkring 7/1—9/3 (8 $\frac{1}{2}$ övningsveckor) och för underbefälsskola omkring 24/11—9/3 (12 övningsveckor), genomföres grundläggande soldatutbildning. Den andra kursen omfattar tiden omkring 10/3—9/8 (19 övningsveckor) och avser grundläggande utbildning i respektive huvudtjänst. Under den tredje kursen, som pågår till augusti månads slut (3 övningsveckor), bedrives formell förbandsutbildning, medan tillämpad förbandsutbildning genomföres under den fjärde kursen, som omfattar tiden omkring 1/9—19/10 (7 övningsveckor).

Utbildningen av *kustartilleriets* värnpliktiga bedrives på principiellt samma sätt som vid armén. Huvuddelen av *kustartilleriets* utbildningsenheter förlägges emellertid under 4—6 månader av året till övningsplatser (befästningsanläggningar) utanför stationeringsorten. Befäls- och repetitionsövningarna med *kustartilleriets* krigsförband förläggas som regel till hösten under samma tider, som gälla för arméns förband. Chef för kustartilleriförsvar har i samband med avslutandet av repetitionsövningar i vissa fall medgivit i övningarna deltagande personal på aktiv stat tjänstefrihet under 1—2 dagar efter övningarnas slut.

Flottans värnpliktiga, befälselever (stam) samt furirsaspiranter, avsedda för tjänst ombord eller vid flottans landorgan, erhålla grundläggande utbildning vid flottans skolor i land. Den förberedande utbildningen för

sjötjänstgöring följer fartygens årsrytm. Värnpliktiga i allmänhet utbildas i land under drygt en månad, underbefälsuttagna värnpliktiga under 3—5 månader och befälselever (stam) under normalt 8 månader. Antalet elever vid skolorna i land är störst under tiden före besättningsbytesdagarna, som för värnpliktiga underbefäl i regel infalla omkring den 15 oktober och den 1 februari samt för befälselever (stam) och huvuddelen av värnpliktiga meniga den 1 januari och den 15 april. Under de första, tredje och fjärde kvartalen på året är antalet elever, som ges förberedande utbildning för sjötjänstgöring, särskilt stort. För att göra belastningen på skolorna i land så jämn som möjligt erhålla därför värnpliktiga, avsedda för tjänst vid flottans landorgan, sin skolutbildning under årets andra kvartal.

Flygvapnets värnpliktiga fullgöra i allmänhet sin fredstjänstgöring med en omgång om 364 dagar (första tjänstgöring jämte 2 repetitionsövningar) och sedermera en repetitionsövning om 30 dagar. Vid huvuddelen av flygflottiljerna inrycka de värnpliktiga i 2 omgångar med omkring hälften av antalet värnpliktiga i vardera omgången. Den ena omgången inrycker i mitten av april och den andra i mitten av oktober.

Utbildningstiden indelas i 4 skeden.

De första och andra skedena omfatta tillsammans ca 7 veckor. Under dessa skeden bedrivs dels koncentrerad soldatutbildning i sammanlagt omkring 200 timmar, dels grundläggande yrkesutbildning i omkring 80 timmar.

De tredje och fjärde skedena omfatta omkring 39 effektiva övningsveckor. Utbildningen avser dels fortsatt soldatutbildning i sammanlagt omkring 350 timmar, varvid de värnpliktiga vid en flottilj indelas i 4—5 utbildningsplutoner (-omgångar), vilka vardera erhålla i medeltal ca 8 timmars (en övningsdags) soldatutbildning per övningsvecka, dels fortsatt yrkesutbildning och praktisk yrkestjänst under huvuddelen av tiden. Soldatutbildningen, som vanligtvis äger rum i anslutning till flygbaserna, sker inom grupper och plutons ram. Yrkesutbildningen äger rum vid respektive divisioner eller vid friliggande anläggningar samt i mera tillämpad form vid flygvapen-, eskader-, sektor- m. fl. övningar.

Försvargrenscheferna ha utfärdat bestämmelser om *övningstidens längd för värnpliktiga*. I allmänna utbildningsbestämmelser för *armén* föreskrives, att den dagliga övnings(tjänstgörings-)tiden för värnpliktiga skall omfatta i medeltal 8 timmar per vardag (48 timmar per vecka). Övningstiden under de 3 första veckorna efter inryckning till första tjänstgöring skall dock begränsas till högst 42 timmar för vecka. Regementschef eller högre chef äger öka eller minska den dagliga arbetstiden. Under sön- och helgdagar får vidare enligt samma chefers bestämmande tid undantagsvis tagas i anspråk för övningar utöver vad som erfordras för bestridande av vakttjänst, hästvård, inre tjänst o. d. Sedan erforderlig utbildning meddelats

de värnpliktiga, inräknas tid för kroppsvård — inberäknat badning, som icke är att hänföra till simundervisning — samt för den personliga utrustningens och förläggningens vård icke i den dagliga övningstiden.

I för *kustartilleriet* gällande skolreglemente anges som riktvärde, att övningsvecka normalt skall omfatta ca 42 timmar. Under de 2 första veckorna av första tjänstgöringen för värnpliktiga skall övningstiden för vecka dock utgöra 36 timmar. Utöver den normala övningstiden för vecka om ca 42 timmar tillkommer tid för mörkerövningar, som beräknas till i genomsnitt 3 timmar per vecka. I den angivna övningstiden ingår icke den för klargöring av materiel erforderliga tiden. I övrigt gälla motsvarande bestämmelser som vid armén.

I av chefen för marinen utgivna skolreglementen för olika utbildningskategorier vid *flottan* finnes, som ledning för undervisningen, i regel en timplan. I denna angivas närmare de i kursen ingående ämnena, dessas fördelning på veckans undervisningstimmar, vilka i allmänhet uppgå till 40—44 timmar, samt det totala antalet timmar i varje ämne. Timantalet får överskridas för slutförande av praktiska övningar i närförsvartjänst, artilleriskjutning, minröjning, undervattensbåtsjakt m. m. Tid utöver timplanerna får dessutom tagas i anspråk för föredrag o. d. samt för erforderlig utbildning i mörker.

I för *flygvapnet* utfärdade bestämmelser för utbildning av värnpliktiga i allmänhet anges som riktvärde, att utbildningen normalt skall omfatta under de första och andra skedena 44 timmar för vecka samt under de tredje och fjärde skedena 48 timmar för vecka.

Föreskrifter, som bestämma *arbetstidens längd för befälet (motsvarande) i trupptjänst*, ha icke utfärdats. Omfattningen av truppbefälets arbetstid regleras huvudsakligen av de för åldersklassen kompanivis (motsvarande) uppgjorda veckoprogrammen. I dessa anges som regel vilken personal, som ansvarar för de olika lektionerna och övningarna. Den närmare befälsfördelningen fastställs, om så erfordras, vid genomgångar med befälet.

I bestämmelser för utbildningsåret 1958/59 har chefen för armén konstaterat, att utbildningsverksamhetens natur nödvändiggör, att avvikelser under kortare eller längre perioder ske från normala arbetsbetingelser inom övrig statlig samt civil verksamhet. För att i möjligaste mån eliminera nackdelarna härav har chefen för armén anbefallt, att en omsorgsfull planläggning, syftande till ett arbetsekonomiskt utnyttjande av alla disponibla befälsresurser, skall ske samt att det omfattande arbetstidsuttaget under vissa perioder i lämplig utsträckning skall kompenseras under övriga perioder.

Genom generalorder den 22 maj 1959 (nr 1338) ha bestämmelser angående tjänstefrihet utfärdats. Den del av ordern, som äger tillämpning på bl. a. personal i trupptjänst, lyder:

»Förbandschef (motsv) får, om förhållandena det medgiva, förlägga tjänstgöringen för honom underställd fast anställd militär och civilmilitär personal — med undantag för sådan personal vilkens arbetstid regleras genom särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser — samt under sommarmånaderna för värnpliktig personal på sådant sätt att tjänstgöring viss dag (vissa dagar) icke behöver anbefallas.»

Militär och civilmilitär personal på aktiv stat erhåller fortsatt, förbandsvis (motsvarande) bedriven befälsutbildning, vilken har till ändamål att vidmakthålla och vidareutveckla de kunskaper, färdigheter och insikter, som erfordras för vederbörandes (avsedda) krigs- och fredsbefattning. Den fortsatta befälsutbildningen bedrivs fortlöpande under utbildningsåret. Som norm för tidsberäkningar för vid arméns förband bedriven befälsutbildning gäller,

att 32 timmar per vecka uttages, då ingen eller ringa utbildning av värnpliktiga äger rum (omkring 15/3—15/5),

att 4 timmar per vecka uttages, då värnpliktsutbildning av normal omfattning äger rum, samt

att ingen utbildning äger rum under tiden för krigsförbandens repetitionsövningar, semesterperioden (omkring 15/6—15/8) samt under tiden för större förbandsövningar (omkring 1/2—15/3).

Skedesplaner för den fortsatta befälsutbildningen skola, enligt för armén gällande bestämmelser, utfärdas i så god tid, att underlydande chefer kunna beakta denna vid programskrivningen för de värnpliktigas utbildning och planläggningen av respektive förbands övningar.

Fortsatt befälsutbildning vid sidan av ordinarie tjänstgöring bedrivs även i viss omfattning vid övriga försvarsgrenar.

7. Sjötjänst

Sjötjänst fullgöres vid flottan och kustartilleriet. Tjänstgöring ombord på kustartilleriets fartyg överensstämmer till vissa delar med den vid flottan bedrivna sjötjänsten men torde i huvudsak kunna jämföras med trupptjänst vid kustartilleriförband i land. Nedanstående redogörelse avser flottans tjänstgöring till sjöss.

Till sjötjänstgöring kommenderas militär och civilmilitär personal. Sjökommendering för officerare sträcker sig som regel över en tidrymd av omkring ett år i sänder. En fänrik fullgör sjötjänst under omkring $\frac{1}{2}$, en löjtnant under omkring $\frac{2}{3}$, en kapten under omkring $\frac{1}{3}$ och en kommendörkapten mindre än $\frac{1}{3}$ av sin tid i graden. Underofficerare och underbefäl äro sjökommenderade under omkring halva anställningstiden. Kommenderingsperioderna för de senare kategorierna kunna variera avsevärt.

Arbetsrytmen för befälet ombord är avhängig av fartygens verksamhet under utbildningsåret. För huvuddelen av flottans rustade styrkor, vilka ingå i kustflottan, börjar övningsåret omkring den 15 oktober. Utbildningstiden ombord indelas i 4 perioder, vardera omfattande i huvudsak ett kalender-

kvartal. Periodgränserna fastställas genom av chefen för kustflottan kvartalsvis utgivna utbildningsbestämmelser. Verksamheten i stort vid kustflottan under ett övningsår redovisas nedan.

Det fjärde kvartalet, övningsårets första utbildningskvartal, ägnas främst åt det nyembarkerade befälets utbildning. Denna, som bedrivs stillaliggande och under gång, syftar till att göra befälet förtroget med fartygs- och strids-tjänsten samt att göra det skickat att leda utbildningen av huvuddelen av besättningen, vilken embarkerar vid årsskiftet. Med stommen av föregående övningsårs besättning, bestående av värnpliktiga i allmänhet, bedrivs avslutande utbildning i fartygs- och strids-tjänst. Verksamheten äger huvudsakligen rum i och utanför fartygens hemmahamnar, d. v. s. de hamnar, som utgöra stationeringsområde för huvuddelen av den inmönstrade stambesättningen. Under det fjärde kvartalets senare del anordnas i regel enkla samövningar, vilka kunna genomföras utanför eget marinkommando. Antalet övningsdagar till sjöss torde i regel icke överstiga 10.

Under kalenderårets första kvartal genomgå fartygen översyn på örlogsvarv. Översynsperioden koncentreras till den tid, då isarna ligga. Grundläggande utbildning med besättningen som helhet bedrivs under kvartalet, först stillaliggande och senare under gång. På vissa mindre fartygstyper, vilkas stillaliggningsperiod är längre, embarkera underbefälsuttagna värnpliktiga först under detta kvartal. Dessas befälsutbildning bedrivs därför parallellt med besättningens i övrigt grundläggande utbildning ombord. Fartygen öva, liksom under föregående kvartal, främst i anslutning till hemmahamnarna.

Under det andra kalenderkvartalet avslutas den fartygsvisa utbildningen med tillämpningsövningar, samtidigt som utbildning i fartygsförband äger rum. Officerarnas praktiska vapenutbildning bedrivs under gång med skolskjutningar m. m. under dager och mörker främst utanför Stockholms södra skärgård. Efter avslutande av dessa s. k. vårskolor följer i juni vanligen ett utlandsbesök med kustflottan.

Efter ett sommaruppehåll — avsett att bereda den fast anställda personalen tillfälle att uttaga semester — vilket sträcker sig fram till slutet av juli, börjar det tredje kalenderkvartalets tillämpade utbildning med hela kustflottan. Övningarna bedrivs huvudsakligen till sjöss, varvid kustflottan förflyttas längs den svenska kusten. Ett utlandsbesök med övningar under gång till och från de utländska hamnarna kan inläggas i programmet. Övningskvartalet avslutas vanligen med en större krigsövning, då fartygsförbanden och besättningarna på de enskilda fartygen i sammanlagt högst 10 dygn bedriva krigsmässiga övningar inom baser och till sjöss. Efter krigsövningen ingå fartygen till örlogsvarv, där övningsåret avslutas och besättningsbyten äga rum.

Den normala övningstiden ombord regleras genom av chefen för kustflot-

tan fastställd rutin, gällande till ankars samt då fartyg är förtöjt liksom även under gång. I det senare fallet kan rutinen dock som regel icke följas, enär fartygens rörelser i största möjliga utsträckning utnyttjas för övningar.

Enligt skeppsrutinen är övningstiden per dag under måndag—fredag 6 timmar för officerare och underofficerare samt 7 timmar för underbefäl. Övrig tid under veckan åtnjuter personalen ledighet med undantag för den personal, som bestrider vakt- eller jourtjänst eller erfordras för förberedelser och återställelsearbeten för övningar under gång. Tjänstgöring enligt rutinen tillämpas i regel under de fjärde och första kalenderkvartalen, med undantag för vissa övningar under gång samt för översynsperioderna, då vid respektive varv gällande arbetstider följas. Under övningsårets övriga del bedrivs tjänsten i regel enligt rutinen fredagar—måndagar, varvid fartygen ligga till ankars eller äro förtöjda. Övningar till sjöss äga vanligen rum tisdagar—torsdagar i form av momentövningar av varierande längd. Under erforderliga uppehåll mellan övningsmomenten ligga fartygen i allmänhet till ankars på ankarplatser i anslutning till övningsområdena. Vid övningarna till sjöss under de andra och tredje kalenderkvartalen kan tjänstgöring enligt rutinen icke äga rum, utan all personal är under dessa övningar regelmässigt i tjänstgöring.

Utöver ovan nämnt sommaruppehåll göres normalt ett uppehåll under omkring en månad i anslutning till jul—nyår. Under uppehållen beredes halva personalen i taget möjlighet uttaga semester. Den kvarvarande omgången utför därvid underhållsarbeten och materiellvård samt bestrider vakttjänst.

Med stöd av generalorder den 25 april 1955 (nr 902) och marinorder den 29 april 1955 (nr 295) har chefen för kustflottan meddelat permissionsbestämmelser för sjötjänstgörande personal. Dessa innebära bl. a.,

att ledighet i form av förlängd långpermission beviljas ombord tjänstgörande personal (utom vakttjänstgörande personal och för tjänstens behöriga gång erforderlig vaktfri personal) från fredag efter tjänstens slut till tjänstens början på måndag,

att, vid fartygs förläggning på Hårsfjärden, underbefäl må permitteras dag efter sön- och helgdag till den buss, som avgår från Ringvägen i Stockholm kl. 0730, samt

att, vid fartygs förläggning till Stockholms närhet, fast anställd, gift personal, som är bosatt i Karlskrona eller Göteborg med omnejd, en gång per månad må påbörja ledighet i sådan tid, att resa kan företagas med tåg från Stockholm fredag eftermiddag med ankomst till Karlskrona respektive Göteborg samma dags kväll.

Chefen för marinen har i vissa fall i samband med avslutandet av krigsövningar anbefallt, att all personal, som deltagit i övningarna, skall — utöver ovan nämnd långpermission — beredas tjänstefrihet (kompensationsledighet) under 1—2 dagar.

Personalen på övriga sjögående enheter har motsvarande tjänstgöringsförhållanden som kustflottans personal. Tiderna för besättningsbyten m. m. överensstämmer dock icke.

I anslutning till redogörelsen för tjänstgöring ombord kan nämnas, att försvarets civilförvaltning och marinförvaltningen gemensamt den 5 april 1957 (TSA nr 29) utfärdat arbetstidsbestämmelser för vid sjöförsvaret civilanställda fartygsbefälhavare och maskinister på fartyg. Sådan personal kan finnas på vissa tendrar, trängfartyg m. m. Bestämmelserna angiva,

att den ordinarie arbetstiden skall utgöra 208 timmar för månad om 30 dagar,

att i arbetstiden skall inräknas — förutom fartygets gångtid — tid för igångsättning och återställning av fartyget, tid för rengörings- och underhållsarbeten ävensom tid mellan 2 gångtider i den mån sådan tid understiger en timme och icke avses för intagande av måltid,

att tid för förande av journaler e. d. icke skall inräknas i arbetstiden,

att såsom arbetstid skall anses 25 % av tid, varunder vederbörande skall vara anträffbar för eventuellt inträffande extra fartygsturer, samt

att, där i undantagsfall övertid måste ifrågakomma, densamma icke må överstiga 350 timmar för år.

8. Flygtjänst

Flygtjänst bedrivs vid samtliga försvarsgrenar. Flygtjänsten vid armén och marinen, vilken bedrivs med helikopter och vid armén jämväl med artilleriflygplan, har delvis annan karaktär än den flygtjänst, som bedrivs vid flygvapnets huvuddel. Nedanstående redogörelse avser sistnämnda tjänst.

Utbildningsåret för flygande personal omfattar tiden 1 maj—30 april och indelas i sommarhalvår (1/5—30/9) och vinterhalvår (1/10—30/4). Den flygande personalen utgöres — förutom av personal, som genomgår utbildning till flygförare och flygnavigatörer samt viss civilmilitär personal — av officerare, underofficerare, fältflygare och flygnavigatörer.

Chefen för flygvapnet har utgivit bestämmelser för flygutbildningen vid flottiljerna, enligt vilka övningstiden för vecka skall utgöra 40 timmar för personal med flygtjänstgöring med undantag av sådan personal, som genomgår allmän flygträning. Härvid skola företrädesvis lördagar vara tjänstefria. Tjänstefri lördag tillämpas dock icke i veckor, i vilka helgdag ingår. Vid särskilt ansträngande flygtjänst, då tillräcklig vila icke kan beredas personalen vid en övningstid om 40 timmar för vecka, får flottiljchef tillfälligtvis minska övningstiden, dock till lägst 35 timmar för vecka.

Under tillämpningsövningar får övningstiden ökas i erforderlig utsträckning. För att bereda personalen tillfälle till vila efter tillämpningsövningar får övningstiden vid behov minskas. Ökning respektive minskning av övningstiden under och efter tillämpningsövningar regleras av flottiljchef vid övningar inom flottilj och i övrigt av eskaderchef.

För personal, som genomgår allmän flygträning, har chefen för flygvapnet fastställt övningstiden för vecka till 44 timmar. 40 timmars övningsvecka

skall emellertid tillämpas även för denna personal, under den tid vederbörande bedriver flygövningar av viss, särskilt ansträngande karaktär.

Antalet heldygnsövningar för flygdivision beräknas uppgå till i medeltal 12—15 per år, ungefär lika fördelade på vinter- och sommarhalvår. Antalet varierar år från år och även mellan olika förband, beroende bl. a. på vilket slags utbildning, som bedrivs vid förbanden.

Efter beslut av 1958 års riksdag (propositionen 1958: 147) ha föreskrifter utfärdats om särskilda ledighetsförmåner för personal, som fullgör särskilt ansträngande flygtjänst. Föreskrifterna, som intagits i statens allmänna avlöningsreglemente under 28 § B, innebära i princip, att tjänstledighet med oavkortad lön skall kunna medgivas under så många dagar, att beställningshavarens årliga ledighet — semestern inräknad — uppgår till minst 35 dagar.

9. Lärartjänst vid utbildningsanstalter

Vid krigsmaktens utbildningsanstalter sker utbildning av värnpliktiga för vissa krigsförband, i vissa specialbefattningar samt till plutonchef (motsvarande), till reservbefäl och till beställningshavare på aktiv stat, vidareutbildning av fast anställt befäl (motsvarande) samt vid några utbildningsanstalter även av civila, statliga befattningshavare. Viss annan civil personal kan därutöver medgivas deltaga i eller följa undervisningen vid vissa utbildningsanstalter. Verksamheten vid utbildningsanstalterna är sålunda starkt varierande. Undervisningen bedrivs därför på olika sätt vid olika utbildningsanstalter och även inom olika delar av dessa. Vid vissa utbildningsanstalter utbildas värnpliktiga på i allt väsentligt samma sätt som vid förband. Lärarpersonalens uppgifter överensstämmer därvid i huvudsak med truppinstruktörernas. Vid annan utbildningsverksamhet äro de teoretiska ämnena av större omfattning, t. ex. vid kadettskolor. Vissa lärare kunna därvid avses huvudsakligen för praktiska övningar, medan andra lärare företräda de teoretiska fackämnena. Samme lärare medverkar emellertid ofta i såväl praktiska som teoretiska övningsgrenar och ämnen. Vid en stor del av utbildningsanstalterna är undervisningen i huvudsak lagd på teoretisk basis, varvid den praktiska tillämpningen av utbildningen förlägges till förband, staber m. m. Tillämpningsövningar i form av fältövningar, stabstjänstövningar m. m. äga dock regelmässigt rum vid utbildningsanstalterna. Vid försvarets breviskola bedrivs endast korrespondensundervisning.

Om man bortser från den värnpliktsutbildning vid utbildningsanstalterna, som syftar till att skapa vissa krigsförband, sker undervisningen i form av kurser, i regel varierande från någon eller några veckor upp till 2 år. Vissa kurser återkomma med bestämd periodicitet, medan andra genomföras, då behov av viss utbildning för krigs- eller fredsorganisationen uppstår och lämpligt antal elever står till förfogande. Verksamheten vid utbildningsanstalterna kan därför växla avsevärt under olika år och även under olika delar av året. För varje kurs finnes en kursplan, som omsättes i schema för

eleverna. Den schemalagda tiden kan omspanna ett år till en vecka. Lärarbehovet tillgodoses genom till utbildningsanstalterna fast knutet befäl samt genom kommenderingar (placeringar) för längre eller kortare tid. Vissa av lärarna äro avsedda enbart för undervisningsuppgifter, medan andra ha undervisningsskyldighet vid sidan av befattning vid utbildningsanstalten såsom t. ex. skolchef, adjutant, chef för försöksavdelning eller verkstad. Lärarbehovet kan därutöver tillgodoses genom personal, som har sin huvudsakliga verksamhet utom utbildningsanstalterna — deltidstjänstgörande lärare. Lärare vid underofficers-, kadett-, officers- och högskolor erhålla särskilda utbildningsarvoden. Till deltidstjänstgörande lärare utgår särskilt timarvode. Kungl. Maj:t har genom ämbetsskrivelse den 12 december 1958 uppdragit åt särskild sakkunnig att verkställa översyn av bestämmelserna för arvoden till lärare.

Centralt utfärdade föreskrifter om militära eller civilmilitära lärares arbetstid eller undervisningsskyldighet finnas icke. Chefen för marinen har emellertid angivit en viss norm för undervisningsskyldigheten vid marinens utbildningsanstalter, nämligen att militär och civilmilitär instruktör, som har 26 undervisningstimmar eller mera, icke bör kommenderas att förrätta annan tjänst — utöver dagbefälstjänst.

Tjänstgöringsskyldigheten vid olika kurser bestämmes av vederbörande skolchef med hänsyn till tillgången på lärarpersonal. Tid, då vederbörande lärare icke deltagar i lektion eller övning, disponeras i regel för förberedelser och studieverksamhet. Utredningsuppdrag utläggas stundom på utbildningsanstalterna. Dessa kunna vidare beordras inkomma med förslag till reglementen, instruktioner m. m. Yttranden över betänkanden och andra utredningar inhämtas även från skolcheferna. I sådana sammanhang medverka lärarna som regel. Högskolelärare ingå dessutom ofta i studiecirklar och arbetsgrupper, som organiseras inom respektive försvarsgrensstaber. Även heltidstjänstgörande lärare få därför stundom arbetsuppgifter utöver dem, som följa av undervisningsskyldigheten.

Jämlikt personalförteckningar för armén 1958/59 (sid. 14 not 3) äger vid central utbildningsanstalt tjänstgörande förste tyghantverkare vid tygtekniska kåren, vilken fullgör arbetsuppgifter som till sin art och omfattning helt motsvara yrkeslärares, åtnjuta lönetillägg motsvarande skillnaden mellan lönen i den löneklass, i vilken han är placerad, och lönen i den löneklass, i vilken han skulle ha varit placerad, om han varit anställd såsom yrkeslärare. Dylika förste tyghantverkare, som finnas vid arméns motorskola, tygförvaltningsskolan samt arméns radar- och luftvärnsmekanikerskola, följa de för yrkeslärare f. n. tillämpade arbetstidsreglerna. Försvarets civilförvaltning har i underdånig skrivelse den 11 april 1958 — i syfte att såvitt möjligt skapa enhetliga normer med avseende å tjänstgöringsskyldighet m. m. för vid krigsmakten anställda fack- och yrkeslärare — föreslagit bl. a., att yrkeslärare skall vara skyldig fullgöra praktisk och teoretisk undervisning sam-

manlagt 1 970 timmar för läsår, fördelade på i medeltal 43 timmar för vecka, varvid varje timmes teoretisk undervisning skall anses motsvara $1\frac{1}{2}$ timmes praktisk undervisning.

10. Elever vid utbildningsanstalter m. m.

För elever vid utbildningsanstalterna finnes schemalagd tid. Antalet undervisningstimmar per vecka varierar för kurser av olika slag, beroende på kursens art och hemarbetsuppgifternas omfattning. I utbildningsplaner, som utfärdats centralt eller fastställts av centrala myndigheter, angivas riktvärden för undervisningens omfattning för vecka. På grundval av utbildningsplanerna fastställer vederbörande skolchef program för viss kurs eller viss tidsperiod.

I undervisningsstadgan för arméns underofficersskola anges, att övnings-tiden för vecka skall utgöra 44 timmar. Samma övningstid gäller för arméns kadettskolor. Vid officerssskolorna är den programlagda tiden 39 timmar för vecka, medan krigsskolan och krigshögskolan ha 40 respektive 33 undervisningstimmar i normal arbetsvecka.

Vid flottans utbildningsanstalter varierar övningstiden för vecka mellan 40 och 44 timmar. Vid kustartilleriet tillämpas i regel 42 timmars övnings-tid för vecka, vartill komma mörkerövningar om i genomsnitt 3 timmar för vecka. Programmen för undervisningen vid flygvapnets utbildningsanstalter upptaga i regel 44 timmar för vecka utom vid flygkrigshögskolan, där antalet undervisningstimmar för vecka växlar mellan 34 och 39 vid olika kurser.

Utöver den teoretiska och praktiska undervisning, som bedrives vid utbildningsanstalterna eller i dessas närhet, förekomma tillämpningsövningar av olika slag såsom stabstjänst- och fältövningar samt tillämpningsövningar med värnpliktig trupp. Under dessa övningar, som kunna pågå dygnet om under längre tid, överskrides den normala veckoarbetstiden avsevärt. Vid vissa utbildningsanstalter erhålla eleverna befrielse från annan tjänstgöring hela dagar för hemstudier. Detta förekommer särskilt i samband med examensperioder.

Utbildningskurser för fast anställd militär och civilmilitär personal förläggas icke blott till utbildningsanstalterna utan anordnas även vid förband, staber m. m. Viss personal kan även beordras till utbildningskurser, som anordnas av myndigheter eller organisationer utom krigsmakten. Vid de av militär myndighet anordnade kurserna utom utbildningsanstalterna gälla i stort samma tjänstgöringsförhållanden för eleverna som vid utbildningsanstalternas kursverksamhet.

11. Teknisk tjänst (verkstadstjänst)

I teknisk tjänst (verkstadstjänst) äro placerade — förutom civil personal — civilmilitära ingenjörer ur samtliga försvarsgrenar, civilmilitär personal av

underofficers och underbefäls tjänsteklass ur armén och flygvapnet, militär personal ur marinen samt vissa underofficerare ur flygvapnet.

Tygverkmästare och tyghantverkare vid arméns tygverkstäder avses som regel skola ha arbetsledande uppgifter. Vissa tyghantverkare, vilkas arbetsledande uppgifter äro mindre omfattande, utnyttjas dock även för produktiva uppgifter. Huvuddelen av vid tygverkstad placerade armétekniker och biträdande armétekniker avses skola utnyttjas dels för direkt verkstadsarbete, dels för tjänstgöring vid förband, då behov föreligger av mekaniker vid utbildningsenheter, vid förbandets vårdtjänstlokaler eller för instruktörstjänst.

Chefen för flygvapnet har utfärdat tjänstgöringsföreskrifter för teknisk personal vid flottiljerna. Dessa bestämmelser reglera emellertid icke arbetstidens längd utan endast hur personalen skall utnyttjas. De gälla för verk-mästare, mästare, flygtekniker, hjälptekniker samt underofficerare i teknisk tjänst. Arbetstiden skall användas främst för teknisk tjänst men även för övriga uppgifter i samband med flygtjänst och flygstationstjänst. Häri innefattas sådan utbildning, som erfordras med hänsyn till personalens krigs- och fredsbefattningar, t. ex. utbildning i arbetsledning, arbetarskydd och teknisk instruktörstjänst. Personalen skall övas i teknisk tjänst under fältmässiga förhållanden och i samband härmed förekommande befäls-föring. Personal i teknisk tjänst skall deltaga i markstridsutbildning samt fysisk träning enligt särskilda bestämmelser. För idrott, utöver den som ingår i fysisk träning, samt för bad och frivillig skjutning får arbetstid användas endast i den mån övrig tjänst medger detta. I övrigt bestämmer flottiljchef, i vilken utsträckning arbetstid får utnyttjas för föredrag, genomgångar samt för gemensamma högtidligheter o. d.

Den tekniska personalen vid en flottilj är företrädesvis placerad vid flottiljstabens materielavdelning, i vilken flygverkstaden ingår, eller i divisionsnernas markstyrkor. Flottiljchef fastställer arbetstidens längd för personalen i teknisk tjänst. Flygvapenchefen har föreskrivit, att personal ur divisions markstyrka, vilken tillfälligt tjänstgör vid materielavdelning, skall ha samma genomsnittliga arbetstid som denna avdelnings övriga personal och skall följa denna avdelnings tjänstgöringstider. Om arbetstiden härigenom utsträcker utöver vad som är normalt under tjänstgöring vid division, skall detta merarbete i princip kompenseras genom ledighet under eller efter tjänstgöringen vid materielavdelningen. För arbete vid materielavdelningen utöver där gällande ordinarie arbetstid skall gottgörelse ske i form av motsvarande ledighet.

Enligt praxis följer den militära och civilmilitära personalen vid krigsmaktens verkstäder som regel de arbetstidsbestämmelser, som gälla för civil personal på arbetsplatsen. Genom generalorder den 22 maj 1959 (nr 1338) har bestämmelser angående tjänstefrihet vissa lördagar för personal i verkstadstjänst m. fl. utfärdats. Bestämmelserna lyda:

»För militär och civilmilitär personal som tjänstgör i verkstadsdrift eller annan verksamhet, inom vilken övervägande sysselsättes kollektivavtalsavlönad personal, bör, om icke tvingande skäl föranleda annat, tjänstgöring icke anbefallas de lördagar sistnämnda personal är arbetsfri på grund av därom träffad överenskomst.»

12. Vakttjänst vid militära etablissemang

Vid arméns och kustartilleriets förband samt vid vissa utbildningsanstalter och militärbefälsstaber tjänstgöra äldre underbefäl på aktiv stat — rustmästare (flaggfurirer) eller överfurirer — såsom vaktchefer. Tjänstgöringsföreskrifter för denna personal ha utfärdats av chefen för armén respektive inspektören för kustartilleriet. I ordena föreskrives,

att som vaktchefer beordras för minst ett år i taget 4 äldre underbefäl,

att vaktcheferna tjänstgöra turvis och för högst 24 timmars pass,

att den sammanlagda ordinarie tjänstgöringstiden skall i medeltal för vecka omfatta 48 timmar,

att vaktchef — utöver vakttjänst — inom ramen för angiven tjänstgöringstid skall delta i annan tjänst, t. ex. befälsutbildning och utbildning av vaktpersonal, samt

att ett äldre underbefäl skall beordras som ersättare för vaktcheferna.

Till ordena ha fogats exempel på passfördelning under en 4-veckorsperiod. Den genomsnittliga vakttjänstgöringstiden per vecka och befattningshavare beräknas till 46,6 timmar eller, i fall att ersättare för de ordinarie vaktcheferna kommenderas vid semester och kortvarig sjukdom, till 42 timmar.

Vakttjänst vid örlogsvarven bestrides av civilmilitär personal — överkonstaplar, inspektionskonstaplar och konstaplar — ingående i marinens poliskår. Konstaplarnas tjänstgöring består av passerkontroll, patrulleringstjänst och kontorstjänst. Viss personal har jourtjänst i hemmet och beredskapstjänst (passningstjänst) på arbetsplatsen. Vila är tillåten under passningstjänst nattetid. Tid för måltidsraster inräknas i arbetstiden. Personalens tjänstgöringstider regleras genom turlistor, som fastställts av respektive varvschef. Medelarbetstiden per vecka för konstaplar vid marinens poliskår, beräknad med ledning av turlistor för 1954, framgår av nedanstående tabell, sammanställd med ledning av uppgifter i en av marinförvaltningens verkstadsbyrå den 8 oktober 1959 verkställd utredning.

Tjänstgöring m. m.	Örlogsvarvet i		
	Karlskrona	Stockholm	Göteborg
Vakttjänst m. m.	39,6	45,1	42,7
Passningstjänst, då vila varit möjlig. . .	11,0	—	—
Jourtjänst i hemmet.	—	—	14,3
Summa	50,6	45,1	57,0
Tjänstefria dygn/vecka.	1,7	1,4	1,2 ¹

¹ Därutöver 0,6 i samband med jourtjänst i hemmet.

Vid huvuddelen av flygvapnets flottiljer bestrides vakt-, brand- och räddningstjänst samt övervakning av allmän ordning inom flottiljområdet av civilmilitär personal — förste flottiljpoliser och flottiljpoliser. Till av chefen för flygvapnet utfärdade anvisningar för flottiljpolispersonalens tjänstgöring ha fogats exempel på tjänstgöringsschema och passindelning, där tjänstgöringstiden upptagits till i medeltal 44,5 timmar för vecka. Härvid har tid i beredskap på arbetsplatsen räknats såsom halv effektiv arbetstid samt tid för kortare måltidsuppehåll ansetts utgöra arbetad tid. Periodiciteten i tjänstgöringsschemat är 3 veckor för flottiljpoliser i 11:e lönegraden och 8 veckor för flottiljpoliser i 9:e lönegraden. Vid 2 flygflottiljer ombesörjes ifrågavarande tjänst av en vaktpluton, bestående av underbefäl och värnpliktiga.

13. Meteorologtjänst

Meteorologer tjänstgöra dels vid flygflottiljerna, dels vid flygstaben och militära väderlekscentralen, dels vid kustflottans väderleksstation.

Försvarets civilförvaltning har den 19 oktober 1945 utfärdat föreskrifter om den ordinarie tjänstgöringstidens längd för meteorologer vid flygflottiljerna. Arbetstiden för denna personal skall vara i medeltal 42 timmar för vecka. Denna genomsnittliga arbetstid skall, där vecka innehåller mindre än 6 arbetsdagar, utgöra ett i förhållande till antalet arbetsdagar minskat antal timmar. För sådan meteorolog, som är skyldig att utföra viss beredskapstjänstgöring, där vederbörande måste vara tillgänglig i vaktrum på arbetsplatsen, gäller, att 2 timmars dylik tjänstgöring motsvarar en timmes annan tjänstgöring. Om personalen ålägges beredskapstjänstgöring i bostaden, bestående i att vederbörande skall vara tillgänglig eller efter kallelse vid behov kunna inställa sig på arbetsplatsen, motsvarar 4 timmars dylik tjänstgöring en timmes annan tjänstgöring. Om vederbörande tjänsteman under beredskapstjänstgöring tages i anspråk för effektiv tjänstgöring på arbetsplatsen, räknas arbetstiden enligt vanliga regler.

Ovanstående bestämmelser tillämpas f. n. även för meteorologer vid militära väderlekscentralen (MVC). Övriga meteorologer följa i regel de för arbetsplatsen i övrigt gällande tjänstgöringstiderna. Meteorologer vid MVC äro regelmässigt ålagda viss beredskaps(jour-)tjänst under helt dygn (natt- eller dagpass) enligt särskild fördelning.

14. Musiktjänst

Föreskrifter för musiktjänst framgå av Kungl. brev den 15 juni 1956 med provisoriskt militärmusikreglemente. I detta föreskrives, att musikkårerna skola utföra musik vid vissa förband, utbildningsanstalter m. m. i en omfattning, som anges för varje musikkår. Då vissa kårer skola betjäna enheter inom förhållandevis stora räjonger, blir en omfattande reseverksamhet nödvändig. Musikkårerna få, under förutsättning att ovan nämnd musikutövning icke hindras, av för respektive musikkår ansvarig förbandschef be-

ordras att därutöver utföra musik vid allmänna högtider, vid andra särskilda tillfällen av officiell karaktär samt vid vissa fester och tillställningar för krigsmaktens personal m. fl. Framträdande kan ske även för allmänheten, t. ex. på offentliga platser samt på sjukhus och andra humanitära inrättningar. Musikkårernas sammansättning medger, att musik kan utföras, även om kårerna uppdelas i 2 eller flera enheter.

Musikunderofficerare och musikfurirer skola under tjänstgöringen vid musikkår erhålla fortsatt instrumental utbildning, fortsatt undervisning i ensemblespelning samt undervisning i musikteori. Dessa personalkategorier skola vidare deltaga i fortsatt militär befälsutbildning vid det förband, där musikkåren är förlagd.

Musikpersonalen får, i den mån tjänstgöringsförhållandena det medgiva, av förbandschef meddelas tillstånd att under tid, då tjänstgöring eljest skulle äga rum, för egen utbildning deltaga i repetitioner och konserter, utförda av statsunderstödd orkester för kulturell musik. Vid behov får musikpersonal dessutom beordras att utan särskild ersättning tjänstgöra såsom lärare i instrumentalmusik för sådana elever i folkskola eller högre skola, vilka bedömts lämpliga för och uttryckt önskemål om framtida anställning som musikelev vid krigsmakten.

Närmare föreskrifter om arbetstidens längd för musikpersonal ha icke utfärdats. Verksamheten regleras genom veckoschema, fastställt av vederbörande musikdirektör.

I samband med den omorganisation av militärmusiken, som påbörjades den 1 juli 1956, överfördes ett antal musikdirektörer till övergångsstat. Dessa ha genom Kungl. brev den 27 juni 1957 och ämbetsskrivelse den 15 augusti 1958 erhållit särskilda arbetsuppgifter. Vissa av dessa musikdirektörer ha uppgifter enbart inom stabstjänstområdet, medan andra dels ha stabstjänstuppgifter, dels tjänstgöra såsom musiklektorer och ledare för orkestrar och körer inom och utom krigsmakten. Ej heller för denna personal ha närmare arbetstidsföreskrifter utfärdats.

15. Särskild tjänstgöring

Utöver normalt förekommande tjänstgöring i innehavd befattning ålägges militär och civilmilitär personal extra arbetsuppgifter i form av främst dagbefälstjänst (motsvarande), vakttjänst ombord, garnisonstjänst, beredskapstjänst samt jourtjänst. Vidare tages särskilt militär personal i anspråk för utbildning av personal, tillhörande frivilliga försvarsorganisationer m. m.

a. *Dagbefälstjänst (motsvarande)*

Bestämmelser för dagbefälstjänst äro intagna i tjänstereglemente för krigsmakten (TjRK). Nedanstående redogörelse hänför sig i sina huvuddrag till överbefälhavarens i det föregående omnämnda förslag till nytt tjänstereglemente för krigsmakten.

Vid högre staber samt vid förvaltningar m. m. tjänstgör i regel en officer som dagofficer (vakthavande officer) under de tider, då ordinarie tjänstgöring vid staben m. m. icke pågår. Kommendering kan ske för dygn eller vecka. Vederbörande skall uppehålla sig i särskilt rum i anslutning till arbetslokalerna, då inspektion icke äger rum. Då tjänsten så medger, får vederbörande intaga viloläge och sova.

Som dagbefäl vid regemente (motsvarande) tjänstgöra i regel en dagmajor eller dagkapten samt en dagofficer och en dagunderofficer, vilka äro gemensamma för förbandet. Vid varje bataljon (motsvarande) avdelas ett dagunderbefäl. Dagbefälstjänsten vid kompani bestrides av ett biträdande dagunderbefäl, som kan vara underbefäl eller menig. Därutöver tjänstgöra befäl för dagtjänst vid vederbörligt kompani (motsvarande), intill dess den inre tjänsten efter personalens inryckning till tjänstgöring fått erforderlig stadga samt i övrigt, då förhållandena det påkalla.

Dagbefäl kommenderas vanligen för en vecka i sänder. Dagmajor/dagkapten och dagunderofficer tjänstgöra i den utsträckning regementschef (motsvarande) anser erforderligt. Dagofficer tjänstgör oberoende av om kasernerad personal finnes eller icke, medan dagunderbefäl och biträdande dagunderbefäl utgå endast, då kasernerad personal finnes vid enheten i fråga.

Dagbefälet förlägges enligt regementschefs (motsvarande) bestämmande. Dagofficer förlägges alltid, övrigt dagbefäl (utom dagmajor/dagkapten) i regel i särskilda dagbefälsrum i kasernen. Då tjänsten så medger, får dagbefälet sova.

Dagbefäl skall — utom vid inspektioner — under tid, som icke är ordinarie expeditionstid vid förbandet, vara anträffbart per telefon eller på viss plats. Permission för privat angelägenhet kan beviljas den som är dagbefäl, då tjänsteåliggande icke åvilar honom. Den som är dagbefäl fullgör inom sitt område och under tid, då ordinarie befäl icke är i tjänsteutövning vid förbandet, ordinarie befäls åligganden i vad avser inre tjänst och inre bevakning. Dagunderbefäl skall därjämte som regel bl. a. leda och övervaka gemensamma förrättningar vid enheten. Dagbefälstjänst har företräde framför annan tjänst. Den skall emellertid planläggas och ordnas så, att dagbefäl om möjligt kan förrätta ordinarie tjänst.

Dagbefäl utför inspektioner på oregelbundna tider och kontrollerar, att utfärdade föreskrifter efterlevas.

Vakt- och beredskapsavdelningar lyda under dagbefälet i den utsträckning regementschef (motsvarande) bestämmer.

Dagofficern svarar för regementsexpedition (motsvarande) under annan tid än expeditionstid. Han skall därutöver, i den utsträckning regementschef (motsvarande) bestämmer, närvara vid måltider i matinrättningen, själv utfärda order då oförutsedda händelser av vikt inträffa och regementschefen (motsvarande) icke kan anträffas, vid larm vidtagna nödvändiga åtgärder,

intill dess officer med högre tjänsteställning anländer, samt tjänstgöra som säkerhetschef, brandchef, luftskyddschef m. m. intill dess ordinarie befattningshavare inträda i tjänst.

b. Vakttjänst ombord

Bestämmelser för vakttjänst ombord äro intagna i Tjänstereglemente för marinen, del II, fastställt genom generalorder den 29 juni 1953 (nr 2409). Föreskrifterna äro av allmän natur. Tillämpningen har anpassats efter f. n. rådande förhållanden, t. ex. befälsstillgång, fartygens typ och storlek samt verksamhet. Vakttjänstens art och omfång variera på olika slag av fartyg. Vid vakttjänst till ankars utgör t. ex. ett större fartyg en enhet, medan vaktfunktionerna på mindre fartyg avse flera enheter och vanligen omfatta en division. Befälskategoriernas engagement för vakttjänst kan variera avsevärt. Vissa befattningshavare ombord ingå icke i vakterna, t. ex. fartygschef, sekond, vissa uppbördsmän, ekonomipersonal samt viss hantverkspersonal. De arbetsuppgifter och det ansvar, som åvila dessa befattningshavare, äro emellertid av sådan art, att dessas närvaro och arbetsinsats under vissa förhållanden erfordras även under icke normal tjänstgöringstid, då vaktindelad personal har vakttjänst.

Vakttjänsten ombord indelas i sjövakt och hamnvakt. Sjövakt fullgöres under gång. Sådan vakt förekommer även till ankars eller då fartyg är förtöjt, om högre stridsberedskap än normalt är anbefalld, eller eljest, då fartygschef med hänsyn till fartygets säkerhet eller av andra skäl finner det erforderligt.

Besättningen indelas vanligen i 4 vaktkvarter, som turvis bestrida vakt. På vissa fartygstyper förekommer vaktgöring på 2 kvarter. Dygnet indelas i 7 vaktpass, varav 5 om 4 timmars och 2 om 2 timmars längd. Hamnvakt kan även fullgöras med helt dygn som vaktpass.

Vid sjövakt, då stridsberedskap icke är anbefalld, förrätta vaktindelade befäl och meniga kvartersvis vakt under ett vaktpass i taget. Vid hamnvakt ombesörjes vakttjänsten av vaktkvarteren under ett dygn i sänder. All i vaktgörande kvarter ingående personal erfordras i allmänhet icke samtidigt för effektiv tjänst. Personal som är törnfri, får vila, då annan tjänsteutövning icke pågår, men skall vara beredd att omedelbart träda i verksamhet, då så erfordras.

Vakthavande officer utövar befälet över fartyget på fartygschefens vägnar. Vid hamnvakt får vakthavande officer under av fartygschef angiven tid på eget ansvar lämna däck utan att vara avlöst. Vakthavande officer, som fullgör dygnvakt får — med bibehållet ansvar — för längre tid lämna däck. Vid nedanstående tillfällen är dock sådan officer skyldig att befinna sig på däck:

- vid mottagande och avlämnande av vakttjänst,
- vid flaggans hissande och nedhalande,
- vid pågående, större arbeten på däck eller utombords,

vid rundgång med maskinerna,
 då vissa fartyg passera,
 vid ankomst eller avgång från fartyget av större antal permittenter, eller mellan
 kl. 0600—2200, då vissa personer ankomma eller avgå från fartyget, samt
 vid händelse i övrigt, som påkallar hans närvaro.

Därutöver skall vakthavande officer, som fullgör dygnavakt, minst en gång
 under tiden kl. 2200—0600 förrätta rund i fartyget.

Exempel på vakttjänstbefattningar inom underofficers- och underbefäls-
 kategorierna framgå av nedanstående tabell. Befattningshavarna äro, då de
 ha törn, bundna till bestämd tjänstgöringsplats.

Kategori	Befattning	
	under gång	till ankars
Underofficerare	Vakthavande officer (undantagsvis) Vakthavande styrman Maskinvaktchef Vakthavande maskinrums-, elverks- eller pannrums- maskinist	Vakthavande officer (undantagsvis) Vaktens väbel Vakthavande maskinist
Underbefäl	Vakthavande styrman Förste signalman Livbåtsstyrare Roderförman Maskinvaktförman Maskinrums-, elverks- eller pannrumsförman	Vakthavande styrman Förste signalman Motorbåtsstyrare Elverks- eller pannrumsförman

Stridsfartygens rörelser utnyttjas i möjlig utsträckning för övningar med
 fartygsbesättningarna. Härvid träder även personal, som icke ingår i vakt-
 görande kvarter, i tjänstgöring.

c. Garnisonstjänst

Garnisonstjänst förekommer — utöver musikverksamhet — främst i form
 av högvakter och ordningshållningspatruller.

Högvaktstjänst bestrides i första hand av förband ur Stockholms garnison,
 men högvakt kan även utgå ur andra förband m. m., företrädesvis tillhö-
 rande IV. militärområdet.

Vid vilka tillfällen högvakter skola utgå och storleken av vakterna är be-
 roende bl. a. av var Konungen upphåller sig. Under själva vakttjänstgö-
 ringen skall befälspersonalen uppehålla sig på fastställda platser. Då tjänsten
 så medger, får viloläge intagas och personalen sova. Utrustningen får dock
 icke avtagas (undantag: chef för högvakt på Drottningholm). Personalen
 skall vara ständigt beredd för omedelbar verksamhet. Avlösning av poster
 och inspektioner skola äga rum under regelbundna tider på dygnet. Viloläge
 kan därför regelmässigt intagas under högst 1½ timme i sträck (undantag:
 chef för högvakt på Drottningholm). Kommendering till högvaktstjänst kan
 ske för ett eller flera dygn.

Garnisonschef äger utsända ordningshållningspatruller för övervakning av militär personals uppträdande på allmän plats. Som chef för dylik patrull tjänstgör lägst furir. Behovet av sådan kontroll varierar inom olika garnisonsstäder och under olika tider på året. Tiden för tjänstgöringen växlar även med hänsyn till bl. a. garnisonsortens storlek men torde i regel icke överstiga 6 timmar per gång.

d. Beredskapstjänst (jourtjänst)

Läkare och veterinärer äro skyldiga förrätta jourtjänst enligt särskild fördelning.

Vid regementsstaber (motsvarande) och högre staber kommenderas i regel en eller flera officerare såsom beredskapsofficer. Vederbörande skall under icke ordinarie tjänstgöringstid vara anträffbar per telefon och kunna inställa sig på arbetsplatsen inom viss tid. Åliggandet kräver i regel icke någon arbetsinsats.

Vid försvarsgrensstaberna och försvarsstaben beordras vakthavande press-officerare, vilka ständigt skola vara anträffbara per telefon. Dessa få regelmässigt träda i verksamhet under kortare eller längre tid under icke ordinarie tjänstgöringstid.

Personal i flygsäkerhetstjänst ålägges vidare viss beredskapstjänstgöring enligt arbetsrutin, som kan variera med hänsyn till flygslag m. m.

Eldsläckningsavdelningar avdelas — särskilt sommartid — vid vissa förband. Avdelningarna bruka, efter uppställning och kontroll, få vistas inom hela kasernområdet men skola på order omedelbart kunna samlas på särskild plats. Stundom utnyttjas denna beredskap för vissa arbetsuppgifter, t. ex. iordningställande och städning av gemensamma lokaler. Som chef för styrkan tjänstgör i regel ett underbefäl. Denne kan samtidigt vara dagunderbefäl. Chefen för eldsläckningsavdelningen skall i likhet med övrig i avdelningen ingående personal som regel vara förlagd inom kasernetablisementet.

Särskilda beredskapsstyrkor kunna vid vissa tillfällen organiseras. Härvid kan ett antal befäl förläggas tillsammans med truppen, medan andra skola vara tillgängliga per telefon. Beredskapstiden utnyttjas stundom för övningar. I övrigt innebär dylik kommendering enbart bundenhet till viss plats. Särskild arbetsprestation avkräves icke befälet.

Särskilda föreskrifter för jourtjänst vid sjöstyrkor ha intagits i Tjänstereglemente för marinen, del II. Dessa innebära i huvudsak följande:

Inom jagar-, motortorpedbåts-, undervattensbåts- och minsveparförband skall vara avdelat ett jourfartyg, vilket till ankars eller då förbandet är förtöjt skall

hålla föreskriven gångberedskap för uppdrag under gång, förrätta viss vakt- och posttjänst samt ombesörja båtkommunikationer, patrullering, orderhämtning m. m. för det samlade förbandet, samt vara berett att lämna båtar och personal för extra uppdrag.

Fartygschef på jourfartyg skall som regel vara tillstädes inom förbandet eller på dess depåfartyg (motsvarande).

På kryssare samt på jagar- och undervattensbåtsförband skall till ankars en officer tjänstgöra som jourkapten. Jourkapten på större fartyg skall vid tillfälligt förhinder för sekonden enligt fartygschefs närmare bestämmande fullgöra dennes åligganden samt därutöver de åligganden, som fartygschefen uppdrager åt honom. Jourkapten på fartygsförband skall fullgöra de åligganden, som förbandschef uppdrager åt honom. Jourkapten skall regelmässigt befinna sig ombord.

På förband, bestående av undervattensbåtar och större minsvepare, skall till ankars tjänstgöra en jourofficer. Jourofficer skall för det samlade förbandet enligt förbandschefens närmare bestämmande fullgöra vakthavande officers åligganden i tillämpliga delar samt därutöver de åligganden, som förbandschefen uppdrager åt honom. Jourofficer skall regelmässigt befinna sig ombord.

På fartygsförband, där jourofficer finnes, samt på sådana förband bestående av mindre fartyg, där personaltillgången icke medger att särskild jour-officer utses, skall till ankars tjänstgöra en jourstyrman. Denne skall biträda jourofficer. På förband, där jourofficer icke finnes, skall jourstyrman fullgöra vakthavande officers åligganden i tillämpliga delar enligt förbandschefens närmare bestämmande. Jourstyrman skall regelmässigt befinna sig ombord.

Därutöver kunna till ankars jourintendent, jouringenjör och jourläkare beordras. Dessa skola regelmässigt befinna sig ombord.

e. Frivilligutbildning

Militär och civilmilitär personal medverkar i förhållandevis stor omfattning vid utbildning av medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer och hemvärnet. Vid försvarsområdesstaberna finnes särskild militär personal — ordinarie instruktörer, hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare — i vars uppgifter bl. a. ingår att planlägga och leda dylik frivilligutbildning. I den mån ytterligare personal erfordras för denna utbildning, åligger det förbandschef att ställa sådan personal till förfogande, under förutsättning att olägenheter härigenom icke uppkomma för den ordinarie militära verksamheten. Vid frivillig befälsutbildning skall som instruktörer i första hand ifrågakomma befäl på aktiv stat — om möjligt efter eget åtagande. Såsom (biträdande) instruktörer utnyttjas även fast anställd, icke aktiv personal ävensom värnpliktiga befäl. Vid annan frivilligutbildning än befälsutbildning tjänstgör — förutom personal på aktiv stat, som om möjligt efter eget åtagande ställes till förfogande — personal ur de frivilliga försvarsorganisationerna.

Ansaret för utbildningen åvilar de militära myndigheterna. Utbildningen bedrives som regel i form av kurser. Repetitions-, omskolnings- och beford-

ringskurser, ingående i frivillig befälsutbildning, anordnas alltid av myndigheterna, övrig frivillig utbildning av myndigheterna eller organisationerna. Vid av myndigheterna anordnad kurs är i allmänhet försvarsområdesbefälhavare, förbandschef eller chef för utbildningsanstalt kursanordnare. Fritidskurser genomföras på vardagskvällar, under eftermiddagar dag före sön- och helgdag samt på sön- och helgdagar. Vissa kurser (del av vissa kurser) äga rum i form av s. k. lägerkurser, vilka som regel pågå under 2 veckor med i medeltal 6—8 övningstimmar om dagen.

Särskilda arvoden utgå till i frivillig utbildning verksam instruktörspersonal. Ordinarie instruktörer, hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare erhålla årsarvoden såsom ersättning för instruktörsverksamhet vid övningstillfällen, förlagda till sön- eller helgdag eller till tid efter klockan 1400 å vardag, som infaller omedelbart före sön- eller helgdag. Vid övning eller lägerkurs om minst 3 dagars längd med i medeltal 8 övningstimmar om dagen utgår dagarvode till instruktörspersonal, varjämte instruktör må beredas fri inkvartering och förplägnad. Om särskilda skäl härför föreligga, får vederbörlig organisation medgiva instruktör att själv ombesörja sin inkvartering och förplägnad mot åtnjutande av traktamente enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet.

Vid tjänstgöring på förlägningsorten må till heltidstjänstgöring vid viss kurs om minst 3 dagars längd beordrad instruktör uppbära dagarvode med högst belopp, som angives i den i 7 § 1 mom. tilläggsbestämmelserna till allmänna resereglementet intagna tabellen. Vid övningar av kortare varaktighet utgår arvode med olika belopp, beroende på övningarnas längd och karaktär. För personal i militärtjänst gäller dock, att arvode för övning av kortare varaktighet utgår endast för instruktörstjänstgöring under tid, då vederbörande eljest skulle ha varit tjänstefri i sin militära befattning.

Även vid jämlikt Kungl. brev den 4 juni 1954 anordnad utbildning av polismän i vapnens bruk m. m. utgår arvode till militär instruktör enligt för frivilligutbildning gällande grunder.

Såvitt kommittén kunnat finna, utgöra årsarvodena till ordinarie instruktörer, hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare ersättning för arbete, utfört på tid utöver sedvanlig arbetstid. (Jämför propositionen 1953: 110.) Även arvoden till övriga instruktörer torde ursprungligen ha varit av samma art. I Kungl. brev den 16 maj 1947 föreskrevs nämligen, att instruktörsarvode till i tjänst varande militär personal finge utgå endast vid tjänstgöring under instruktörens fritid. Denna bestämmelse befarades emellertid skola komma att i hög grad försvåra möjligheten att för ifrågasvarande tjänstgöring på frivillighetens väg erhålla i aktiv tjänst varande personal. Efter framställning ändrades sedermera den 19 september samma år bestämmelsen så, att densamma endast komme att gälla i fråga om tjänstgöring i samband med övning av kortare varaktighet. Under längre övningar och lägerkurser skulle däremot instruktörsarvode få utgå, även då verksamheten ägde rum på tjänstetid.

III. Utländska föreskrifter om arbetstid för militär och civilmilitär personal

Kommittén har under år 1957 införskaffat uppgifter om arbetstidsbestämmelser för sådan personal i Danmark, Frankrike, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien, USA och Västtyskland, som i Sverige motsvaras av militär och civilmilitär personal. Av det inkomna materialet framgår, att arbetstidsbestämmelser, fastställda i lag eller författning, icke utfärdats för ifrågavarande personal med undantag för stabs- och förvaltningspersonal i Schweiz. I vissa länder finnas normer för omfattningen av veckoarbetstiden, i regel växlande mellan 42 och 48 timmar, beroende på tjänstgöringens art. I denna tid inräknas icke tid för mörkerövningar, tillämpningsövningar av längre varaktighet samt vakt- och jourtjänst. Vederbörande chefer synas ha vittgående befogenheter att anbefalla ökning av den normala arbetstiden med hänsyn till tjänstens krav. Särskild ledighet för sammanhängande, långvarig och ansträngande tjänst såsom fälttjänstövning medges i vissa länder. I USA får t. ex. lägst kompanichef bevilja kompensationsledighet för dylik tjänst om för varje gång högst 3 dygn. Arbetstidsförhållandena utomlands för militär och civilmilitär personal synas sålunda i huvudsak motsvara de i Sverige f. n. rådande.

Kommittén har inhämtat, att ett system för ekonomisk gottgörelse till militär personal för övertidsarbete m. m. tillämpats (tillämpas) i Danmark och Norge. Under tiden 1 april 1952—31 mars 1957 har sålunda militär personal på aktiv stat i Danmark erhållit ett årligt lönetillägg, avsett att utgöra kompensation för arbete utöver normal arbetstid, mistade tjänstefria dagar och för natttjänstgöring ävensom för de med obegränsad tjänstgöringsskyldighet förbundna olägenheterna. Detta lönetillägg har, enligt uppgift, fr. o. m. den 1 april 1957 inarbetats i de normala löneförmånerna.

I Norge utgår fr. o. m. den 1 juli 1952 en fast övertidsgottgörelse till militär personal i löneklasserna 4—10 (högst t. o. m. löjtnant), som tjänstgör vid utbildningsavdelning eller på fartyg. Gottgörelsen, som från början utgjorde 600 kronor för år, har efter förhandlingar mellan myndigheterna och personalorganisationerna höjts till 765 kronor för år. Sedermera har kommittén inhämtat, att övertidsersättningen enligt beslut den 17 juni 1958 icke skall utgå under sjukdom, som varar över 3 dagar. Genom beslut den 1 december 1958 har vidare fastställts, att befäl, som erhåller fast övertidsgottgörelse, skall få behålla denna under kommendering till militära skolor och

kurser, under förutsättning att befälet under skol- eller kurstiden beordras till övertidstjänstgöring av samma omfattning som genomsnittlig övertidstjänstgöring vid utbildningsavdelning. Såsom övertidstjänstgöring räknas därvid icke tid, som åtgår för studier och annat förberedelsearbete för undervisningen.

Till militär personal på aktiv stat i Norge i löneklasserna 1—10, vilken tjänstgör vid staber m. m., vilka icke kunna hänföras till begreppet utbildningsavdelning, utgår övertidsersättning för arbete utöver ordinarie arbetstid enligt för civil personal gällande normer. Denna övertidsgottgörelse är dock begränsad till ett maximibelopp för varje tjänsteställe. Enligt föreskrifterna bör övertidsarbete helst åläggas i form av en bestämd uppgift, företrädesvis större, självständig sådan, vars utförande och varaktighet kan kontrolleras. Befäl, som har timbetalt övertidsarbete och kommenderas till skola eller kurs, kan erhålla fast övertidsgottgörelse under skol- eller kurstiden. Maximibeloppet för timbetalt övertidsarbete på vederbörandes normala tjänsteställe skall härvid reduceras med det belopp, som tjänstemannen erhållit i fast övertidsgottgörelse under skol- eller kurstiden.

IV. Undersökningar om arbetstidens längd för militär och civil- militär personal

Kommittén har verkställt en undersökning rörande arbetstidsförhållandena för viss militär och civilmilitär personal. Undersökningen har planlagts i samråd med försvarsgrensstaberna, svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund. Från förband m. m. inom de olika försvarsgrenarna har kommittén efter skrivelser till försvarsgrenscheferna den 29 april 1957 erhållit vissa uppgifter om arbetstid för militär och civilmilitär personal under, för varje berört förband, 8 veckor av åren 1957 och 1958. Undantagna från undersökningen ha varit regementsofficerare, läkare, tandläkare, veterinärer samt elever i instruktörs- och beställningsmannaskolor (motsvarande). De i undersökningen ingående förbanden samt undersökningsveckornas tidsförläggning framgå av tabellen å omstående sida.

I de ovan nämnda skrivelserna till försvarsgrenscheferna framhöll kommittén, att redovisningen av arbetstiden för beställningshavare, som beordrades deltaga i undersökningen, skulle fullföljas även om denne under undersökningsperioden eller del därav tjänstgjort utom eget förband. Beställningshavare, som efter det att en undersökningsvecka börjat, trädde i tjänst vid av undersökningen berört förband (motsvarande), skulle icke deltaga i undersökningen sådan vecka.

På särskild blankett skulle varje beställningshavare, som beordrats deltaga i arbetstidsundersökningen, lämna uppgifter angående arbetstiden. Ifrågavarande blankett samt till denna hörande anvisningar återgivas som *bilaga 1*.

Följande uppgifter skulle lämnas:

Den vecka som redovisningen avsåg, uppgiftslämnarens namn, tjänstegrad (tjänsteklass), förband, kompani (motsvarande), underavdelning (motsvarande), utbildningslinje (yrkesgren), befattning eller kommendering samt antalet nätter under veckan, då det vanliga kvarteret icke kunnat bibehållas. För varje dygn skulle anges de tjänsteåligganden, som vederbörande fullgjort, samt hur lång tid varje redovisat tjänsteåliggande hade tagit i anspråk. Ett redovisningsdygn var på blanketten uppdelat i fyra tidsintervaller: 0000—0600, 0600—1900, 1900—2200 och 2200—2400.

Försvargren Förband m. m.	1:a o. 2:a	3:e o. 4:e	5:e o. 6:e	7:e o. 8:e
	undersökningsveckorna ¹			
<i>Armén</i>				
I 1.....	2/6—15/6	18/8 —31/8	15/12—28/12	2/3—15/3
I 12.....	1/9—14/9	10/11—23/11	2/2 —15/2*	30/3—12/4
I 15.....	14/7—27/7	29/9 —12/10	16/3 —29/3*	27/4—10/5
I 19.....	19/5— 1/6	4/8 —17/8	17/11—30/11	16/2— 1/3
K 4.....	26/5— 8/6	21/7 — 3/8	3/11—16/11	2/3—15/3
P 1.....	30/6—13/7	13/10—26/10	16/2 — 1/3*	13/4—26/4
A 6.....	16/6—29/6	18/8 —31/8	27/10— 9/11	16/2— 1/3
A 9.....	19/5— 1/6	4/8 —17/8	29/9 —12/10	26/1— 8/2
Lv 3.....	14/7—27/7	1/9 —14/9	12/1 —25/1*	27/4—10/5
Lv 4.....	16/6—29/6	18/8 —31/8	1/12—14/12	16/3—29/3
Ing 1.....	7/7—20/7	15/9 —28/9	29/12—11/1*	30/3—12/4
S 1.....	28/7—10/8	1/12—14/12	19/1 — 1/2*	13/4—26/4
T 3.....	23/6— 6/7	15/9 —28/9	2/2 —15/2*	27/4—10/5
<i>Marinen</i>				
Kustflottan ² (Kfl)	19/5— 1/6	18/8 —31/8	29/9 —12/10	2/2—15/2 ³
Göteborgsavdelningen ⁴ (GA)	4/8—17/8	13/10—26/10	16/2 — 1/3*	27/4—10/5 ⁵
Stockholms örlogsvarv (ÖVS)	2/6—15/6	11/8 —24/8	17/11—30/11	12/1—25/1
Flottans kaserner på Skeppsholmen (FlKaS)	2/6—15/6	11/8 —24/8	17/11—30/11	12/1—25/1
Härsfjärdens örlogsdepå (ÖH)	16/6—29/6	1/9 —14/9	3/11—16/11	2/2—15/2
Karlskrona örlogsvarv (ÖVK)	19/5— 1/6	15/9 —28/9	1/12—14/12	2/3—15/3
Göteborgs örlogsvarv (ÖVG)	28/7—10/8	13/10—26/10	26/1 — 8/2*	27/4—10/5
Bergaskolorna (Bskol)	19/5— 1/6	25/8 — 7/9	3/11—16/11	12/1—25/1
Karlskronaskolorna (Kskol)	2/6—15/6	1/9 —14/9	3/11—16/11	9/2—22/2
Göteborgsskolorna (Gskol)	14/7—27/7	29/9 —12/10	29/12—11/1*	30/3—12/4
KA 2.....	21/7— 3/8	29/9 —12/10	12/1 —25/1*	13/4—26/4
KA 5.....	2/6—15/6	4/8 —17/8	13/10—26/10	2/3—15/3
<i>Flygvapnet</i>				
F 1.....	25/8— 7/9	27/10— 9/11	9/2 —22/2*	30/3—12/4
F 5 ⁶	16/6—29/6	15/9 —28/9	1/12—14/12	23/2— 8/3
F 10.....	2/6—15/6	25/8 — 7/9	15/12—28/12	9/3—22/3
F 11.....	7/7—20/7	29/9 —12/10	26/1 — 8/2*	13/4—26/4
F 17.....	21/7— 3/8	13/10—26/10	29/12—11/1*	27/4—10/5
F 21.....	19/5— 1/6	11/8 —24/8	10/11—23/11	12/1—25/1

¹ Undersökningsveckorna 1—4 inföllo samtliga under 1957. De undersökningsperioder, som utgjordes av veckorna 5 och 6, ha markerats med * i de fall, då de helt eller delvis inföllo under 1958. Undersökningsveckorna 7 och 8 inföllo samtliga under 1958.

² Vid kustflottan skulle undersökningen beröra en jagare, en undervattensbåt, en tender, minfartyget Älvsnabben, en minsvepare större samt bärgningsfartyget Belos.

³ Under perioden 2/2—15/2 1958 har kustflottan icke lämnat uppgifter för minfartyget Älvsnabben, som befann sig på långresa, samt för minsveparen större och bärgningsfartyget Belos, som voro avrustade.

⁴ Vid Göteborgsavdelningen skulle undersökningen beröra en minsvepare mindre samt två kustminsvepare.

⁵ Göteborgsavdelningen har i stället redovisat arbetstid för perioden 11/5—24/5 1958.

⁶ Från F 5 ha inga uppgifter inkommit.

Tjänsteåligganden skulle redovisas enligt nedanstående uppdelning:

A. Ordinarie tjänstgöring

1. Övning om minst ett dygn
2. Annan ordinarie tjänstgöring
3. Förberedelser m. m.

B. Extra tjänstgöring

4. Befälsutbildning
5. Tjänsteresa
6. Dagbefälstjänst
7. Garnisonstjänst
8. Beredskapstjänst
9. Övning om minst ett dygn
10. Övrig extra tjänstgöring.

För beredskapstjänst skulle i anmärkningskolumnen angivas, om denna fullgjorts på tjänstgöringsplatsen eller i hemmet.

Innan de av beställningshavarna ifyllda blanketterna överlämnades till kommittén, granskades och bestyrktes dessa av kompanichef (motsvarande).

Sedan materialet kommit kommittén tillhanda, överlämnades detta till försvarsgrensstaberna, som granskade lämnade uppgifter och dessutom utsatte koder för tjänstegrad (tjänsteklass), utbildningslinje (yrkesgren) och befattning eller kommendering enligt ett för varje försvarsgren utarbetat kodifieringsschema.

De vid bearbetningen utnyttjade blanketterna sammanfördes med ledning av uppgifter om tjänstegrader (tjänsteklasser), utbildningslinjer (yrkesgrenar) och befattningar eller kommenderingar till nedan angivna grupper:¹

1. Trupptjänst
2. Sjöttjänst
3. Flygtjänst
4. Markttjänst vid flygvapnet
5. Stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst
6. Verkstadstjänst
7. Musiktjänst.

Den uppdelning av arbetstiden efter tjänsteåligganden, som framgår av blanketterna, omformades vid bearbetningen så, att arbetstid för tjänsteåliggandet »Övning om minst ett dygn», vilken upptagits under extra tjänstgöring, och arbetstid, som redovisats under »Övrig extra tjänstgöring», sammanförts under beteckningen »Övrig extra tjänstgöring». Dessutom sammanfördes arbetstid med tidsförläggningen 2200—2400 och 0000—0600 till en grupp.

Beställningshavare, som hänfördes till någon av grupperna trupptjänst, sjöttjänst och flygtjänst, uppdelades efter förbandstillhörighet. Personalen i de nämnda grupperna uppdelades dessutom med hänsyn till tjänstegrad i fyra kategorier: kaptener, subalternofficerare, underofficerare och underbefäl. Beställningshavare, som hänfördes till musiktjänst respektive mark-

¹ En närmare redovisning angående de kategorier, som förts till respektive grupper, har överlämnats till försvarsdepartementet.

tjänst vid flygvapnet, uppdelades — förutom efter förband — enligt följande: personal i musiktjänst i gruppen musikdirektörer samt gruppen musikunderofficerare och musikfurirer, personal i marktjänst vid flygvapnet i grupperna kaptener, subalternofficerare, underofficerare, underbefäl, civilmilitär personal med underofficers tjänsteklass och civilmilitär personal med underbefäls tjänsteklass. För var och en av de sålunda erhållna grupperna beräknades den genomsnittliga arbetstiden för varje undersökt vecka. Beräkningarna tillgingo så, att arbetstiden, med iakttagande av arbetets tidsförläggning, summerades för vart och ett av tjänsteåliggandena. Den på detta sätt erhållna arbetstiden dividerades med det genomsnittliga antalet under veckans vardagar i tjänst varande individer inom gruppen i fråga. Den totala veckoarbetstiden erhöles härefter genom att summera genomsnittstiderna för de olika tjänsteåliggandena. På grundval av de utförda beräkningarna utarbetades tabeller. En separat tabell uppställdes för varje grupp av beställningshavare, för vilken medeltal beräknats. Ur tabellerna framgick den genomsnittliga veckoarbetstiden med angivande av arbetets tidsförläggning dels för varje tjänsteåliggande separat, dels för alla tjänsteåligganden sammantagna. Var och en av de berörda 8 veckorna redovisades för sig.

Beställningshavare, som hänfördes till stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst, uppdelades efter förbandstillhörighet i följande 5 grupper: armén, flottans skolor samt marinens skolor på Berga, örlogsvarv m. m., kustartilleriförband och flygvapnet. Beställningshavare, som hänfördes till verkstadstjänst, grupperades efter försvarsgrenar i 3 grupper — armén, marinen, flygvapnet. I omstående sammanställning angives den ytterligare uppdelning, som gjordes av de enligt ovan erhållna grupperna.

För var och en av de sålunda erhållna grupperna uträknades den genomsnittliga veckoarbetstiden. Bearbetningen förenklades på så sätt, att man uteslöt veckor, där antalet vardagar understeg 6. Uppgifter för de återstående veckorna bearbetades utan uppdelning på vecka. I övrigt utfördes beräkningarna på samma sätt som för grupperna inom trupptjänst m. m. På grundval av de utförda beräkningarna utarbetades tabeller. Ur tabellerna framgick den genomsnittliga veckoarbetstiden för samtliga undersökningsveckor sammantagna med angivande av arbetets tidsförläggning dels för varje tjänsteåliggande separat, dels för alla tjänsteåligganden tillhopa.

Kommittén har ansett, att de tabeller, som beräknats på det sätt som här ovan beskrivits, på grund av sitt omfång icke böra fogas till detta betänkande.¹ Till denna redogörelse har i stället som tabellbilaga fogats vissa sammandragstabeller (*bilaga 2*).

Av tabell 1 i sammandragstabellerna framgår det genomsnittliga antalet beställningshavare, som varit i tjänst under redovisningsåret och som ingår i bearbetningen.

¹ Exemplar av tabellerna ha överlämnats till försvarsdepartementet.

Tjänstgöringens art Försvarsgren m. m.	I redovisningen tillämpad uppdelning på personalkategorier
Stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst <i>Armén</i> <i>Marinen</i> Flottans skolor (Kskol, Gskol) samt marinens skolor på Berga (Bskol) Örlogsvärv m. m. Kustartilleriförband <i>Flygvapnet</i>	Officerare (vederlikar) Underofficerare (vederlikar) Underbefäl (vederlikar) Kompaniadjutanter (motsvarande) Förvaltare i förrådstjänst Officerare (vederlikar) Underofficerare (vederlikar) Underbefäl (vederlikar)
Verkstadstjänst <i>Armén</i> <i>Marinen</i> <i>Flygvapnet</i>	Officerare (vederlikar) Underofficerare (vederlikar) Underbefäl (vederlikar) Förvaltare i förrådstjänst Ingenjörer Mekaniker Ingenjörer Ingenjörer Tekniker m. fl.

Var och en av sammandragstabellerna 2—5 och 8, vilka utvisa den genomsnittliga veckoarbetstiden under hela undersökningsåret — med uppdelning efter tjänsteåliggande — avseende trupptjänst, sjöttjänst, flygtjänst, marktjänst vid flygvapnet samt musiktjänst, har erhållits genom sammanvägning av de veckoarbetstider, som redovisas i de ursprungliga tabellerna. Vid denna sammanvägning har hänsyn tagits endast till det genomsnittliga antalet beställningshavare, som varit i tjänst under var och en av de redovisade 8 veckorna. För veckor, där antalet vardagar har understigit 6, har arbetstiden uppräknats, innan ovan nämnda sammanvägning gjorts. Vid uppräknningen användes kvoten $\frac{6}{n}$, där n var antalet vardagar under ifrågakvarande vecka. Denna uppräkning torde medföra, att man erhåller ett för högt timantal för veckor med mindre än 6 vardagar, då det i de ursprungliga, icke uppräknade medeltalen ingår sådan arbetstid, som faller på helgdagar.

Innehållet i de på ovan angivet sätt erhållna medelarbetstiderna är i viss mån oklart. Det får härvid anmärkas, att urvalet av undersökningsveckor icke kunnat göras med strikt beaktande av variationerna i arbetsrytmen under årets olika delar. I tabellerna 2—5 och 8 har varje veckas medeltal ingått utan hänsyn till längden av det skede, som respektive vecka ansetts representera. Det har icke ansetts möjligt att korrigera de uträknade medeltalen i sammandragstabellerna med hänsyn till nu angivna omständigheter.

Sammandragstabellerna 6 och 7, avseende stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst samt verkstadstjänst, ha ställts upp direkt med ledning av de i de ursprungliga tabellerna ingående arbetstidsuppgifterna. Det bör fram-

hållas, att de i föregående stycke gjorda påpekandena rörande urvalet av undersökningsveckor även gälla för dessa tabeller. Såsom även framhållits, ha vid beräkningarna av nu ifrågavarande tabeller uteslutits veckor med mindre än 6 vardagar.

I tabellerna 6 och 7 har sammanslagning vid medeltalsberäkningarna skett — förutom av de olika undersökningsveckorna — av olika förband. Beträffande arten av dessa medeltal må, förutom vad som här ovan sagts i anslutning till sammandragstabellerna 2—5 och 8, speciellt nämnas, att kommittén icke funnit det möjligt att för undersökningen utvälja förband enligt en metod, som ger förutsättningar att bedöma felmarginalerna i de verkställda beräkningarna.

I nedanstående tabell har uträknats medelarbetstiden för personal i trupp-tjänst inom armén och kustartilleriet. Beträffande arten av dessa medeltal gäller, vad i föregående stycke sagts i anslutning till tabellerna 6 och 7. Enligt schablonmässiga grunder har den arbetstid, som vid övning om minst ett dygn överskjuter normal arbetstid, frånräknats. Även på detta sätt överskjutande tid på grund av dagbefälstjänst, garnisonstjänst och beredskaps-tjänst har frånräknats. Det har ansetts realistiskt att räkna med att antalet tillämpningsövningar om minst ett dygn uppgår i genomsnitt till 20 å 30 per beställningshavare och år. På grund härav ha beräkningarna utförts såväl för 20 som 30 tillämpningsövningar per år.¹ Med hänsyn till vad som här ovan nämnts om urvalet av undersökningsveckor m. m. och den schematiska karaktären av beräkningarna i övrigt blir tabellen i viss mån av exemplifierande karaktär.

Försvarsgren m. m. Personalkategori	Ordinarie arbetstid per vecka om	
	antalet tillämp- ningsövningar per år = 20	antalet tillämp- ningsövningar per år = 30
<i>Armén och kustartilleriet</i>		
Kaptener.....	52.9	49.7
Subalternofficerare.....	52.2	49.0
Underofficerare.....	50.4	47.2
Underbefäl.....	48.4	45.2
därav:		
<i>Infanteriet</i>		
Kaptener.....	53.9	50.7
Subalternofficerare.....	50.6	47.4
Underofficerare.....	51.5	48.3
Underbefäl.....	47.5	44.3

De ovan beskrivna arbetstidsuppgifterna, som avse kustflottan och Göteborgsavdelningen, ha, enligt kommitténs mening, endast ofullständigt belyst arbetstidsförhållandena. Som exempel på uppgifternas ofullständighet må

¹ Medelarbetstiderna ha beräknats enligt formeln $A - \frac{20}{50} \cdot 16 - \frac{2}{3} B$ respektive $A - \frac{30}{50} \cdot 16 - \frac{2}{3} B$, där A är summa arbetstid för samtliga tjänsteåligganden och B är arbetstid, som redovisats för dagbefälstjänst, garnisonstjänst och beredskapstjänst.

nämnas, att den del av vintern, då arbetsintensiteten vid kustflottan är lägst, synes ha fallit utanför de valda undersökningsveckorna. På grund av dylika omständigheter har kommittén genom chefen för kustflottan införskaffat vissa särskilda arbetstidsberäkningar. Arbetstidsberäkningarna skulle avse vissa befattningshavare på olika fartygstyper. Avsikten var, att för beräkningarna utvalda fartyg skulle ha ingått i kustflottan under övningsåret 1957/58, samt att de nämnda fartygen kunde sägas illustrera förhållandena för övriga enheter i respektive förband. Beräkningarna skulle avse fartygschefer samt vissa officerare, underofficerare och underbefäl, tjänstgörande inom däck-, hantverks-, ekonomi- och maskinavdelningarna.

De fartyg, som berördes av arbetstidsberäkningarna, voro jagaren Halland, motortorpedbåten Antares, undervattensbåten Sälén samt tendern Hermes. Arbetstidsberäkningarna för Säléns personal omfatta endast tiden 13 april t. o. m. 18 oktober 1958. Arbetsomfattningen inom kustflottan är under denna del av övningsåret avsevärt större än under övningsåret i övrigt. Å andra sidan var Sälén under en del av den angivna tiden på provtur, och medelgångtiden per vecka är, enligt uppgift, lägre under provtur än under normal övningsverksamhet inom kustflottan.

De utförda arbetstidsberäkningarna äro av schematisk art och grundas på erfarenhetsvärden, loggboksanteckningar och föreskrifter om arbetsrutinen ombord. Arbetstidsberäkningarna omfatta tjänstetid enligt fastställd rutin till ankars, tid då fartyg varit under gång, tid för vakt- och jourtjänst samt tid för förberedelse- och avslutningsarbeten.

Vid beräkningarna har med gångtid avsetts tid, då fartyg varit under gång på annan tid än tjänstetid enligt skeppsrutinen. Med vakttjänstgöring har avsetts tid, då vederbörande för vakt varit bunden till fartyg med undantag för den vakttjänstgöring, som infallit under tjänstetid enligt rutinen eller under gångtid. Särskild uppgift har lämnats på den tid under vakttjänstgöring, då vederbörande utfört arbete, t. ex. tid för törn, rund m. m. Sådan tid har benämnts aktiv tjänst under för vakttjänst bunden tid. Den aktiva tjänsten har beräknats på grundval av vad vederbörande befattningshavare normalt utför under ett vaktdygn, då icke vakttjänstgörande befattningshavare ha fritid och tillstånd att lämna fartyget. Med jourtjänst avses gångjour. Såsom tid för jourtjänst har upptagits för dylik tjänstgöring bunden tid, vilken icke infallit under tjänstetid enligt rutinen, gångtid eller tid för vakttjänst. Med tid för förberedelse- och avslutningsarbeten har avsetts utöver tjänstetid enligt rutinen, gångtid samt tid för vakt- och jourtjänst infallande tid, vilken utnyttjats för påeldning och avsläckning, klargörings- och återställningsarbeten, förberedelser för lektioner, orderskrivning m. m.

På grundval av de på ovan angivet sätt erhållna uppskattningarna av tiderna för ianspråktagandet av de olika befattningshavarna har kommittén med vissa schematiska förutsättningar uträknat veckoarbetstider, vilka angivas i tabell 9 i tabellbilagan.

V. Militära arbetstidskommitténs synpunkter och förslag rörande arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal

A. Möjligheter till arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal

1. Tjänstgöring under krigsliknande förhållanden

Den svenska krigsmakten har till uppgift att verka fredsbevarande och att i krig bjuda en angripare hårt motstånd. Fredstjänsten måste självfallet inriktas på förberedelser för verksamhet under krig. Dessa avse bl. a. krigs- och mobiliseringsplanläggning, utbildning av personal för krigsorganisationen, anskaffning av utrustning samt utförande eller planläggning av fortifikatoriska anläggningar. Utbildningsverksamheten syftar till att skapa staber och förband, som äro krigsberedda omedelbart efter mobilisering. Fredsövningarna måste därför bedrivas under så krigsmässiga förhållanden som möjligt, om organen skola bli funktionsdugliga i krig. Vid en bedömning av möjligheterna att, utan men för tjänsten, reglera arbetstiden för militär och civilmilitär personal måste, enligt kommitténs mening, hänsyn tagas icke blott till det sätt på vilket verksamheten inom krigsmakten bedrives utan även till krigsmaktens uppgift. Det ligger i sakens natur, att arbetskapaciteten hos krigsmaktens personal under krig måste kunna uttagas i full utsträckning och utan hänsyn till arbetstidsregler i vanlig bemärkelse. Även under fredstid torde emellertid, mot bakgrunden av krigsmaktens uppgift, motsvarande förhållande i vissa lägen vara aktuellt. I första hand synes detta vara fallet under beredskapstillstånd. Sådant inträder, då Kungl. Maj:t med hänsyn till rikets försvar eller säkerhet förordnar om värnpliktigas inkallande jämlikt 28 § värnpliktslagen (1 § beredskapskungörelsen). I ifrågavarande § i värnpliktslagen stadgas, att då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, Konungen må efter statsrådets hörande till tjänstgöring inkalla samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal, som finnes behöfligt. Inkallelse av värnpliktiga med stöd av 28 § värnpliktslagen innebär ett allvarligt ingripande i samhällslivet och får ske endast under speciella förhållanden. I ett sådant läge torde verksamheten inom krigsmakten komma att bedrivas under sådana betingelser, att reglerade arbetstidsförhållanden icke kunna tillämpas. Till förfogande stående tid måste i största möjliga utsträckning utnyttjas till krigsförberedelser av olika slag inom stabs-, förvaltnings- och utbildningsverksamhetens områden, samtidigt som rikets territorium måste bevakas och skyddas. Med hänsyn till verksamhetens natur anser kommittén

det icke vara möjligt att under beredskapstillstånd tillämpa arbetstidsbestämmelser för militär och civilmilitär personal.

Jämlikt 27 § 2 mom. värnpliktslagen må Konungen, om så med hänsyn till krigsberedskapen prövas nödigt, ålägga värnpliktiga att utöver ordinarie värnpliktstjänstgöring fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Inkallelse till sådana övningar torde ske endast under exceptionella förhållanden. Verksamheten vid de staber och förband, i vilka de till beredskapsövning inkallade värnpliktiga ingå, torde komma att bedrivas under former, som i allt väsentligt överensstämmer med de under beredskapstillstånd rådande. För den militära och civilmilitära personal, som tjänstgör vid ifrågavarande enheter, torde därför verksamheten bli av samma karaktär och omfattning, oberoende av om de värnpliktiga inkallats med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § värnpliktslagen. Ändamålet med tjänstgöringen och det krigsliknande sätt på vilket verksamheten torde behöva bedrivas medföra, enligt kommitténs uppfattning, att reglerade arbetstidsförhållanden icke torde kunna eller böra tillämpas vid staber och förband, som sammansatts av till beredskapsövning inkallade värnpliktiga.

Det torde vara möjligt, att beredskapsövning icke samtidigt äger rum vid alla försvarsgrenar, liksom att endast vissa enheter inom samma försvarsgren beröras av beredskapsövning. Fråga uppstår då, om arbetstidsbestämmelser kunna tillämpas vid av beredskapsövning icke direkt berörda enheter och försvarsgrenar. Såvitt kommittén kan finna, torde verksamheten inom huvuddelen av krigsmakten påverkas under lägen, då inkallelse för fullgörande av beredskapsövning är aktuell. Även om sådan övning icke genomföres vid viss enhet, torde dennas personal komma att åläggas särskilda uppgifter, som göra, att normala arbetstidsregler icke kunna följas. En intensifierad verksamhet kommer även att behöva bedrivas i staber, förvaltningar m. m., samtidigt som viss personal kan behöva ställas till förfogande för utbildningen vid beredskapsövningsförbanden. Den militära och civilmilitära personalen torde vidare av beredskapsskäl få sin rörelsefrihet beskuren i större eller mindre utsträckning. Mot bakgrunden av krigsmaktens uppgift och det allvarliga läge riket torde befinna sig i, om inkallelse till beredskapsövning äger rum vid samtliga försvarsgrenar eller endast vid någon av dessa, har kommittén kommit till den uppfattningen, att arbetstidsbestämmelser icke lämpligen kunna äga tillämpning för någon del av den militära och civilmilitära personalen, även om viss personal icke direkt beröres av sådan övning.

Landets utrikespolitiska eller militärpolitiska läge kan vara sådant, att särskilda inkallelser av värnpliktiga visserligen icke anses befogade eller lämpliga, men dock så allvarligt, att speciella åtgärder av krigsberedskapskaraktär anses böra genomföras. Huruvida arbetstidsregler kunna tillämpas under dylika förhållanden kan icke bedömas generellt. En avvägning av möjligheterna i de enskilda fallen torde bli nödvändig. Om en arbetstids-

reglering för militär och civilmilitär personal kommer till stånd, bör därför möjlighet till sådant bedömande föreligga. Beslut i denna fråga synes böra fattas av Kungl. Maj:t.

Inom den under normal fredstjänstgöring bedrivna utbildningsverksamheten äro tillämpade förbands- och stabsövningar av längre varaktighet av speciell natur. Sådana övningar kunna äga rum i form av krigsmaktsövningar, försvarsgrensövningar, fälttjänstövningar för förband och staber inom ett eller flera militärområden, krigsövningar med marina förband, eskaderövningar, flottiljövningar samt övningar i övrigt med staber och krigs- eller fredsförband ned t. o. m. plutons storlek. I övningar, som anordnas av en viss försvarsgren, deltaga ofta större eller mindre enheter ur andra försvarsgrenar under hela eller kortare del av övningen. Dessa tillämpningsövningar genomföras under förhållanden, som i möjligaste mån överensstämma med under krig rådande. Verksamheten under övningarna är beroende av stridssituationens utveckling. Särskilda avbrott i övningarna för vila eller utspisning inläggas icke. Tidpunkten för övningarnas avbrytande göres ofta beroende av händelseutvecklingen och styrkechefernas åtgärder. Den för övningarna beräknade tiden kan sålunda underskridas eller, om icke praktiska skäl lägga hinder i vägen, även överskridas. Dylika övningar av längre varaktighet äro, enligt kommitténs uppfattning, av sådan natur, att de icke lämpligen kunna inordnas under arbetstidsbestämmelser.

Även andra skäl tala för att tillämpade förbands- och stabsövningar av längre varaktighet böra undantagas från arbetstidsreglerande bestämmelser. Övningarnas antal och längd påverkas — förutom av utbildningsändamålet — av ekonomiska betingelser, hänsyn till markskador, väderleksförhållanden m. m. Övningstillfällena komma därför att variera under olika år. Ehuru vissa övningar såsom fälttjänstövningar med repetitionsövningsförband, slutövningar med åldersklassen samt krigsövningar vid marinen regelmässigt återkomma årligen, kan övningarnas längd växla år från år. Planlagda, större förbandsövningar måste stundom inställas eller begränsas till omfattningen på grund av väderleksförhållandena, sjukläget m. m. I fråga om tillämpade övningar inom samma fredsförband eller samma utbildningsanstalt förekomma variationer, bl. a. beroende av vilket slags utbildning, som bedrivs vid de olika utbildningsenheterna inom förbandet eller utbildningsanstalten. Sammansättningen av utbildningsenheterna inom ett förband grundas bl. a. på behovet av personalersättning till de krigsförband, som myndigheten skall mobilisera. Inom samma fredsenhet kräva olika utbildningsförband olika antal tillämpningsövningar. Vissa slags utbildningsenheter t. ex. granatkastarplutoner, varav i regel endast en finnes vid varje fredsförband, måste deltaga i tillämpade övningar med olika utbildningskompanier för att avsedd övning skall kunna genomföras vid dessa. Medan de senare fullgöra dylik övning med visst övningsändamål, kan en granatkastarpluton sålunda deltaga i samma slags övning ett flertal gånger. Andra

utbildningsenheter, t. ex. avdelningar sammansatta av blivande fast anställda underbefäl, kanske icke fullgöra någon eller endast enstaka tillämpade förbandsövningar. Då som regel enbart det ordinarie utbildningsbefälet vid olika utbildningsenheter genomför dylika övningar med den egna enheten, blir antalet sådana övningar mycket växlande för olika utbildningsbefäl vid samma regemente (motsvarande).

Såsom under II: B: 6 ovan angivits, tillgodoses befälsbehovet vid repetitionsövningsförbanden och dessas tillämpade övningar på särskilt sätt. Vid dessa övningar är behovet av specialinstruktörer särskilt stort. Då antalet specialinstruktörer inom ett fredsförband är begränsat, måste behovet av dylik personal vid repetitionsövningsförbanden ofta tillgodoses utan hänsyn till det antal tillämpade förbandsövningar, som vederbörande fullgör under sin normala tjänstgöring vid fredsförbandet.

Antalet tillämpade förbandsövningar av längre varaktighet är sålunda växlande för olika utbildningsenheter inom samma fredsförband och även för olika individer vid samma förband. Att åstadkomma en jämn fördelning av antalet tillämpningsövningar olika befäl m. fl. emellan torde av organisatoriska och utbildningsskäl m. m. icke vara möjligt.

Kommittén har *sammanfattningsvis* kommit till den uppfattningen, att arbetstidsreglerande bestämmelser icke lämpligen kunna tillämpas vid tjänstgöring under tid, då värnpliktiga inkallats med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § värnpliktslagen, eller tjänstgöring beträffande vilken Kungl. Maj:t eljest med hänsyn till krigsberedskapen så förordnar. En arbetstidsreglering bör med hänsyn till tjänstgöringens natur icke heller omfatta tillämpade förbandsövningar (motsvarande) av längre varaktighet.

2. Normal fredstjänstgöring

Såsom framgår under II: B ovan finnas bestämmelser, normer eller praxis för det normala arbetstidsuttaget av personal inom ett flertal av krigsmaktens verksamhetsområden. Så är fallet beträffande personal, verksam inom stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänstens områden, läkar-, tandläkar-, veterinär- och meteorologpersonal, personal i teknisk tjänst (verkstads-tjänst) samt för vakttjänst m. m. särskilt avdelad personal. Verksamheten för personal i stabs-, förvaltnings-, expeditions- och verkstadstjänst regleras genom i instruktioner, arbetsordning e. d. fastställd daglig tjänstgöringstid. Förbandsläkare och försvarstandläkare ha viss, av förbandschef bestämd mottagningstid. Meteorolog- och vaktpersonals tjänstgöringstid fastställs genom särskilda turlistor eller tjänstgöringsschema. Verksamheten inom ovan nämnda arbetsområden är, enligt kommitténs uppfattning, av sådan natur, att den normalt förekommande tjänstgöringen kan inordnas under en arbetstidsreglering.

För personal, som är sysselsatt med utbildningsverksamhet av olika slag,

samt för musikpersonal finnas f. n. icke särskilda föreskrifter eller enhetlig praxis för det normala arbetstidsuttaget. Kommittén har därför speciellt inriktat sin uppmärksamhet på frågan, om dylik tjänstgöring är av den art, att arbetstidsreglering kan göras tillämplig på dessa arbetsområden.

För personal i *trupptjänst* enligt den under II: B: 6 ovan givna definitionen synes den normalt förekommande verksamheten vara av i stort samma natur, oberoende av vilken försvarsgren personalen tillhör. Arbetsuppgifterna för övningsledarna och instruktörerna anpassas i huvudsak efter de för eleverna uppgjorda övningsprogrammen, vilka som regel omspanna en vecka. Under en arbetsdag inläggas övningspass av kortare eller längre varaktighet. Dessa kunna omfatta teoretiska och praktiska lektioner eller övningar inom- eller utomhus. Undervisningen omspanner ett stort antal övningsgrenar och ämnen. Övningar av formell och tillämpad natur såväl beträffande enskild soldat som förband av olika storleksordning omväxla. Inom varje övningsgren eller ämne utväljas särskilda avsnitt, som bli föremål för undervisning under vissa övningspass. Som regel äger först sådan utbildning rum, som avser enskild soldat, varefter övergång till förbandsutbildning äger rum. Härvid samövas soldaterna i stridsverksamhet med början inom mindre förband. Övergång sker efter hand till stridsutbildning inom större förband. Inom vart och ett av dessa förband övas olika strids sätt. Efter hand som övningar med större förband genomföras, göras övningspassen längre. Inom ett utbildningskompani (motsvarande) handhaves i princip all utbildning inom plutonerna (motsvarande) av vid dessa fast placerat befäl. För vissa övningsgrenar eller ämnen kunna emellertid särskilda instruktörer eller lärare avses. Befälsbehovet växlar vid lektioner och övningar av olika slag. I vissa fall erfordras endast ett befäl, medan i andra flera befäl krävas. Härigenom föreligga möjligheter att frigöra instruktörer och lärare för förberedelse- och avslutningsarbeten eller för fortsatt befälsutbildning. De normalt förekommande lektionerna och övningarna liksom även övriga för utbildningsbefälet förekommande arbetsuppgifter kunna som regel bestämmas till tiden. Bortsett från tillämpade förbandsövningar av längre varaktighet synas därför, enligt kommitténs mening, de inom trupptjänst normalt förekommande arbetsuppgifterna vara av sådan natur, att de kunna inordnas under arbetstidsreglerande bestämmelser.

Verksamheten på *flottans rustade fartyg* följer såsom framgår av II: B: 7 ovan en viss årsrytm. För att utjämna belastningen på utbildningsanstalter i land, örlogsvarv m. m. påbörjas dock icke övningsåret vid samma tidpunkt för alla fartyg. Övningsårets uppdelning är emellertid i stort lika för flertalet rustade fartygsförband.

Under övningsårets första kvartal (för kustflottan oktober—december och för Göteborgsavdelningen januari—mars) bedrives huvudsakligen detaljutbildning fartygsvis. Viss specialutbildning för delar av besättningen äger rum vid utbildningsanstalter i land, varvid fartygen icke äro fullbeman-

nade. Denna tid är som regel även översyns- och varvsperiod, varför fartygen endast i mindre omfattning befinna sig under gång till sjöss.

Under övningsårets andra kvartal fullbemannas fartygen med de besättningar, som skola utbildas ombord under året. Utbildningen bedrivs först tjänstegrensvis, varefter samövning med hela fartygsbesättningarna påbörjas. Lektionerna och övningarna ledas av specialister inom de olika facken. Övningar bedrivs både till ankars och under gång. I det senare fallet sker utbildningen främst såsom praktisk tjänstgöring i respektive befattningar. Övningarna förläggas som regel till i rutinen ombord fastställd tid. Fartygens gångtid utnyttjas regelmässigt för övningar med hela besättningen. Härvid kan övnings tiden förläggas till andra tider än i rutinen ombord fastställda. Övningspassens längd torde emellertid i allmänhet kunna bestämmas i förväg.

Under övningsårets tredje kvartal fullföljes den fartygsvis bedrivna utbildningen. Fartygen utföra övningar under gång, t. ex. artilleri- och torpedskjutningar, minfällningar, skyddstjänstövningar, maskinhaveriövningar m. m., varvid hela besättningarna medverka i respektive befattningar. Samövningar i förband påbörjas. Under övningsårets fjärde kvartal fortsätts samövningarna i förband samt påbörjas mera omfattande taktiska och operativa övningar. Vidare utföras successivt alltmer avancerade övningar med vapenmaterielen m. m. Övningsåret avslutas som regel med en krigsövning. Med undantag av den senare uppgå övningspassen som regel till kortare tid än ett helt dygn.

Sjötjänsten är visserligen i högre grad än den militära verksamheten i allmänhet beroende av en del faktorer, som i tidshänseende kunna påverka övningarna. Väderleken kan medföra andra gångtider än beräknade. Avbrott i artilleriskjutningar kan behöva ske för att låta fartyg passera säkerhetsområdet för skjutningarna. Avskjutna torpeder, som skola bärgas, kunna vara svåra att återfinna. Bärgningen kan på grund av sjögång taga längre tid än normalt. Avsedda ankringsplatser kunna stundom från säkerhetssynpunkt icke utnyttjas utan andra, lugnare platser kunna behöva uppsökas. Enligt kommitténs mening behöva dock icke dessa omständigheter hindra genomförandet av en arbetstidsreglering för personal i sjötjänst.

För *flygvapnets personal vid divisionernas flygstyrkor* är övnings tiden för vecka fastställd till 40 timmar. Lördagar äro som regel tjänstefria utom under vecka, i vilken helgdag ingår. Verksamheten vid flygstyrkorna äger rum enligt veckoschema. Den normalt förekommande, dagliga tjänstgöringen inledes med ett första övningspass, omfattande en för all flygande personal vid flottilj gemensam genomgång av väder, flygsäkerhetsbestämmer och dagens övningar i stort samt fördelning av skjutmål och övningsområden. Denna genomgång, som pågår ca 30 minuter, ledes av flottiljchef eller utbildningsofficer. Därpå följa divisionsvis under 30—45 minuter förberedelser före flygning, omfattande omklädnad samt, under flyg-

styrkechefens ledning, eventuella beräkningar för navigeringsflygning och/eller skjutning och bombfällning samt ordergivning. Under återstoden av förmiddagen genomföras som regel två flygpas med genomgång av erfarenheter, skjutresultat m. m. efter varje pass samt oftast en kompletterande ordergivning före det andra flygpasset. Efter lunchuppehåll inledas eftermiddagsövningarna med ytterligare en ordergivning och ett flygpas, varefter dagen avslutas med 1—2 markövningspass. Stundom inställes flygning av säkerhetsskäl och utbytes mot utbildning på marken.

De formella övningarna, vilka ledas av flygstyrkechef, omfatta bl. a. luftstridsövningar, luftnavigation (instrumentflygning och navigeringsflygning) samt bombfällning och skjutning. Övningar av tillämpad natur ledas som regel av flottilj- eller eskaderchef för ett flertal divisioner samtidigt. Teoretiskt underlag för flygtjänsten bibringas flygförarna under lektioner, föreläsningar och spel i taktiska och tekniska ämnen. De viktigaste av dessa ämnen äro flygtaktik, skjutlära, materiellära, flygmedicin, krigskonst och flygsäkerhetstjänst. Särskild tid avses för fysisk träning. Den flygande personalens marktjänst ledes av flygstyrkechef med biträde av specialister i vissa övningsgrenar. Flygtjänsten bedrives, enligt kommitténs uppfattning, på sådant sätt, att arbetstiden för personal i divisionernas flygstyrka — med undantag av tid för tillämpningsövningar av längre varaktighet — kan inordnas under en arbetstidsreglering.

Arbetstiden för *personalen i marktjänst vid flygdivisionerna* anpassas efter flygtjänstens krav. Med hänsyn till att tiderna för flygning i förväg kunna fastställas, föreligga möjligheter att tillämpa arbetstidsreglerande bestämmelser även för markstyrkepersonalen utom under längre tillämpningsövningar. Förskjutningar i arbetstiden kunna emellertid bli nödvändiga, eftersom väderleksförhållanden m. m. kunna tvinga flygstyrkechef att göra avvikelser från avsedd tidsplan. Sådana smärre förändringar behöva emellertid icke utgöra hinder för en arbetstidsreglering.

Under II: B: 9 ovan har kommittén lämnat en översikt över verksamheten vid *krigsmaktens utbildningsanstalter m. m.* Av redogörelsen framgår, att arbetsförhållandena växla avsevärt vid olika utbildningsanstalter. Verksamheten vid samma utbildningsanstalt kan variera under olika år och under olika delar av året. Vid vissa utbildningsanstalter eller inom delar av dessa sker undervisningen på i huvudsak samma sätt som vid ett förband. Vid andra åter är teoriundervisning förhärskande, men även praktiska övningar kunna förekomma. Kurser av olika slag — utöver ordinarie verksamhet — förläggas i mån av behov till utbildningsanstalter för att utnyttja dessas resurser. Skol- och kursverksamhet av samma natur som vid utbildningsanstalter äger i vissa fall rum även vid förband, staber m. m. En klar gräns kan icke dragas mellan undervisningsverksamhet vid utbildningsanstalter och motsvarande vid staber, förband m. m. bedriven skol- och kursverksamhet.

Lärarbehovet vid utbildningsanstalterna tillgodoses på olika sätt. Vissa lärare ha enbart instruktörs- och läraruppgifter. Andra åter ha undervisningsskyldighet vid sidan av annan uppgift inom eller utom utbildningsanstalten. Somliga lärare tjänstgöra vid flera utbildningsanstalter. Lärarkadern utnyttjas stundom för uppgifter av stabstjänstkaraktär. De arbetsuppgifter, som åvila lärare vid utbildningsanstalterna, äro sålunda icke ensartade. Samme lärare kan vidare under skilda delar av året utnyttjas för verksamhet av olika karaktär. För vissa övningsgrenar och ämnen krävas omfattande förberedelse- och avslutningsarbeten, medan för annan undervisning endast kortare förberedelsetid är erforderlig. Med hänsyn till det sätt, på vilket verksamheten bedrivs vid de militära utbildningsanstalterna, synes det, enligt kommitténs mening, icke praktiskt möjligt att — såsom i allmänhet sker vid civila utbildningsanstalter — generellt fastställa hur många timmar, som vederbörande lärare skall vara undervisningsskyldig. Arbets- tidsförhållandena för lärarna torde i stället kunna regleras på motsvarande sätt som för övrig militär och civilmilitär personal. Den tid, som erfordras för lektioner m. m., förberedelse- och avslutningsarbeten samt övriga arbetsuppgifter, bör sålunda inrymmas i den normalarbetstid, som kan komma att fastställas för vederbörande.

För elever vid utbildningsanstalterna finnes schemalagd tid. Eleverna åläggas vid vissa kurser särskilda uppgifter, som skola lösas enskilt eller i arbetsgrupper. I vissa fall upptages tid för sådant arbete i den programlagda tiden. I andra fall förutsätts uppgifterna skola lösas under annan tid än den schemalagda, varvid denna som regel är mindre omfattande än i allmänhet förekommande övnings- och undervisningstid. Den tid, som åtgår för dylika, särskilda arbetsuppgifter ävensom för förberedelser till prov av olika slag, varierar självfallet för skilda elever beroende på vederbörandes förmåga, fortfärdighet, grundlighet m. m. Arbetsinsatsen i dessa hänseenden får anses vara av okontrollerbar natur. Detta förhållande synes, enligt kommitténs mening, icke böra utgöra hinder för att elever vid utbildningsanstalter inordnas under arbetstidsbestämmelser. Härvid bör den tid, som schemalägges, jämte den tid, som därutöver normalt bedömes erforderlig för lösande av föreliggande arbetsuppgifter, inrymmas i den ordinarie arbetstiden.

Musikkårens och musikpersonalens tjänstgöringstider äro mycket växlande. Planläggningen för musikutförandet måste ske med beaktande av tjänstgöringsförhållandena vid de förband m. m., som musikkår skall betjäna, samt av tiden för förflyttningar till och från dessa förband. Hänsyn måste också tagas till högvaktstjänst och andra representativa uppgifter ävensom till önskemål om militärmusik vid militärt och civilt anordnade fester, tävlingar och andra tillställningar samt till framställningar om musik på sjukhus, andra humanitära inrättningar m. m. Musikpersonalen skall erhålla fortsatt instrumental utbildning samt undervisning i musikteori och i ensemblespelning. Utbildningen ledes av musikdirektören och musikunder-

officerare. Enskilda musiker ha vidare läraruppgifter för blivande musikelever vid krigsmakten. Hänsyn till musikpersonalens deltagande i fortsatt militär befälsutbildning måste också tagas vid planläggningen av musikframträdandena. Planering i detalj för musikkårens och musikpersonalens utnyttjande för längre tidsperioder är under angivna förhållanden icke möjlig. Verksamheten regleras sålunda som regel för en vecka i taget. Antalet arbetstimmar torde ofta växla olika veckor emellan. Dessa omständigheter behöva emellertid, enligt kommitténs mening, icke hindra att musikpersonalens tjänstgöring inordnas under arbetstidsreglerande bestämmelser.

Kommittén har sålunda *sammanfattningsvis* kommit till den uppfattningen, att den normala fredstjänstgöringen inom krigsmaktens olika verksamhetsområden kan infogas under en arbetstidsreglering.

3. Särskilda tjänsteuppdrag vid sidan av normalt förekommande uppgifter

Utöver de uppgifter, som regelmässigt äro förenade med tjänstgöring i viss befattning, åläggas militär och civilmilitär personal vissa särskilda uppgifter, vilka som regel äro av natur att kunna fullgöras av all personal, som erhållit militär befälsutbildning, och endast i vissa befattningar kräva specialkunskaper inom respektive fack. Så är fallet beträffande dagbefälstjänst, vakttjänst ombord, högvaktstjänst samt beredskaps- och jourtjänst. Sådana särskilda uppgifter förekomma i växlande omfattning vid olika enheter. Antalet utgående kommenderingar och antalet beställningshavare, som erfordras för tjänsteuppgifterna, variera under olika förhållanden och vid olika delar av krigsmakten. Uppdragen kunna icke fördelas jämnt mellan olika förband (motsvarande), då vissa av ifrågavarande tjänsteuppgifter äro beroende av bl. a. geografiska förhållanden. Inom de skilda enheterna kunna uppgifterna icke heller fördelas lika mellan olika beställningshavare. Hänsyn måste tagas till många olika omständigheter såsom möjligheter att frigöra befattningshavare, kommenderingar utom enheterna, semestrar och tjänstledighet samt personalens hälsotillstånd. En jämn belastning på enskilda individer i fråga om särskilda tjänsteuppgifter kan därför icke åstadkommas ens vid noggrann planläggning inom enheten. Organisatoriska och tekniska svårigheter skulle uppstå, om dessa tjänsteuppdrag vid sidan av ordinarie uppgifter skulle inräknas i normalarbetstiden.

Den arbetsinsats, som erfordras av vederbörande beställningshavare vid ovan nämnd, särskild tjänstgöring, kan växla avsevärt under olika förhållanden. I vissa fall kan effektivt arbete behöva utföras under huvuddelen av ifrågavarande tid, medan i andra fall endast ringa arbetsinsats erfordras, varvid vederbörande kan utnyttja arbetsfri tid för vila. Ibland är arbetsinsatsen beroende av att bestämda förrättningar skola utföras eller av förhållanden, över vilka befattningshavaren icke kan råda, medan det i andra fall ligger i vederbörandes eget skön att avgöra, om särskild arbetsinsats erfordras.

Vissa beredskapsuppdrag läggas f. n. utom normalarbetstiden för vid krigsmakten anställda civila tjänstemän — liksom inom den civila statsförvaltningen — och ersättas i särskild ordning. (Jämför tilläggsbestämmelser till statens allmänna avlöningsreglemente, bilaga D.) Den oregelbundna förekomsten och växlande omfattningen av särskilda tjänsteuppdrag vid olika enheter inom krigsmakten ävensom uppdragens ojämna fördelning mellan personalen inom samma enhet gör, enligt kommitténs mening, att ifrågasvarande uppdrag, som förläggas utom ordinarie tjänstgöringstid, i likhet med beredskapstjänst i princip böra undantagas från arbetstidsreglerande bestämmelser. Hinder bör emellertid icke möta att, om förhållandena det medgiva, inräkna tid för här avsedda tjänsteuppdrag i en normalarbetstid.

B. Personal som bör inordnas under arbetstidsbestämmelser

Kommitténs uppdrag avser vid krigsmakten anställd militär och civilmilitär personal. Huvuddelen av anställningshavarna utgöres av fast anställd personal (jämför II: A ovan). Även annan personal kan emellertid erhålla anställning vid krigsmakten i befattning, som avses för militär eller civilmilitär personal. Den fast anställda personalen består av ett flertal olika personalkategorier med varierande tjänstgöringsskyldighet. Kommittén har därför funnit det nödvändigt att närmare överväga, för vilka personalkategorier arbetstidsbestämmelser böra göras tillämpliga. Vid bedömandet av denna fråga synes man böra taga hänsyn till såväl anställningsform som tjänstgöringens karaktär och varaktighet. Kommittén finner det uppenbart, att arbetstidsbestämmelser främst böra avse personal, vars tjänstgöring är av yrkeskaraktär och som sålunda har ständig tjänstgöringsskyldighet. En arbetstidsreglering bör därför i första hand gälla för personal på aktiv stat. Motsvarande tjänstgöring fullgöres av innehavare av i personalförteckningar uppförda arvodesbefattningar för pensionerad personal. Med hänsyn härtill anser kommittén, att arbetstidsbestämmelser böra tillämpas även på denna personalkategori. Officerare och underofficerare i reserven, vilka fullgöra frivillig, ständig tjänstgöring i enlighet med 1942 års försvarsbeslut, kunna anställas för längre eller kortare tid. Eftersom ifrågasvarande personal anställs för tjänstgöring i sådana befattningar, för vilka eljest skulle avses personal på aktiv stat, anser kommittén, att sådan frivilligt tjänstgörande personal i arbetstidshänseende bör jämföras med personal på aktiv stat. Så synes också böra vara fallet med personal, som anställs i vakanta beställningar. Mot ett sådant förfarande talar visserligen, att dylik anställning ofta sker endast för kortare tid. Å andra sidan bör beaktas, att personalen tages i anspråk såsom ersättare för och med samma slags arbetsuppgifter som beställningshavare, varför kommittén icke funnit skäl att i arbetstidshänseende behandla denna personal på annat sätt än personal på aktiv stat.

Till personal på aktiv stat, vilken utgör en undergrupp av stampersonalen, hänföres viss aspirantanställd personal — musik-, instruktörs-, furirs- och teknikeraspiranter — samt meniga i lönegrad Eh 1. Till stampersonalen räknas även musikelever. Dessa personalkategorier undergå utbildning, som berättigar till anställning i ordinarie eller extra ordinarie (extra) beställning vid krigsmakten. Först då sådan beställning erhållits, utnyttjas ifrågavarande personal för yrkesutövning inom respektive fack. Kommittén har, som ovan nämnts, utgått från att arbetstidsbestämmelser i princip böra tillämpas på personal, vars tjänstgöring vid krigsmakten är av yrkeskaraktär. Med hänsyn härtill har kommittén funnit, att arbetstidsreglering icke bör tillämpas på personal, som undergår utbildning för första anställning i ordinarie, extra ordinarie eller extra beställning vid krigsmakten, vare sig denna personal räknas såsom personal på aktiv stat eller tillhör annan personalkategori.

I detta sammanhang uppstår även fråga hur man bör förfara med underbefäl och underofficerare på aktiv stat, vilka genomgå utbildning för vinnande av anställning såsom officer eller reservofficer. Sådan utbildning synes nämligen i viss mån kunna jämföras med utbildning för första anställning i beställning. Officers- och reservofficersaspiranter äro till huvuddelen värnpliktiga, men möjligheter föreligga även för fast anställd personal att antagas såsom officers(reservofficers-)aspirant. Aspirant (kadett), som är underofficer eller underbefäl på aktiv stat, skall jämlikt Kungl. brev den 13 december 1957 — oavsett vad som finnes stadgat angående tjänstledighet för sådan aspirant (kadett) under tid för utbildning till officer eller reservofficer — med bibehållande av sin stationeringsort kommenderas till officers- eller reservofficersutbildning med rätt att uppbära avlöningsförmånerna å innehavande beställning. Kommittén finner, att arbetstidsbestämmelserna icke lämpligen böra tillämpas under ifrågavarande utbildning.

För den militära och civilmilitära personal, som icke har ständigt tjänstgöringsskyldighet, är tjänstgöringsskyldigheten fastställd genom i olika författningar m. m. givna föreskrifter. Den fast anställda personalen med begränsad tjänstgöringsplikt är skyldig att tjänstgöra i krig och under beredskapstillstånd samt då värnpliktiga inkallats för fullgörande av beredskapsövning. Ifrågavarande personal är därutöver — med undantag av personal på disponibilitetsstat — skyldig att fullgöra viss tjänstgöring vid krigsmakten, huvudsakligen avsedd för utbildning i (till) vederbörlig krigsbefattning.

Såsom kommittén under V: A: 1 ovan anført, anser den, att tjänstgöring under beredskapstillstånd eller sådan tjänstgöring, som eljest påfordras med hänsyn till krigsberedskapen, icke kan inordnas under arbetstidsbestämmelser. Med hänsyn härtill är arbetstidsreglering icke aktuell för personal på disponibilitetsstat. För övrig fast anställd icke ständigt tjänstgöringsskyldig militär och civilmilitär personal uppstår fråga om den tid, då veder-

börande genomgå författningsenligt åliggande utbildning, skall regleras genom arbetstidsbestämmelser av i allmänhet förekommande natur. Personal på reservstat, övertalig personal och reservpersonal åtnjuta vid författningsenligt åliggande fredstjänstgöring lön och övriga förmåner i princip enligt de för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunderna. Detta utgör visserligen ett skäl för att ifrågavarande personal inordnas under arbetstidsbestämmelser, om så blir fallet med personal på aktiv stat. Inkallelseperioderna äro emellertid kortvariga. Tjänstgöringen fullgöres som regel i form av utbildning vid särskilda kurser eller i samband med krigsförbandsvisa repetitionsövningar eller motsvarande tjänstgöring. Med hänsyn till att reservstats- och reservpersonals liksom övertalig personals författningsenligt åliggande fredstjänstgöring är betingad av utbildningsändamål, har kommittén funnit övervägande skäl tala för att dessa personalkategorier icke böra inordnas under nu ifrågavarande arbetstidsbestämmelser.

Arvodesanställda läkare och veterinärer samt tandläkare ha en årlig tjänstgöringsskyldighet om högst 60 respektive högst 30 dagar. De utnyttjas i regel såsom ersättare i befattningar, som eljest bestridas av personal på aktiv stat. För arvodesanställda tandläkare gälla redan i nuläget särskilda arbetstidsbestämmelser (Kungl. brev den 29 juni 1945). Huruvida liknande föreskrifter böra meddelas även beträffande arvodesanställda läkare och veterinärer har kommittén icke ansett sig böra taga ställning till.

Kommittén har utgått från att ifrågasatta arbetstidsbestämmelser för militär och civilmilitär personal skola gälla endast vid tjänstgöring inom krigsmakten och således icke gälla för t. ex. militärassistenter vid civila verk.

C. Kommitténs förslag till arbetstidsbestämmelser

Såsom framgår under V: A: 2 ovan har kommittén kommit till den uppfattningen, att det i tekniskt hänseende är möjligt att inordna den för militär och civilmilitär personal normalt förekommande tjänstgöringen under en arbetstidsreglering utan att men för tjänsten härigenom skulle uppkomma.

Beträffande läkare, tandläkare och veterinärer på aktiv stat gälla, såsom ovan redovisats, särskilda förhållanden i fråga om arbetstid, vilka sammanhånga med att ifrågavarande personal har rätt att vid sidan av ordinarie tjänst utöva enskild praktik. Frågan om reglering av arbetstidsförhållandena för krigsmaktens läkare, tandläkare och veterinärer har behandlats av militära läkarlöneutredningen. Kungl. Maj:t och riksdagen ha sedermera fattat beslut i huvudsak enligt utredningens förslag. Kommittén har därför icke ansett sig ha anledning att på nytt upptaga frågan om arbetstidsförhållandena för denna personal utan utgår från att gällande bestämmelser och regler i princip alltjämt skola tillämpas.

Kommittén framlägger nedan synpunkter och förslag till arbetstidsbe-

stämmelser m. m., vilka böra göras tillämpliga på under V: B ovan angiven militär och civilmilitär personal (utom läkare, tandläkare och veterinärer), om en arbetstidsreglering för ifrågavarande personal anses böra komma till stånd.

1. Normalarbetstidens längd

Enligt lagen om arbetstidens begränsning maximeras den genomsnittliga arbetstiden för vecka principiellt till 45 timmar. Arbete, som bedrivs av staten, är undantaget från lagens tillämpning. Genom kungörelse den 20 februari 1959 (nr 30) har Kungl. Maj:t utfärdat föreskrift om arbetstid för anställningshavare med avlöning enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser och med reglerad arbetstid. Enligt kungörelsen skall normalarbetstiden fr. o. m. den 1 juli 1959 principiellt begränsas till 45 timmar i veckan för personal, som före detta datum haft längre arbetstid. Kommittén har utgått från att arbetstiden för militär och civilmilitär personal i samband med en reglering anpassas till de inom statsförvaltningen i övrigt gällande bestämmelserna. I enlighet härmed bör arbetstiden bestämmas till i genomsnitt 45 timmar för vecka, där icke fråga är om verksamhetsområden inom vilka tillämpas en normalarbetstid av 42 timmar för vecka. Den reglerade arbetstiden förutsättes emellertid kunna uppgå till högre timantal än 45 timmar i veckan vid tjänstgöring av sådan lindrig art, att skäl för devalvering av arbetstiden kan anses föreligga.

I allmänna verksstadgan (SFS 1955: 3), som skall hava avseende på de myndigheter, beträffande vilka Kungl. Maj:t meddelat föreskrift om stadgans tillämpning, föreskrives — där icke för viss personalgrupp särskilda bestämmelser lämnats — en normalarbetstid för vecka om 42 timmar. Vederbörande myndighet må för högst 3 månader under tiden juni—september medgiva, att arbetstiden inskränkes med högst 9 timmar i veckan. Motsvarande bestämmelser gälla jämlikt Kungl. brev den 19 oktober 1945 för militär och civilmilitär personal i stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst. Kommittén har icke funnit skäl att föreslå ändring i princip av dessa bestämmelser. Någon definition på eller generell föreskrift om vilken personal, som i arbetstidshänseende skall anses tillhöra personal i stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst och sålunda ha en arbetstid om 42 timmar för normal arbetsvecka finnes icke. Denna fråga måste emellertid tillmätas väsentlig betydelse vid tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna. Kommittén har därför ansett sig böra framlägga vissa synpunkter i frågan.

Kungl. Maj:t har utfärdat bestämmelser för stabs- och förvaltningstjänsten i fred vid rationaliserade staber, förband, utbildningsanstalter m. m. Vid bestämmelserna ha fogats tablåer över personalorganisationen vid de olika enheternas »stabs- och förvaltningsorganisation m. m.». Såsom framgår av tablåernas rubricering innefatta dessa även personal, som icke ingår i stabs- och förvaltningsorganisationen. Till denna kategori torde exempelvis

få räknas kasernkompanichef (motsvarande) och chef för s. k. rörlig arbetsstyrka. Vidare har viss i tablåerna upptagen personal, som redovisas under i stabs- och förvaltningsorganen ingående avdelningar m. m., arbetsuppgifter, som ha mycket ringa anknytning till stabs- eller förvaltningsverksamhet i den betydelse, som i allmänhet inlägges i detta begrepp. Såsom exempel kunna nämnas chef för körcentral eller fasta utbildningsanordningar samt föreståndare för stall, hundgård eller övningsmaterieförråd. Annan personal, exempelvis civilmilitära tekniker samt förrådsföreståndare, tjänstgör såsom arbetsledare för kollektivavtalsavlönade arbetare eller för tjänstemän, för vilka gäller längre normalarbetstid än 42 timmar för vecka. Viss i stabs- och förvaltningstjänst redovisad personal har arbetsuppgifter, som direkt anknyta till utbildningsverksamhet. Detta är t. ex. fallet med kompaniadjutanter (motsvarande), personal i centrala instruktörsgrupper vid förband, vissa underbefäl vid utbildningsanstalter samt ordinarie instruktörer vid försvarsområdesstaber. Viss personal har arbetsuppgifter, som endast delvis äro att hänföra till vad man i allmänhet avser med stabs- och förvaltningsverksamhet. Bland dylika beställningshavare kunna nämnas tygförråds- och intendenturförrådsförvaltare, vilka dels ha arbetsledande uppgifter avseende förrådstjänsten, dels expeditionstjänstuppgifter, samt teknisk personal, som tjänstgör i verkstadstjänst och dessutom medverkar vid utbildningen av värnpliktiga m. fl. Nämda exempel visa, att icke all personal, som redovisas i tablåerna över personalorganisationen vid olika enheters stabs- och förvaltningsorganisation, med hänsyn till sina arbetsuppgifter lämpligen bör hänföras till personal med en arbetstid om 42 timmar för normal arbetsvecka. I praktiken har icke heller sådan arbetstid tillämpats för all i nämnda tablåer redovisad personal. Närmare föreskrifter erfordras därför beträffande vilken i stabs- och förvaltningsorganisationen redovisad personal, som skall ha en normalarbetstid för vecka om 42 respektive 45 timmar. Motsvarande föreskrifter erfordras även beträffande personal vid sådana enheter, för vilka Kungl. Maj:t icke fastställt organisationstablåer.

Kommittén har den uppfattningen, att bestämmelserna om 42 timmars normalarbetstid för vecka principiellt böra avse endast sådan personal, tillhörande stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänstorgan, vilken stadigvarande sysselsättes med uppgifter, som till övervägande delen fullgöras på tjänsterum och vilkas utförande icke är direkt avhängigt av för annan personal gällande arbetstider. Det torde, för att en klar gränsdragning skall kunna vinnas, vara erforderligt, att sådan personal särskilt förtecknas. Kommittén har funnit det lämpligast, att sådana förteckningar fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av försvarsgrenscheferna (motsvarande myndigheter).

2. Beräkning av arbetstid

Begreppet arbetstid har icke definierats i svensk lagstiftning. Mot bakgrunden härav har kommittén funnit det lämpligt att framlägga vissa synpunk-

ter på vad som, enligt kommitténs uppfattning, bör inläggas i arbetstidsbegreppet inom krigsmaktens verksamhetsområde. Med arbetstid bör principiellt förstås den tid, då en arbetstagare står till arbetsgivarens förfogande och åt honom utför arbete för hans räkning. Skulle under anbefalld tjänstgöringstid brist på arbete av någon anledning föreligga, synes härav föranledd väntetid böra få tillgodoräknas arbetstagaren, under förutsättning att väntetiden måste tillbringas på arbetsplatsen. Avbrott i arbetstiden, vars varaktighet är på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt förfogar över sin tid och icke är skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen — rast — bör icke anses utgöra arbetad tid. Erforderliga, kortare uppehåll för vila mellan lektioner, övningspass m. m. — arbetspauser — böra däremot inräknas i arbetstiden, även om tidpunkten för pauserna är på förhand bestämd, dock endast om längden av var och en av dessa icke överstiger 30 minuter.

Förflyttningar mellan olika övningsplatser äro ofta nödvändiga för instruktörer, lärare m. fl. Vare sig vederbörande utför dessa med trupp eller enskilt bör tiden för förflyttningarna räknas såsom arbetad tid. Resor till och från arbetsplats (tjänsteställe) böra däremot självfallet icke inräknas i arbetstiden. Inom olika verksamhetsområden erfordras mer eller mindre omfattande förberedelse- och avslutningsarbeten. Dessa kunna inom utbildningsverksamheten bestå av planläggningsarbete, uttagning och färdigställande av undervisningsmateriel och målanordningar samt förövning av måltrupp. Efter övningarnas slut åtgår viss tid för intagning och återlämning eller återställande av undervisningsmaterielen. I andra fall kan avslutningsarbete i form av rättning av prov förekomma. I samband med avlösningsförfarande åtgår vidare viss tid, som kan anses utgöra förberedelse- respektive avslutningsarbete. Verksamhet av nämnd art utgör en nödvändig del av tjänsten och bör därför principiellt inräknas i arbetstiden. Som förutsättning härför synes dock böra krävas ett visst mått av kontrollerbarhet. Inom de mångskiftande militära verksamhetsområdena synes det icke möjligt att generellt ange, vilket förberedelse- och avslutningsarbete, som kan anses vara av sådan art, att tiden för verksamheten bör inräknas i arbetstiden. Det torde därför böra ankomma på vederbörande chef att ange vilken tid, som disponeras för dylika arbeten, varvid erfarenhetsvärden böra ligga till grund.

Utöver de uppgifter, som regelmässigt äro förenade med tjänstgöring i viss befattning, ålägges militär och civilmilitär personal att deltaga i eller leda viss befälsutbildning. Dylik tjänstgöring bör enligt kommitténs mening principiellt inräknas i arbetstiden. För idrotts- och skytteutövning gälla speciella tjänstgöringsföreskrifter, som böra särskilt nämnas i detta sammanhang. Jämlikt Kungl. brev den 19 oktober 1945 får sålunda viss konditionsträning inläggas i den ordinarie arbetstiden för militär och civilmilitär personal i stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst. I program för fortsatt befälsutbildning ingår bl. a. fysisk träning och skytte. Deltagande är obligatoriskt för huvuddelen av personalen, men kan i vissa fall vara frivilligt för

personal i högre levnadsålder. I den mån nämnd utbildning anbefalles i tjänsten, skall tiden härför självfallet inräknas i arbetstiden. Enligt föreskrifter i Tjänstereglemente för krigsmakten må vidare vissa tävlingar i idrott och skytte godkännas såsom utbildning i militär idrott. Deltagande i och träning för dessa tävlingar kunna sålunda utgöra tjänsteåligganden. Den tid, som anvisas för sådant åliggande, skall givetvis också, liksom annan programlagd tid, inräknas i arbetstiden för vederbörande. Militär och civilmilitär personal kan vidare kommenderas att — efter frivilligt åtagande — deltaga i annan än ovan nämnd idrotts- och skytteutövning. Om en arbetstidsreglering genomföres, torde ett sådant förfaringssätt icke längre kunna tillämpas. Frågan om dylik verksamhet kan anses vara av sådan betydelse för försvarsväsendet, att personalen bör beviljas tjänstledighet för ändamålet och därvid eventuellt bibehålla del av eller samtliga avlöningsförmåner, faller icke inom ramen för kommitténs uppdrag.

Enskild tjänsteresa kan icke anses utgöra arbete i vanlig bemärkelse. Som regel plägar den, som genom tjänsteresa förhindrats utföra arbete på arbetsplatsen, anses ha fullgjort honom normalt åliggande tjänstgöring. I övrigt inräknas tid för tjänsteresa i allmänhet icke i arbetstiden. Inom den militära verksamheten förekomma tjänsteresor av olika karaktär. Vissa tjänsteresor, varvid av kronan ägda eller disponerade fordon m. m. utnyttjas, utföras i form av övning och böra därför i arbetstidshänseende självfallet jämföras med övningsverksamhet i allmänhet. Tjänsteresor i övrigt kunna ske i form av enskild färd eller resa i trupp. I det senare fallet kunna olika variationer förekomma. Under vissa tjänsteresor med trupp ha beställningshavare inga uppgifter utöver allmän tillsyn av personalen. Under andra resor däremot, t. ex. förflyttningar på järnväg till och från övningar i vintertjänst inom landets nordliga militärområden, har viss personal speciella tjänsteuppdrag såsom transportchef, dagofficer, befäl vid polispluton, vagnchef, lastnings- och lossningsbefäl m. m., medan andra icke ha särskilda uppgifter. Den arbetsinsats, som erfordras, kan vid dylika resor variera avsevärt såväl till art som i tidshänseende. Avlösning av befattningshavare under samma resa kan förekomma. Verksamheten torde, enligt kommitténs uppfattning, icke motivera att tiden för en dylik tjänsteresa i sin helhet räknas såsom arbetad tid, framförallt icke för sådan personal, som icke har särskilda tjänsteuppdrag under resan. En individuell beräkning av arbetstiden synes icke praktiskt genomförbar. Å andra sidan kan det icke anses rimligt att vid arbetstidsberäkning helt bortse från den tid, som åtgår för tjänsteresor. En lösning, som ger godtagbar rättvisa och samtidigt från praktiska synpunkter kan anses lämplig, har kommittén funnit vara, att tid för såväl enskild tjänsteresa som tjänsteresa med trupp inräknas i arbetstiden till den del resan infaller under tid, då tjänstgöring eljest skulle ha ägt rum, medan tid därutöver icke tillgodoräknas såsom arbetstid.

I detta sammanhang må emellertid musikkårernas förhållanden särskilt

uppmärksammas. Då en musikkår kan hava att fullgöra sin tjänstgöring på skilda orter, ingår förflyttning mellan dessa orter som en integrerande del i den ordinarie tjänsteutövningen. Ovanstående regel kan då icke tillämpas. Tid för sådana resor inom för musikkår fastställd räjong bör, enligt kommitténs mening, inräknas i arbetstiden för berörd musikpersonal.

In- och utpasseringskontroll vid militära etablissement ombesörjes som regel av för sådan tjänstgöring särskilt avdelad, skiftindeldad personal — vaktchefer. Dessa ha mestadels poster till sitt förfogande för kontroll av den rutinmässiga in- och utpasseringen. Vaktchefen behöver därför som regel icke ingripa personligen vid varje ut- och inpasseringstillfälle. Under natten förekommer in- och utpassering endast i ringa omfattning. I vaktchefernas uppgifter ingår som regel att utföra viss patrullering inom kasern-etablissementet under den mörka delen av dygnet. Möjligheter föreligga emellertid för vaktcheferna att påklädda sova på i vaktlokalerna befintliga sängar eller britsar, då deras verksamhet det medger. Måltider få som regel intagas inom kasernetablissementet under pågående tjänstgöring. Enligt kommitténs uppfattning tala därför skäl för att vaktchefstjänst bör anses utgöra arbete av så lindrig beskaffenhet, att arbetstiden kan devalveras. Kommittén förutsätter, att devalvering av arbetstiden skall kunna tillämpas även vid andra tjänsteuppdrag såsom vid dagbefälstjänst, vakttjänst ombord, högvaktstjänst samt jour- och beredskapstjänst, när sådan tjänst befinnes lämpligen kunna inräknas i normalarbetstiden.

Vad särskilt gäller sjötjänsten vid flottan må framhållas, att fartygen och dess personal utgöra en enhet samt att för fartygets drift och vid de under gång regelmässigt förekommande övningarna ombord i princip kräves insats av all personal. Kommittén har för sin del av praktiska skäl funnit det lämpligt att — även om under gång varje befäl (motsvarande) icke alltid fortlöpande tages i anspråk i sin befattning — fartygets gångtid i sin helhet som regel räknas såsom arbetstid för samtligt ombordvarande befäl. Härutöver torde arbetstiden komma att omfatta tid till ankars enligt fastställd rutin samt tid för övningar på stillaliggande fartyg under annan tid än rutintid. Normalt förekommande förberedelse- och avslutningsarbeten förutsättas kunna kompenseras inom i enlighet härmed bestämda tidsramar.

Ovan nämnd beräkningsgrund kan icke lämpligen utnyttjas vid s. k. långresor eller vid andra längre utlandsexpeditioner. Tjänstgöringsförhållandena vid utlandsbesök äro av speciell karaktär. Dylika expeditioner till långt bort belägna hamnar förekomma i ringa omfattning och beröra endast en mindre del av den sjötjänstgörande personalen. Att utnyttja särskilda regler för beräkning av arbetstid vid ifrågavarande resor synes icke lämpligt. Med hänsyn till nämnda förhållanden har kommittén funnit sig böra föreslå, att arbetstidsbestämmelserna icke skola äga tillämpning under flottenheters expeditioner till utländska hamnar, belägna väster om 7° ostlig longitud från Greenwich räknat.

Kommittén har föreslagit, att arbetstidsbestämmelserna icke skola gälla beträffande tillämpade förbandsövningar av längre varaktighet. Med sådana övningar avser kommittén med krigsorganiserade eller för utbildningsändamål organiserade staber och förband eller kadrar till dylika enheter bedrivna övningar, vilka äga rum under krigsliknande läge och som pågå utan avbrott under mer än 24 timmar. Under tid, då dylika övningar pågå, skall följaktligen arbetstidsregleringen icke vara gällande. Med hänsyn bl. a. till att övningarna icke alltid omfatta hela kalenderdygn utan kunna påbörjas och avslutas på sådan tid, att normal fredstjänstgöring kan äga rum under samma dygn, erfordras särskilda föreskrifter för gränsdragnin mellan reglerad och icke reglerad arbetstid. Kommittén föreslår i detta hänseende en bestämmelse, innebärande att normalarbetstiden för vecka, under vilken tillämpad förbandsövning av längre varaktighet än 24 timmar i följd äger rum, skall för varje kalenderdygn under vilket dylik övning bedrivs, reduceras med tiden för övningen, dock högst med $7\frac{1}{2}$ timmar.

I fråga om arbetstidsberäkning i samband med militär och civilmilitär personals medverkan i frivilligutbildning vill kommittén framlägga följande synpunkter.

Eftersom instruktörsverksamhet i samband med frivilligutbildning utgör tjänsteåliggande för ordinarie instruktörer, hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare vid försvarsområdesstaber bör, enligt kommitténs mening, tiden för dylik verksamhet inrymmas i normalarbetstiden. Under nuvarande förhållanden lär detta, enligt uppgift, med hänsyn till personalens övriga arbetsuppgifter icke vara möjligt utan arbetskraftsförstärkning. Kommittén anser därför, att undersökning bör ske av möjligheterna att genom organisatoriska åtgärder anpassa de ordinarie instruktörernas, hemvärnsofficerarnas och hemvärnsunderofficerarnas arbetsuppgifter så, att dessa kunna inrymmas inom den ordinarie arbetstiden för vederbörande.

Behovet av instruktörer utöver de ordinarie bör, enligt kommitténs mening, tillgodoses helt på frivillighetens väg, icke såsom f. n. är fallet »om möjligt efter frivilligt åtagande». En arbetstidsreglering tvingar nämligen fram en bestämd gränsdragnin mellan åligganden i tjänsten och frivilliga åtaganden. Tid för sådana frivilliga åtaganden skall självfallet icke inkluderas i arbetstiden i tjänsten.

Den utbildning av polismän i vapnens bruk m. m., som jämlikt Kungl. brev den 4 juni 1954 kan åläggas militär personal, bör, enligt kommitténs mening, jämföras med övriga tjänsteuppgifter. Tiden för verksamheten bör därför räknas såsom arbetad tid.

3. Begränsningsperiod

Främst för personal i trupp-, sjö-, flyg- eller musiktjänst men i viss mån även för övrig personal kunna tjänstgöringsförhållandena variera avsevärt under olika tider av året och även under på varandra följande veckor, även

om vissa, särskilt oregelbundet förekommande tjänsteuppdrag icke inräknas i normalarbetstiden. Detta beror framför allt på förhållanden, som sammanhånga med utbildningen av värnpliktiga m. fl., ingående i åldersklassen och repetitionsövningsförband, samt med den fortsatta befälsutbildningen. Även om ett jämnt arbetstidsuttag för vecka eftersträvas, torde det dock bli nödvändigt att taga militär och civilmilitär personal i anspråk under olika timantal skilda veckor. Utbildningsverksamheten är beroende av en mångfald faktorer. Detaljplanläggningen för utbildningen måste anpassas efter dessa. Program för övningar kunna därför som regel icke slutgiltigt uppgöras för längre period än en vecka. I samband med att övningsprogrammen utarbetas torde, vid genomförd arbetstidsreglering, tjänstgöringslistor i en eller annan form behöva uppgöras för den militära och civilmilitära personalen. På grund av förhållanden, över vilka den för programmets och tjänstgöringslistornas uppgörande ansvarige icke kan råda, och kravet på att de värnpliktiga skola erhålla effektiv utbildning, kunna ändringar i fastställda program stundom icke undvikas, vilket kan påverka befälspersonalens arbetsförhållanden. Möjligheter bedömas emellertid föreligga att under en viss tid utjämna arbetsbelastningen på enskilda individer. En tidsperiod med stort arbetstidsuttag torde som regel kunna kompenseras under en följande. Likaså kan behov att utnyttja visst befäl utöver normalarbetstiden under t. ex. en vecka ofta förutses. Härvid kunna möjligheter stundom föreligga att uttaga mindre än normal arbetstid under en vecka dessförinnan. Kommittén har mot bakgrunden av de speciella förhållanden, som sammanhånga med den militära utbildningsverksamheten, inbegripet musiktjänst, funnit det från tjänstesynpunkt allmänt lämpligast, att kalenderkvartal utgör begränsningsperiod i arbetstidshänseende för personal i sådan verksamhet. De tjänstgöringslistor, som uppgöras för berörd personal, böra betraktas såsom preliminära. När den tidsperiod, som listan omspannar, gått till ända, fastställles det verkliga arbetstidsuttaget. Vid begränsningsperiods slut sker definitiv avräkning av tjänstgöringstiden under perioden. Ett sådant system synes anpassa sig till den militära tjänstens särpräglade natur, varvid arbetstidsuttaget under olika veckor kan följa rytmen i utbildningsarbetet, samtidigt som befälets arbetskraft kan utnyttjas på effektivt sätt. Genom de i förväg uppgjorda tjänstgöringslistorna för viss tidsperiod får vidare berörd personal orientering om när den avses skola tjänstgöra och när den är tjänstefri, vilket från personalvårdssynpunkt måste anses vara av väsentlig betydelse. Kommittén förutsätter självfallet, att där icke särskilda skäl äro för handen, avsteg från de preliminära tjänstgöringslistorna icke ske.

Även om kalenderkvartal i princip synes vara att föredraga som begränsningsperiod för personal, sysselsatt i utbildningsverksamhet, kan annan tidsperiod vara lämpligare inom vissa delar av denna liksom inom andra arbetsområden. För personal i sjötjänst torde sålunda, med hänsyn till ut-

bildningsrytmen, begränsningsperioden böra omfatta ett år. Kortare begränsningsperiod än kvartal utnyttjas f. n. inom vakttjänstens område, vilket synes lämpligt. Under förutsättning att tillgången på personal, tjänstgöringens art m. m. gör det fördelaktigare att bestämma annan begränsningsperiod än kvartal, bör hinder härför sålunda icke möta. I samband med ombyte av tjänstgöringsplacering bör emellertid slutlig avräkning av arbetstidsuttaget ske, oberoende av vilken begränsningsperiod, som eljest kan vara gällande. Med hänsyn till de skilda förhållanden, som råda inom krigsmakten, torde försvarsgrensheferna (motsvarande myndigheter) böra få fastställa begränsningsperiod inom olika verksamhetsområden, varvid likartade bestämmelser böra gälla försvarsgrenarna (motsvarande) emellan, där detta med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena är möjligt.

4. Övertidstjänstgöring

Kommittén förutsätter att, för det fall att vid slutlig avräkning av tjänstgöringstiden under begränsningsperiod arbetstiden kommer att överstiga den för begränsningsperioden gällande, gottgörelse för överskjutande tid skall utgå enligt bestämmelserna i statens allmänna avlöningsreglemente. I dessa bestämmelser föreskrives, att gottgörelse för övertidstjänstgöring skall utgå i den form, som önskas av tjänstemannen, där icke särskilda skäl föranleda annat. Föreskriften har kommenterats i propositionen 1956: 158, i vilken uttalas, att tjänstemans valrätt i fråga om kompensationsform icke är avsedd att vara helt undantagslös. De förhållanden, under vilka främst utbildningsarbetet inom krigsmakten bedrives, äro sådana, att kommittén finner det troligt, att denna undantagsrätt förhållandevis ofta torde behöva utnyttjas av myndigheterna.

Såsom förutsättning för erhållande av gottgörelse för övertidstjänstgöring gäller bl. a., där ej särskilda skäl föranleda annat, att tjänsten enligt vederbörande myndighets beprövande avser arbete av sådant slag, att behovet och varaktigheten av övertidstjänstgöring kunna kontrolleras, och att tjänstemannen icke inom arbetsområdet utövar mera självständigt befäl. Med vederbörande myndighet avses i detta fall ämbetsverk (motsvarande) eller regements(likställd)chef eller annan chef för självständigt förband, som tjänstemannen tillhör eller under tjänstgöring närmast är underställd. Dessa bestämmelser ha närmare kommenterats i propositionen 1948: 225. Kommittén anser sig emellertid böra framlägga några synpunkter avseende tillämpningen av bestämmelserna i den militära tjänsten.

I nämnda proposition anföres, att frågan, huruvida gottgörelse för övertidstjänstgöring bör kunna utgå eller icke, rimligtvis icke kan göras beroende av en bedömning vid varje särskild tidpunkt, utan att från gottgörelse får undantagas sådan tjänstgöring, vid vilken behovet och varaktigheten av övertidstjänstgöring i allmänhet icke kunna kontrolleras. Vederbörande myndighet äger därför att till efterrättelse fastställa en förteckning

å de tjänster, vid vilka övertidsersättning kan utgå, eller om detta anses lämpligare, å de tjänster, vid vilka sådan gottgörelse icke får utgå. Beträffande krigsmaktens civila personal har sådan förteckning fastställts av försvarets civilförvaltning. Liknande förteckning bör fastställas även för militär och civilmilitär personal. Kommittén finner det naturligt, att enhetliga bestämmelser i övertidsersättningsfrågor för personal av likartad kategori böra gälla försvarsgrenarna (motsvarande) emellan. Vidare böra enhetliga föreskrifter för militär, civilmilitär och civil personal inom krigsmakten eftersträvas. Samtliga förteckningar böra därför fastställas av en och samma myndighet. Med hänsyn till försvarets civilförvaltnings uppgifter torde det böra ankomma på ämbetsverket att, efter samråd med försvarsgrenscheferna (motsvarande myndigheter), fastställa dessa förteckningar.

Vid uppgörande av dylika förteckningar synas svårigheter i första hand kunna uppstå beträffande personal, som sysselsättes med utbildningsverksamhet. Kommittén framlägger därför nedan några allmänna synpunkter i frågan.

Vad först beträffar lärare och elever i den skol- och kursverksamhet för fast anställd personal, som bedrives främst vid utbildningsanstalterna, torde dessa kategorier ha sådan tjänstgöring, att övertidsersättning i allmänhet icke kan ifrågakomma.

För personal i trupptjänst torde all tid, då vederbörande är bunden vid truppen, böra anses vara kontrollerbar tid. Beträffande för utbildningsverksamheten i övrigt erforderlig tid kan det däremot vara mer diskutabelt, om denna skall anses vara av kontrollerbar natur eller icke. Visst praktiskt arbete, t. ex. uttagning av materiel, färdigställande av undervisningsmateriel, uppsättning av målanordningar o. s. v. före lektion eller övning, synes vara kontrollerbart liksom även sådant förberedelsearbete, som utmynnar i skriftliga planer, rekognoseringsrapporter o. d. Även övrigt förberedelse- och avslutningsarbete synes böra betraktas såsom kontrollerbart i den mån det utföres på tjänsterum e. d., där möjligheter föreligga att övervaka vederbörandes verksamhet. Rekognosering i terrängen för övningar synes även ha ett visst mått av kontrollerbarhet. Däremot torde reglementsstudier eller annan verksamhet, vilka icke utmynna i skriftligt arbete och som utföras utom tjänstestället, icke kunna anses vara kontrollerbara i tidshänseende. Kommittén har vid sina överväganden kommit till den uppfattningen, att trupptjänst bör anses vara av sådan natur, att behovet och varaktigheten av övertidstjänstgöring i allmänhet kunna kontrolleras. Personal i trupptjänst synes därför principiellt böra ha rätt till övertidsgottgörelse, om övriga förutsättningar härför uppfyllas.

För att övertidsgottgörelse skall kunna utgå gäller vidare »att tjänstemannen icke inom arbetsområdet utövar mera självständigt befäl». Begreppet befäl synes i detta sammanhang icke ha samma vida innebörd, som vedertagits inom den militära tjänsten. Befälsbegreppet i samband med över-

tidsgottgörelse synes närmast böra avse vederbörandes självständiga ställning med avseende på arbetets planläggning och utförande. Självständigt befäl i militär betydelse utövas inom det för befälsrätten gällande området av varje krigsman, som har befälsrätt över annan krigsman. Inom utbildningsverksamheten innebär denna befälsrätt emellertid icke, att vederbörande övningsledare eller instruktör äger rättighet att förlägga övning eller lektion till av honom bestämd tid eller fritt avgöra, hur länge verksamheten skall pågå. I detta hänseende är vederbörande bunden av övningsprogram eller i annan ordning utfärdade tjänstgöringsbestämmelser. Övningsprogram uppgöras av kompanichef eller motsvarande befattningshavare. Lägst kompanichef äger anbefalla särskild utbildning för enskilda soldater på annan tid än för avdelningen i övrigt fastställt. Ledighet från tjänstgöring får vidare beviljas av lägst kompanichef. Eftersom denne chef upprättar utbildningsprogrammet, torde det böra ankomma på honom att även uppgöra tjänstgöringslista för befälet. Inom utbildningsverksamhetens område synes därför kompanichef (motsvarande) vara lägste chef, som i arbetstidshänseende kan anses utöva mer självständigt befäl. Personal, som lyder under sådan chef som uppgör utbildningsprogram och tjänstgöringslista, synes därför i princip böra vara berättigad till övertidsgottgörelse, även om den i rent militärt hänseende utövar »mera självständigt befäl».

5. Arbetstidsregleringens genomförande

Arbetsförhållandena för viss militär och civilmilitär personal regleras, såsom ovan angivits, genom föreskrifter, utfärdade av olika myndigheter. Föreskrifterna ha i vissa fall intagits i tryckta tjänstemeddelanden för de olika försvarsgrenarna. I andra fall ha de utgivits i form av cirkulärmeddelanden o. d., vilka icke intagits i tryckta publikationer. Bestämmelserna äro därför icke lättillgängliga. Arbetstidsföreskrifterna böra från praktisk synpunkt återfinnas på så få ställen som möjligt. Enligt kommitténs mening böra därför ovan framlagda förslag till arbetstidsbestämmelser sättas i praktisk tillämpning genom utfärdande av en särskild arbetstidskungörelse för militär och civilmilitär personal. Denna bör innehålla allmängiltiga grundregler för bestämmande av arbetstidens längd m. m.

För personal i stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst torde böra gälla bestämmelser, vilka i sina huvuddrag överensstämja med verksstadgans föreskrifter om arbetstidens längd. Ett återgivande av nämnda bestämmelser i arbetstidskungörelsen synes mindre lämpligt. I denna torde endast böra föreskrivas, att bestämmelserna om arbetstid i verksstadgan skola tillämpas för ifrågavarande personal.

För läkare, tandläkare och veterinärer gälla särskilda arbetstidsförhållanden, som avvika från dem som böra gälla för huvuddelen av övrig civilmilitär personal. För dessa kategorier erforderliga specialbestämmelser synas icke böra tynga kungörelsen utan utfärdas i särskild ordning.

Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal bifogas (*bilaga 3*).

Utöver de av Kungl. Maj:t utfärdade grundläggande arbetstidsbestämmelserna torde särskilda tillämpningsföreskrifter erfordras. Med hänsyn till de skiftande förhållandena inom krigsmakten och till försvarsgrenschefernas ansvarsområde synes det kommittén lämpligast, att tillämpningsföreskrifterna för försvarsgrenarna utfärdas försvarsgrensvis. Enhetliga normer böra dock gälla för tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna i den mån så är praktiskt möjligt. En samordning av tillämpningsföreskrifterna i någon form bör därför ske.

Vid genomförande av en arbetstidsreglering och under några år efter det att en sådan trätt i kraft, torde en del problem uppstå i den praktiska tillämpningen. Många frågor torde icke böra avgöras utan hänsynstagande till förhållandena inom hela krigsmakten eller delar av denna. Bristande enhetlighet vid tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna bör över huvud taget undvikas. Det synes knappast lämpligen böra ankomma på överbefälhavaren eller Konungen i kommandoväg att avgöra frågor avseende tillämpningen av arbetstidsföreskrifter. Kommittén har därför funnit behov av att ett särskilt organ för beredning av vissa arbetstidsfrågor tillkommer. Genom ett sådant organ skulle även personalorganisationerna kunna beredas tillfälle att medverka vid den praktiska tillämpningen av bestämmelserna. Kommittén föreslår, att en särskild arbetstidsnämnd inrättas, vilken bör fungera såsom rådgivande instans i arbetstidsfrågor för militär och civilmilitär personal åt krigsmaktens centrala myndigheter. Behovet av en sådan arbetstidsnämnd torde minska efter hand som förhållandena stabiliseras.

Arbetstidsnämnden synes böra få till uppgift att fungera såsom remissinstans åt krigsmaktens centrala myndigheter rörande arbetstidsfrågor för inom krigsmakten tjänstgörande militär och civilmilitär personal och därvid verka för en enhetlig tillämpning av arbetstidsbestämmelserna samt att förlöpande följa arbetstidsförhållandena för den militära och civilmilitära personalen.

Utöver ordförande torde nämnden böra bestå av representanter för de olika försvarsgrenarna samt för de personalsammanslutningar, vilka omfatta ett större antal medlemmar, som beröras av arbetstidsbestämmelserna. Kommittén föreslår, att antalet ledamöter — utöver ordföranden — begränsas till 6, varav en representant för vardera chefen för armén, chefen för marinen och chefen för flygvapnet samt en för vardera svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund. För ordföranden och övriga ledamöter böra utses suppleanter. Ordföranden och suppleant för denne torde böra förordnas av Kungl. Maj:t, medan ledamöterna och suppleanterna i övrigt torde få utses av vederbörande försvarsgrenschef och förbund.

VI. Synpunkter på kostnader vid en arbetstidsreglering

Det är inom tämligen vida gränser oviss vilka kostnader, som kunna uppstå med de arbetstidsbestämmelser, kommittén skisserat för den militära och civilmilitära personalen. En precisering av kostnaderna ställer sig svår icke minst därigenom, att redan ett införande av nya normer för arbetstidsuttaget skulle påverka arbetsrytmen och arbetskraftsdispositionerna på de militära arbetsplatserna.

För att beräkna de kostnader, vilka skulle följa av de arbetstidsbestämmelser, som kommittén föreslår, kräves en undersökning i vad mån dessa bestämmelser skulle inskränka arbetstiden i fall, då det föreligger oavvisliga krav att utnyttja den arbetsvolym, som erhålles med nuvarande arbetstider. För att erhålla erforderligt underlag för dessa bedömningar skulle fordras individuella arbetstidsuppgifter samt vidare omdömen om när uttagen arbetstid totalt sett för olika grupper icke kan reduceras. Det skulle därutöver krävas en granskning av om uttagen arbetstid, som ligger över normalarbetstiden, kan överföras på tjänstemän, vilka icke nå upp till normalarbetstiden. Det torde vara ofrånkomligt — bl. a. beroende på att tjänstemännen icke alltid ha en så allsidig kompetens att de kunna ersätta varandra — att göra de här nämnda bedömningarna i anknytning till det praktiska arbetet på de militära arbetsplatserna. Efter en genomgång av det slag, som nu nämnts, skulle få avgöras, om det överuttag av arbetstid, som likväl skulle falla på enskilda individer, borde få sitt kostnadsmässiga uttryck i ökat antal beställningshavare eller i övertidskompensation.

En undersökning av nu skisserat slag skulle bliva ytterst omfattande och bl. a. innefatta en granskning av den militära utbildningsverksamheten. Det har synts kommittén uteslutet att ingå på undersökningar av denna omfattning och inriktning.

Under IV ovan har i en tabell angivits de veckoarbetstider, som erhållas i trupptjänst inom armén och kustartilleriet, då på schematiska grunder »tidspålägg» för övning om minst ett dygn, dagbefälstjänst, garnisonstjänst och beredskapstjänst borträknas. Som framgår skulle en fixering till en normalarbetstid av 45 timmar per vecka innebära vissa tämligen kraftiga reduceringar i det redovisade arbetstidsuttaget.

De i nyssnämnda tabell angivna veckoarbetstiderna äro genomsnittliga och därför icke direkt lämpade att läggas till grund för kostnadsberäkningar.

Här kan nämnas, att arbetstidsuttaget varierar olika förband emellan. Även inom förbanden föreligger en spridning i arbetstidsuttaget. Bland omständigheter, som kunna föranleda sådan spridning, må nämnas olikheter i tjänsteåligganden beställningshavarna emellan. Kommittén har, på de skäl som ovan anförts mot vittgående statistiska och organisatoriska undersökningar i kommitténs regi, icke ansett sig böra sammanställa uppgifter om arbetstidsuttagets fördelning individerna emellan i vidare mån än för att kunna visa ett exempel på arbetstidsspridning. Kommittén har för den skull gjort vissa särskilda sammanställningar av arbetstidsmaterialet beträffande personal vid I 12.¹ Härvid har, enligt schablonmässiga grunder, den totala arbetstiden reducerats med vad som vid dagbefälstjänst och övning om minst ett dygn överstiger vad som är ett normalt arbetstidsuttag. Här nedan angives den på detta sätt erhållna högsta respektive lägsta arbetstiden, uttryckt per vecka om 6 arbetsdagar för personal i trupptjänst, som varit i tjänst större delen av antalet redovisningsveckor.

	Högsta arbetstid timmar/vecka	Lägsta arbetstid timmar/vecka
Kaptener.....	58.8	45.0
Subalternofficerare.....	54.0	45.6
Underofficerare.....	62.4	44.4
Underbefäl.....	55.2	43.8

Vid en spridning av arbetstiderna på sätt, som illustreras av detta exempel, bliva kostnaderna för en arbetstidsreglering vid 45 timmar per vecka i viss mån beroende av i vad mån arbetstid kan lyftas över från individer med arbetstider över 45 timmar till individer med arbetstider under denna gräns. I det fall, som valts som exempel, skulle dock en fullständig utbytbarhet av tjänstetider för olika individer icke giva nämnvärda besparingar på grund av att antalet individer med arbetstider under 45 timmar är mycket litet.

Oaktat kommittén, som ovan framhållits, icke förfogar över ett tillfredsställande material för kostnadsberäkningar vid en arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal, har kommittén velat göra en beräkning av exemplifierande karaktär, där kostnaderna för arbetstidsregleringen uttryckas såsom kostnaderna för en — vid i övrigt oförändrade förhållanden — erforderlig ökning av antalet beställningshavare.

Dessa beräkningar bygga härvid på den förutsättningen, att tjänstetider individerna emellan inom de angivna 4 personalkategorierna äro helt utbytbara och att tjänstetider vid de olika enheterna inom försvarets berörda delar helt passa mot ett i hela tal uttryckt antal individer. Denna förutsättning är i och för sig orealistisk och ger en för låg kostnad. Å andra sidan synes visst fog föreligga för det antagandet, att de arbetstidssiffror, som lämnats,

¹ Exemplar av sammanställningarna ha överlämnats till försvarsdepartementet.

äro höga. Den kostnadsmässiga effekten av vad nu sagts kan givetvis icke, som redan understrukits, bedömas av kommittén.

Om man i detta sammanhang räknar med att längre tillämpningsövningar vid armén och kustartilleriet för personal i trupptjänst äga rum under i genomsnitt 25 dygn årligen, skulle den erforderliga minskningen i det redovisade arbetstidsuttaget bliva för kaptener, subalternofficerare, underofficerare och underbefäl respektive 12, 11, 8 och 4 procent. För utförande av det arbete, som denna överskjutande arbetstid representerar, skulle krävas i runt tal 350 beställningshavare med en uppskattad lönekostnad av 6 miljoner kronor. Till de nämnda lönekostnaderna torde få läggas värdet av vissa sociala förmåner, främst pensionsförmåner. Värdet härav torde knappast understiga en tredjedel av lönekostnaden eller ca 2 miljoner kronor för år räknat.

Kommittén har pekat på omständigheter, som antyda svårigheterna att klargöra den egentliga innebörden i de ovan framlagda beräkningarna. I några avseenden synas sifferunderlag och valda förutsättningar innebära tendenser mot lägre, i andra åter mot högre slutsiffror, än om anknytning helt kunnat göras till förutsättningar, som baserats på faktiska förhållanden. Kommittén har ansett att det, med hänsyn till givna förutsättningar, torde vara realistiskt att bedöma de erhållna kostnadssiffrorna såsom för höga. Vidare har kommittén vid sina överväganden rörande arten av de erhållna kostnadstalen ansett sig kunna räkna med, att de i vissa fall långa arbetstiderna för den militära personalen sammanhänga med det förhållandevis stora antalet vakanta beställningar. I den mån de vakanta beställningarna besättas, skulle därför förutsättningarna för begränsning av vissa långa arbetstider bliva gynnsammare. Kommittén har emellertid icke ansett, att nuvarande personalläge kan utgöra hinder för att arbetstiderna i allmänhet skola kunna hållas vid eller i närheten av 45 timmar i veckan för i utbildningsverksamhet sysselsatt personal.

I fråga om kustflottan och flygvapnet har kommittén, med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena inom dessa delar av försvarsorganisationen samt innebörden av kommitténs förslag till arbetstidsbestämmelser, icke funnit anledning att utföra någon beräkning av samma slag, som här ovan redovisats för armén och kustartilleriet. Kommittén har vidare icke funnit det möjligt att utföra några beräkningar av de kostnader för övertidsersättningar, som kunna falla på stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst.

En konsekvens av att de föreslagna arbetstidsreglerna införas för den militära och civilmilitära personalen torde bliva, att bestämmelserna rörande ersättning vid arbete på obekvämd tid göras tillämpliga på denna personal så långt fråga är om sådan arbetstid, som faller under den reglerade tiden. Kostnaderna för obekvämdhetstillägg ha av kommittén uppskattats till inemot 1 miljon kronor för år.

Vid de kontakter kommittén haft med den militära personalens organisa-

tioner har från organisationerna framhållits, att ianspråktagande för upp-
gifter, som av kommittén ansetts böra falla utanför arbetstidsregleringen,
borde på ett eller annat sätt kompenseras. Såsom omnämnts under II ovan
tillämpas f. n. i viss utsträckning compensation i tid för särskilt omfattande
och ansträngande tjänstgöring. Kommittén har emellertid ansett, att det fal-
ler utanför dess uppdrag att taga ställning till hithörande frågor. Till led-
ning för de bedömanden, som kunna föranledas av dessa personalkrav, vill
kommittén här endast lämna uppgift om omfattning av vissa tjänsteupp-
drag, vilka, enligt kommitténs mening, böra falla utanför den reglerade
arbetstiden. De lämnade uppgifterna äro av överslagskaraktär.

Antalet dygn, infallande under övningar om minst ett dygn, uppskattas för
samtliga försvarsgrenar till 200 000 för år. Antalet dagbefälsdygn, inberäk-
nat dygn för garnisonstjänst (högvakt), uppskattas till 100 000 för år. An-
talet dygn för vakttjänst ombord torde vara av storleksordningen 50 000.

Till slut får nämnas, att vissa kostnader torde uppstå därigenom, att ar-
betstidsuttaget på de militära arbetsplatserna skall fortlöpande noteras samt
genom att ersättning skall utanordnas vid övertidsarbete och vid arbete på
obekvämtid. Dessa kostnader torde emellertid icke bli av sådan storleks-
ordning att de kunna vara av betydelse i detta sammanhang.

VII. Sammanfattning

Kommittén har haft till uppgift att pröva, på vilka vägar det kan vara möjligt att — utan men för tjänsten — nå fram till en mera tillfredsställande ordning i fråga om bestämmandet av den militära och civilmilitära personalens arbetstid (I). Såsom underlag för övervägandena har kommittén utarbetat en orienterande sammanställning över krigsmaktens personal, verksamheten inom krigsmakten samt f. n. tillämpade arbetstidsbestämmelser m. m. för militär och civilmilitär personal i vårt land (II). Kommittén har vidare inhämtat uppgifter om arbetstidsförhållandena för motsvarande personal i vissa utländska krigsmakter. Uppgifterna ge vid handen, att förhållandena utomlands i stort överensstämmer med de i vårt land f. n. rådande. Utländska erfarenheter av en arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal ha därför icke kunnat tjäna till ledning vid kommitténs arbete (III). Kommittén har under 1957/58 genomfört en på personalens egna uppgifter baserad undersökning av arbetstidsförhållandena under 8 veckor vardera för viss militär och civilmilitär personal vid sammanlagt 30 av krigsmaktens förband, utbildningsanstalter, örlogsvarv m. m. Därjämte har kommittén genom chefen för kustflottan införskaffat särskilda arbetstidsberäkningar för sjötjänstgörande personal under ett övningsår. Undersökningsresultaten visa, att militär och civilmilitär personals genomsnittliga arbetstid inom vissa arbetsområden avsevärt överstiger den för statstjänstemän i allmänhet normala. Variationer i redovisat arbetstidsuttag föreligga såväl mellan personal vid olika förband m. m., som för personal vid samma förband under olika veckor. Orsaken till variationerna är främst den ojämna förekomsten av tillämpade övningar av längre varaktighet samt av särskilda tjänsteuppsdrag avseende dagbefäls- och garnisonstjänst, vaktjänst ombord samt jour- och beredskapstjänst, vilka åläggas viss personal vid sidan av ordinarie uppgifter (IV).

Kommittén har funnit, att arbetstidsbestämmelser icke kunna tillämpas vid tjänstgöring under krigsliknande förhållanden. Härmed avses verksamhet under tid, då värnpliktiga inkallats med stöd av 27 § 2 mom. värnpliktslagen (beredskapsövning) eller 28 § samma lag (beredskapstillstånd), eller då Kungl. Maj:t med hänsyn till krigsberedskapen eljest så förordnar. Under tillämpade förbandsövningar (motsvarande övningar) av mer än 24 timmars sammanhängande varaktighet sker verksamheten likaledes under

sådana krigsliknande förhållanden, att arbetstidsbestämmelser, enligt kommitténs mening, icke kunna tillämpas. Dylika övningar föreslås därför undantagas från arbetstidsreglerande föreskrifter.

Den normala fredsverksamheten inom krigsmaktens olika arbetsområden är, enligt kommitténs mening, av sådan natur, att förutsättningar föreligga att inordna denna verksamhet under arbetstidsbestämmelser. Kommittén har emellertid kommit till den uppfattningen, att vissa utom normal tjänstgöringstid förlagda tjänsteuppdrag, vilka förekomma oregelbundet och i växlande omfattning vid krigsmaktens olika enheter och även för skilda individer vid samma förband, av organisatoriska skäl i princip böra undantagas från arbetstidsreglerande bestämmelser. Kommittén föreslår därför, att ifrågasatta arbetstidsbestämmelser icke böra omfatta dagbefälstjänst, högvaktstjänst, vakttjänst ombord samt jour- och beredskapstjänst, som förlägges utom ordinarie tjänstgöringstid (V: A).

Vid övervägandena om vilken personal, som bör inordnas under arbetstidsbestämmelser, har kommittén utgått från att bestämmelserna böra avse personal, vars tjänstgöring är av yrkeskaraktär och som sålunda har ständigt tjänstgöringsskyldighet. En arbetstidsreglering bör därför, enligt kommitténs mening, i första hand omfatta personal på aktiv stat och innehavare av arvodesbefattningar för pensionerad personal. För sådan frivilligt tjänstgörande personal, som är verksam i befattningar, för vilka avses personal på aktiv stat, böra därutöver arbetstidsbestämmelserna göras tillämpliga. Övrig militär och civilmilitär personal, som fullgör frivillig eller författningsenligt åliggande tjänstgöring, bör, enligt kommitténs uppfattning, icke omfattas av ifrågasatta arbetstidsbestämmelser. Mot bakgrunden av kommitténs uppfattning att arbetstidsbestämmelserna böra tillämpas på personal, vilken innehar yrkesanställning, föreslår kommittén, att en arbetstidsreglering icke bör avse sådan personal, som undergår utbildning för första anställning i ordinarie, extra ordinarie eller extra beställning, vare sig denna personal räknas till personal på aktiv stat eller annan personalkategori. Från arbetstidsbestämmelsernas tillämpning bör vidare undantagas aspirant eller kadett, vilken är underofficer eller underbefäl på aktiv stat och som undergår utbildning till officer på aktiv stat eller i reserven (V: B).

Kommittén framlägger synpunkter och förslag till arbetstidsbestämmelser m. m., vilka böra komma i fråga, om en arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal anses böra komma till stånd. Beträffande normalarbetstidens längd utgår kommittén från att arbetstiden för militär och civilmilitär personal anpassas till de inom statsförvaltningen i övrigt gällande bestämmelserna. Den reglerade arbetstiden förutsättes kunna uppgå till högre timantal än 45 timmar i genomsnitt för normal arbetsvecka vid tjänstgöring av sådan lindrig art, att skäl för devalvering av arbetstiden kan anses föreligga.

För personal i stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst (utom läkare,

tandläkare och veterinärer) föreslår kommittén, att allmänna verksstadgans bestämmelser om arbetstidens längd skola äga tillämpning. Bestämmelserna i verksstadgan om 42 timmars normalarbetstid för vecka anses dock principiellt böra avse endast sådan inom dylika organ placerad personal, vilken stadigvarande sysselsättes med uppgifter, som till övervägande delen fullgöras på tjänsterum och vilkas utförande icke är direkt avhängigt av för annan personal gällande arbetstider. Övrig vid stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänstorgan redovisad personal bör ha en genomsnittlig arbetstid om 45 timmar för vecka. Kommittén föreslår, att förteckningar över personal vid nämnda organ, vilken skall hava en normalarbetstid om 42 timmar för vecka, fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av försvarsgrenscheferna (motsvarande myndigheter).

Kommittén framhåller, att med arbetstid bör principiellt förstås tid, då en arbetstagare står till arbetsgivarens förfogande och åt honom utför arbete för hans räkning. I arbetstiden bör, enligt kommitténs mening, inräknas väntetid på arbetsplatsen, arbetspauser om högst 30 minuters längd i samband med lektioner, övningar o. d., tid för förflyttningar mellan övningsplatser, kontrollerbart förberedelse- och avslutningsarbete, i tjänsten anbefalld idrotts- eller skytteutövning samt övrig tid för befälsutbildning.

Enligt kommitténs förslag bör tid för såväl enskild tjänsteresa som tjänsteresa med trupp inräknas i arbetstiden till den del resan infaller under tid, då tjänstgöring eljest skulle ha ägt rum, medan tid därutöver icke bör tillgodoräknas såsom arbetstid. Tid som åtgår för musikkårernas förflyttningar mellan olika platser inom de räjonger, där musikframförande enligt bestämmelserna i militärmusikreglementet skall äga rum, bör dock, enligt kommitténs mening, inräknas i arbetstiden för berörd personal.

Kommittén har funnit skäl tala för att vaktchefstjänst bör anses utgöra arbete av sådan lindrig beskaffenhet, att arbetstiden kan devalveras. Även beträffande dagbefälstjänst, högvaktstjänst, vakttjänst ombord samt jour- och beredskapstjänst föreligger, enligt kommitténs mening, skäl att devalvera arbetstiden.

Beträffande sjötjänst har kommittén uttalat, att fartygets gångtid i sin helhet som regel bör räknas såsom arbetstid för samtligt ombordvarande befäl. Härutöver torde arbetstiden komma att omfatta tid till ankars enligt fastställd rutin samt tid för övningar på stillaliggande fartyg under annan tid än rutintid. Normalt förekommande förberedelse- och avslutningsarbeten förutsättas kunna kompenseras inom i enlighet härmed bestämda tidsramar. Vid flottenheters expeditioner till utländska hamnar, belägna väster om 7° ostlig longitud från Greenwich räknat, föreslås, att arbetstidsbestämmelserna icke skola äga tillämpning.

För beräkning av normalarbetstiden för vecka, under vilken tillämpade förbandsövningar av längre varaktighet än 24 timmar i följd äga rum, föreslår kommittén en särskild regel, innebärande att för varje kalenderdygn,

under vilket dylika övningar bedrivs, normalarbetstiden för vecka skall reduceras med tiden för övningarna, dock högst med $7\frac{1}{2}$ timmar.

Kommittén anser, att behovet av icke ständigt tjänstgörande instruktörer för utbildning av personal i frivilliga försvarsorganisationer bör tillgodoses helt på frivillighetens väg. Sådan verksamhet bör därför icke inordnas under arbetstidsbestämmelser. I ordinarie instruktörers, hemvärnsofficerars och hemvärnsunderofficerars vid försvarsområdesstaber normala arbetsuppgifter ingår att planlägga och leda frivilligutbildning. För nämnd personal bör därför, enligt kommitténs mening, tiden för instruktörsverksamhet i samband med frivilligutbildning inrymmas i normalarbetstiden.

Kommittén har mot bakgrunden av de speciella förhållanden, som sammanhånga med den militära utbildningsverksamheten, funnit det från tjänstesynpunkt allmänt lämpligast, att kalenderkvartal utgör begränsningsperiod i arbetstidshänseende för personal i sådan verksamhet. Inom vissa delar av utbildningsorganisationen liksom inom andra arbetsområden kan annan begränsningsperiod vara att föredraga. För personal i sjötjänst torde denna t. ex. böra omfatta ett år. Med hänsyn till de växlande förhållandena inom de olika försvarsgrenarna föreslår kommittén, att det bör ankomma på försvarsgrenscheferna (motsvarande myndigheter) att reglera begränsningsperiodens längd.

Om en arbetstidsreglering genomföres, torde den militära och civilmilitära personalens tjänstgöring böra regleras genom särskilda tjänstgöringslistor. För i utbildningsverksamhet sysselsatt personal har kommittén funnit, att program för verksamheten som regel icke kunna slutgiltigt uppgöras för längre period än en vecka i taget. För de fall, att begränsningsperioden omfattar längre tid än som sålunda kan programläggas, böra tjänstgöringslistorna, enligt kommitténs mening, betraktas som preliminära. När den tidsperiod, som listorna omspänna, gått till ända, bör det verkliga arbetstidsuttaget fastställas. Vid begränsningsperiods slut bör definitiv avräkning ske av tjänstgöringstiden under perioden. I samband med ombyte av tjänstgöringsplacering bör, enligt kommitténs mening, slutlig avräkning av arbetstidsuttaget ske, oberoende av vilken begränsningsperiod, som eljest kan vara gällande.

Kommittén föreslår, att särskilda förteckningar över de befattningar, vid vilka övertidsersättning kan utgå eller, om detta inom vissa arbetsområden anses lämpligare, vid vilka övertidsersättning icke kan utgå, få fastställas av försvarets civilförvaltning efter samråd med försvarsgrenscheferna (motsvarande myndigheter). Kommittén finner för sin del, att lärare och elever i skol- och kursverksamhet vid utbildningsanstalter m. m. torde få anses ha sådana tjänstgöringsförhållanden, att övertidsgottgörelse i allmänhet icke kan förekomma. Däremot torde, enligt kommitténs mening, trupptjänst få anses vara av sådan natur, att sådan gottgörelse principiellt bör tillkomma i nämnd tjänst sysselsatt personal. I anslutning härtill uttalar kommittén,

att kompanichef eller motsvarande chef, som fastställer tjänstgöringslista, bör betraktas såsom lägste chef, vilken i arbetstidshänseende kan anses utöva mer självständigt befäl. Personal, som lyder under dylik chef, bör därför, enligt kommitténs mening, i princip vara berättigad till övertidsgottgörelse, även om den i rent militärt hänseende utövar »mera självständigt befäl».

Kommittén förordar, att framlagda förslag till arbetstidsbestämmelser sättas i praktisk tillämpning genom en särskild arbetstidskungörelse för militär och civilmilitär personal. Denna bör innehålla allmängiltiga grundregler för arbetstidens längd m. m. För läkare, tandläkare och veterinärer erforderliga, speciella föreskrifter föreslås utfärdas i särskild ordning. Kommittén bifogar förslag till kungörelse.

Utöver den av Kungl. Maj:t utfärdade arbetstidskungörelsen erfordras, enligt kommitténs mening, särskilda tillämpningsföreskrifter. Kommittén förordar, att dessa få utfärdas av försvarsgrenscheferna (motsvarande myndigheter).

För att en enhetlig tillämpning av arbetstidsföreskrifterna skall underlättas, föreslår kommittén slutligen, att en arbetstidsnämnd inrättas, vilken bör fungera såsom rådgivande instans åt krigsmaktens centrala myndigheter i arbetstidsfrågor för militär och civilmilitär personal.

Nämnden bör utöver ordförande bestå av sammanlagt 6 ledamöter jämte suppleanter, representerande försvarsgrenscheferna och av arbetstidsregleringen närmast berörda personalorganisationer (V: C).

Kommittén har icke förfogat över ett tillfredsställande material för kostnadsberäkningar vid en arbetstidsreglering för militär och civilmilitär personal. Det har synts kommittén uteslutet att ingå på de vittgående statistiska och organisatoriska undersökningar, som skulle erfordras för att utföra dylika beräkningar. Kommittén har av angivna skäl begränsat sig till att göra beräkningar av exemplifierande karaktär, vilka kunna tjäna till ledning vid bedömande av de kostnader, som kunna uppstå vid genomförande av en arbetstidsreglering.

Vid överläggningar med personalorganisationerna har från organisationernas sida framhållits, att ianspråktagande för uppgifter, som av kommittén ansetts böra falla utanför arbetstidsregleringen, borde på ett eller annat sätt kompenseras. Kommittén, som ansett det falla utanför dess uppdrag att taga ställning i hithörande frågor, har lämnat överslagsmässiga uppgifter på omfattningen av de tjänsteuppdrag, som föreslagits skola falla utanför den reglerade arbetstiden (VI).

Särskilt yttrande

av ledamoten E. B. Holmqvist

För de ledande uppgifterna i krigsorganisationen ävensom planläggningsuppgifterna och utbildningsverksamheten i fred fordras inom försvaret en fast anställd personalkader. Befälets förmåga att kunna rätt organisera och leda utbildningen av de värnpliktiga blir av avgörande betydelse för försvarsmaktens personella styrka i kvalitativt avseende. Det är därför av betydelse att de aktiva personalkårerna får en god rekrytering. I detta sammanhang är det av vikt hur arbetstidsförhållandena för den militära personalen ordnas. Förhållandena får inte vara sådana att de avhåller lämpliga personer från att välja den militära levnadsbanan. Även andra skäl talar för att om så är möjligt de inom försvaret anställda militära befattningshavarna beredes med civila arbetstagare likvärdiga betingelser i fråga om fritid för rekreation och vila.

Kommitténs majoritet har vid sina överväganden kommit till uppfattningen att en arbetstidsreglering efter mönster av vad som gäller för vissa civila arbetstagare kan om än med starka modifikationer genomföras för all militär och civilmilitär personal. Kommittén har även föreslagit text till kungörelse om sådan arbetstidsreglering.

Kommittén har dock icke kunnat belysa konsekvenserna av införandet av sådana arbetstidsregler. Undertecknad har därför icke kunnat biträda förslaget utan förordar viss försöksverksamhet innan ställning tages till en definitiv arbetstidsreglering.

Den militära tjänsten är i flera avseenden särpräglad och jämförelser med civil verksamhet måste därför göras med försiktighet. För att försvarsmakten skall kunna fylla sin uppgift i krig fordras att verksamheten i fred inriktas härpå. Så måste exempelvis förbanden samövas under fältmässiga förhållanden ofta med åsidosättande av eljest naturliga anspråk på komfort och bekvämlighet för personal. Det är därför uteslutet att under sådana skeden av utbildningen vare sig för befäl eller trupp ordna tjänsten efter normalt arbetstidsschema. För att sådana övningar skall få realistisk karaktär eftersträvas tvärtom så starka avvikelser som möjligt från den normala livsföringens betingelser. Detta gör att höga krav måste ställas bl. a. på fysisk uthållighet hos den militära personalen. Således anses befälet högst intill 40-års åldern kunna bestrida mera krävande uppgifter inom trupptjänsten. Flertalet befattningshavare erhåller därefter inretjänst-befattningar (mot-

svarande) och beredes avgång från tjänsten redan i 50-års åldern. Pensions-systemet är med hänsyn till dessa förhållanden så utformat att den militära personalens intjänandetid för full pension är väsentligt kortare än vad som gäller för civil statstjänst.

Den större koncentrationen av den aktiva perioden gör att det i och för sig icke är oriktigt med avvikelser från eljest normalt förekommande bestämmelser.

Ett annat särdrag i den militära personalens arbetsuppgifter är den beredskaps- och jourtjänst som med hänsyn till försvarsberedskapen och säkerhetstjänsten måste upprätthållas i olika avseenden. Utan att utföra ett egentligt arbete är personalen exempelvis genom sådan tjänst bunden vid förläggningen eller stationeringsorten under längre eller kortare tid.

Vid en bedömning av förutsättningarna för en mera bunden reglering av arbetstiden finns det även anledning observera militärtjänstens karaktär av utbildningsverksamhet. Den större delen av befälet har att som lärare och instruktörer utbilda värnpliktiga samt annat aktivt befäl under utbildning. Medverkan vid lektioner och övningspass kräver förberedelser i form av repetition och egen vidareutbildning på samma sätt som gäller för lärarpersonal vid civila utbildningsanstalter. Av den undersökning som kommittén utfört framgår också att en icke obetydlig del av den redovisade arbetstiden består av förberedelsearbeten på arbetsplatsen eller i hemmet.

Det bör i detta sammanhang observeras att civil personal med dylik tjänstgöring ej har fastställd arbetstid.

Parallellt med tjänsten som utbildare löper för all aktiv personal en fortskridande vidareutbildning som siktar på att vidmakthålla och utveckla förmåga att fylla viktiga uppgifter i krigsorganisationen. Särskilt officerarna har efter grundutbildning och vunnen officersanställning att som elever vid skolor och kurser genomgå en omfattande fortsatt utbildning. Viss del av trupptjänsten (motsvarande) särskilt för det yngre befälet är även att anse som led i den egna utbildningen.

Variationer i arbetsbelastningen under året torde förekomma mer eller mindre inom alla verksamhetsområden. Inom den militära utbildningsorganisationen är emellertid variationerna härvidlag synnerligen framträdande. Under det s. k. truppfria uppehållet eller under första tiden av åldersklassens utbildning då den schemalagda utbildningstiden uppgår till blott 42 veckotimmar är tjänsten i allmänhet lindrig medan den under exempelvis de tidigare nämnda förbandsövningarna under utbildningsårets senare skede blir ytterst pressande.

De här angivna förhållandena konstituerar särskilda svårigheter för en reglering av arbetstiden efter civilt mönster.

Utredningens majoritet har vid utformningen av sitt förslag beaktat dessa betingelser på så sätt att viss typ av övningar, tillämpningsövningar om minst ett dygns varaktighet, undantagits från den reglerade arbetstiden,

varvid dock för varje sådan dygnsövning visst avdrag på den för vecka fastställda normalarbetstiden avses få göras. Kommittén har även funnit det motiverat att dagbefälstjänst, vaktjänst ombord, jour- och beredskaps-tjänst icke räknas som arbetstid i den mån den fullgöres utöver normalt förekommande tjänstgöringstider. Den militära tjänstens karaktär av fortlöpande utbildningsverksamhet har kommittén endast beaktat i så måtto att underbefäl och underofficer på aktiv stat vid tjänstgöring för utbildning till officer undantagits från arbetstidskungörelsens tillämpningsområde. Vid övrig befälsutbildning, exempelvis för krigshögskolans elever, torde arbets-tidsregleringen alltså komma att gälla. Den ojämna arbetsbelastningen under året har föranlett kommittén att föreslå begränsningsperiodens längd för beräkning av normalarbetstiden upp till ett år.

Kommitténs förslag kännetecknas således av betydande avsteg från på andra områden gällande principer för beräkning av den normala arbetstiden. Särskilt markant är detta i fråga om övningar av minst ett dygns varaktighet, som ansetts kunna läggas utanför den reglerade arbetstiden. En sådan anordning får till följd att tjänstgöring under övning som pågått exempelvis 23 timmar får helt inräknas som normalarbetstid eller övertid, medan vid övning om 24 timmar endast högst $7\frac{1}{2}$ timmar av tjänst på normalarbetstid anses utförd. Genom att dygnsövningarna lägges utanför normalarbetstiden blir, om den av kommittén använda beräkningen av antalet sådana övningar, 25 per år, är riktigt, den verkliga arbetstiden ca 50 timmar per vecka i genomsnitt under året.

Kommittén har dock, som framgår av de under kap. VI redovisade kostnadsantagandena räknat med att personalen bör erhålla viss kompensation för tjänstgöring under obekvämd tid. De militära personalorganisationerna har för kommittén framhållit att tjänsteuppgifterna utanför den av kommittén föreslagna normalarbetstiden bör kompenseras i någon form. En kompensation som ges i form av en reglerad fritid i nära anslutning till övning skulle otvivelaktigt innebära en riktig åtgärd. Det förutsattes då, att denna fritid skall innebära en reell minskning i arbetstidsuttaget.

I direktiven för utredningen har förutsatts att kommittén borde undersöka på vilka vägar det kan vara möjligt att — utan men för tjänsten — nå fram till en mera tillfredsställande ordning i fråga om bestämmandet av den militära och civilmilitära personalens arbetstid. Den undersökning som kommittén utfört har visserligen givit en värdefull belysning av den militära personalens arbetstidsförhållanden, men ger icke någon vägledning för bedömning av möjligheterna att utan men för utbildningsresultatet kunna genomföra en arbetstidsreglering i den av kommittén föreslagna formen. På den enskilda arbetsmarknaden har arbetstidsförkortningen från 48 till 45 timmar i allmänhet ansetts böra ske under en övergångstid av 3 år. Med hänsyn till att tjänstetiden för stor del av befälspersonalen sammanfaller med den schemalagda utbildningstiden för de värnpliktiga — i regel 48 timmar

per vecka — torde särskilt vid förband med befälsvakanser betydande svårigheter kunna uppstå därest arbetstiden omedelbart skall nedbringas till 45 timmar. En närmare undersökning av de särskilda förhållanden som härvid måste beaktas vore erforderlig innan ställning kan tagas till en definitiv reglering av arbetstiden.

Undertecknad vill förorda att innan en mera bunden arbetstidsreglering genomföres en normalisering av tjänstgöringen till 45 timmar per vecka försöksvis genomföres vid alla förband där så är lämpligt med hänsyn till befälssituationen och andra relevanta förhållanden. Det bör ankomma på försvarsgrenscheferna att föreslå vid vilka förband sådan kortare tjänstgöring bör ske. Där så är motiverat bör en stegvis sänkning till 45 timmar anbefallas. Den här förordade normaliseringen av arbetstiden torde icke kunna följas vid de tider under utbildningsåret då tillämpningsövningar av längre varaktighet pågår eller då tjänsten av annan anledning är särskilt påfrestande. Det är emellertid angeläget att personalen beredes möjlighet till tjänstefria dagar i så nära anslutning som möjligt till sådan ansträngande tjänstgöring. Redan nu tillämpas i viss utsträckning sådan kompensation genom att förbandschef äger rätt att i anslutning till repetitionsövning medge tjänstefrihet under 2 dagar i den mån tjänsten gör detta möjligt. Denna rätt till kompensation i tid bör kunna vidgas till 3 fria dagar per övningsstillfälle vilket innebär en ökning från i allmänhet 4—6 tjänstefria dagar per år till 6—9.

I samband med att en normalisering till 45 veckotimmar försöksvis sker bör vid ett antal lämpliga förband verkningarna av åtgärden närmare studeras. Det faktiska arbetstidsuttaget bör noteras och möjligheterna att vidtaga av den nya situationen betingade rationaliseringsåtgärder bör närmare klargöras. Härvid bör beaktas att utbildningsresultatet ej försämrass. Först sedan ytterligare klarhet därmed vunnits föreligger förutsättningar för en mera definitiv reglering av arbetstiden. I vilken form denna slutligen bör ske torde bli beroende av de erfarenheter som kan vinnas.

Försöksverksamheten bör centralt ledas av försvarsgrenscheferna som även bör utforma direktiv för hur verksamheten med hänsyn till särarten inom de olika försvarsgrenarna och truppslagen bör bedrivas. Senast efter tre år bör försöksverksamheten vara slutförd.

Förutsättningarna för att en inskränkning av arbetstiden skall kunna genomföras enligt vad som här angivits är att befälsstillgången är god och att utbildningen av värnpliktiga kan organiseras så att viss del av befälet kan frigöras från tjänsten. Möjligheterna härför synes efter hand bli större. Inom armén har antalet värnpliktiga inom utbildningsenheterna minskats och en tydlig tendens till ett förbättrat vakansläge har inträtt. Antalet anmälda instruktörsaspiranter är numera helt tillfredsställande, antalet sökande till befälsskola I var 1959 2 200 mot 1956 1 160. Avgångarna ur underbefälskåren har minskat och antalet vakanta underbefälsbeställningar, som 1957 var

1 234, var i början av 1959 838. Elevantalet vid krigsskolan är innevarande år större än tidigare och antalet officersvakanser torde kunna reduceras inom de närmaste åren. Inom underofficerskåren föreligger f. n. ett visst överskott i fråga om beställningar.

Befälssituationen är således bättre än vid tidpunkten för arbetstidskommitténs tillsättande och undersökningens genomförande och därmed torde otvivelaktigt även förutsättningar för viss förkortning av arbetstiden föreligga.

BILAGA 1

MILITÄRA ARBETSTIDSKOMMITTÉN 1957

Genomläs och följ noggrant »Anvisningar för ifyllande
av arbetstidsuppgift»

ARBETSTIDSUPPGIFT

Ärver tiden

Skriv tydligt!

Namn	Tjgrad (klass)	Förband	Komp (motsv)	Underavd (motsv)
Utbildningslinje (yrkesgren)	Befattning eller kommandering	Antal nätter under veckan då det vanl kvarteret ej kunnat bibehållas		

Söndag

		Använd tid								Summa tid		Anteckningar
		0000—0600		0600—1900		1900—2200		2200—2400				
Tjänsteåligganden		tim	min	tim	min	tim	min	tim	min	tim	min	
A. Ordinarie tjänstgöring												
1. Övn om minst ett dygn												
2. Annan ordinarie tjt												
3. Förberedelser m m												
B. Extra tjänstgöring												
4. Befälsutbildning												
5. Tjänsteresa												
6. Dagbefälstjänst												
7. Garnisonstjänst												
8. Beredskapstjänst												
9. Övn om minst ett dygn												
10. Övrig extra tjt												
Uppgiftslämnarens namnunderskrift 1)						Bestyrkes / kompch (motsv) 1) 2)						

1) Underskrift och bestyrkande gäller för samtliga veckodagar. — 2) Kompch (motsv) egen arbetstidsuppgift bestyrkes av närmast högre chef

Måndag

Tjänsteåligganden	Använd tid								Summa tid		Anteckningar
	0000—0600		0600—1900		1900—2200		2200—2400				
	tim	min	tim	min	tim	min	tim	min	tim	min	
A. Ordinarie tjänstgöring											
1. Övn om minst ett dygn											
2. Annan ordinarie tjt											
3. Förberedelser m m											
B. Extra tjänstgöring											
4. Befälsutbildning											
5. Tjänsteresa											
6. Dagbefälstjänst											
7. Garnisonstjänst											
8. Beredskapstjänst											
9. Övn om minst ett dygn											
10. Övrig extra tjt											
A. Ordinarie tjänstgöring											
1. Övn om minst ett dygn											
2. Annan ordinarie tjt											
3. Förberedelser m m											
B. Extra tjänstgöring											
4. Befälsutbildning											
5. Tjänsteresa											
6. Dagbefälstjänst											
7. Garnisonstjänst											
8. Beredskapstjänst											
9. Övn om minst ett dygn											
10. Övrig extra tjt											

Tisdag

[illegible]

Anvisningar för ifyllande av arbetstidsuppgift

Blankethuvud

Avser tiden. Här anges första och sista dag i den kalendervecka uppgifterna avser. Kalenderveckan börjar söndag kl 0000 och slutar lördag kl. 2400.

Namn. Avser efternamn följt av initialer.

Tjänstegrad (tjänsteklass). Av civilmilitär personal anges även »civilmil» efter tjänsteklassen.

Förband. Avser förband (skola) enligt krigsmaktens indelning i fred (SF nr 634/1956).

Kompani (motsv). Avser den underavdelning inom förbandet, där uppgiftslämnaren är tjänstgöringsplacerad.

Underavdelning (motsv). Avser den underavdelning inom kompani (motsv), där uppgiftslämnaren är tjänstgöringsplacerad.

Utbildningslinje (yrkesgren). Anges i förekommande fall.

Befattning eller kommendering. Här anges ordinarie tjänstgöringsplacering t e kompanichef, tjänstegrenscheff, kompaniadjutant, chef för kulspruteavdelning, instruktör, elev i viss kurs.

Om ändring i ordinarie tjänstgöringsförhållanden skett under veckan redovisas detta.

Antal nätter under veckan, då det vanliga kvarteret icke kunnat bibehållas. Härmed avses antalet nätter, under vilka uppgiftslämnaren icke kunnat utnyttja sin ordinarie bostad.

Tjänsteåligganden. Dessa redovisas under huvudrubrikerna ordinarie tjänstgöring och extra tjänstgöring

Med ordinarie tjänstgöring avses tjänstgöring som fullgöres vid den underavdelning av förbandet, där uppgiftslämnaren är tjänstgöringsplacerad som chef, instruktör, lärare, elev osv.

Med extra tjänstgöring avses tjänstgöring som fullgöres vid sidan av ordinarie tjänstgöring och utan att ändring sker av uppgiftslämnarens tjänstgöringsplacering.

Använd tid. Då här ofta är fråga om korta tjänstgöringspass är det nödvändigt att tidsangivelsen sker så noga som möjligt. Minutangivning avrundas till närmast 5-tal.

A. Anvisningar för redovisning av tid för ordinarie tjänstgöring.

A: 1. Övning om minst ett dygn. Här anges s a m m a n h ä n g a n d e tillämpningsövning (motsv) om minst ett dygns varaktighet, då uppgiftslämnaren tjänstgör vid sin underavdelning. Tid som tages i anspråk till förberedelser eller inre tjänst m m i d i r e k t a n s l u t n i n g till övningens början eller slut medräknas i övningstiden.

Sjökommenderad personal redovisar ingen tjänstgöring under denna rubrik.

A: 2. Annan ordinarie tjänstgöring. Här anges den tid enligt veckoprogram, utbildningsorder m m, då uppgiftslämnaren tjänstgör vid sin underavdelning (leder övning, lektion osv; biträder vid övning, lektion osv; deltagar i övning, lektion osv; fullgör tjänstgöring enligt instruktion osv). Raster mellan två på varandra följande övningspass inräknas i tiden, om rastens längd icke överstiger 30 minuter. Tid som tages i anspråk för förberedelse eller inre tjänst m m i direkt anslutning till övningspass, lektion osv medräknas i tiden.

Av sjökommenderad personal redovisas även all vakttjänst under gång som annan ordinarie tjänstgöring. Vakttjänst ombord till ankars, vilken bestrides som dygnvakt, redovisas som dagbefälstjänst. Övrig vakttjänst ombord till ankars redovisas som annan ordinarie tjänstgöring, dock endast den del av vakten, då uppgiftslämnaren har törn. Törnfri del av vakten redovisas som beredskapstjänst på tjänstgöringsplatsen.

A: 3. *Förberedelser m m.* Här anges den tid som erfordras för praktiska förberedelser, efterarbeten m m för »Ordinarie tjänstgöring», om förberedelserna m m icke skett i direkt anslutning till övning, övningspass, lektion osv. Som förberedelser m m redovisas t e övnings- (lektions-) förberedelser i terrängen och inomhus, iordningställande av skriftliga uppgifter, rättande av skriftliga uppgifter osv.

B. Anvisningar för redovisning av tid för extra tjänstgöring

B: 4. *Befälsutbildning.* Här anges tid som använts, då uppgiftslämnaren utan hinder för ordinarie tjänstgöring beordrats leda (biträda vid) eller som elev deltaga i befälsutbildning, som anordnats för den fast anställda personalen. Av elev redovisas endast tid enligt program, order, lärares anvisning o dyl. Av lärare samt av elev som beordrats leda övningspass, redovisas här även tid för praktiska förberedelser såsom förberedelser i terrängen och inomhus, iordningställande av skriftliga uppgifter, rättande av skriftliga uppgifter m m.

B: 5. *Tjänsteresa.* Här anges endast tiden för själva tjänsteresan. Den tjänstgöring som resan avser redovisas under t e A. »Ordinarie tjänstgöring», B: 4 »Befälsutbildning», B: 9 »Övn om minst ett dygn» eller B: 10 »Övrig extra tjänstgöring».

B: 6. *Dagbefälstjänst.* Dagbefäl som icke fullgöra annan tjänstgöring än dagbefälstjänst och som måste uppehålla sig på tjänstgöringsplatsen redovisa all tid — utom tid för eventuell permission — under denna rubrik. Dagbefäl som fullgör dagbefälstjänst utan hinder för ordinarie tjänstgöring redovisa under denna rubrik endast den tid, som utöver ordinarie tjänstgöring måste tagas i anspråk för dagbefälstjänsten (således den tid uppgiftslämnaren måst uppehålla sig på tjänstgöringsplatsen eller — om uppgiftslämnaren under fritid icke behöver uppehålla sig på tjänstgöringsplatsen — endast tid för visitationer m m enligt gällande instruktion).

Vakttjänst ombord till ankars, vilken bestrides som dygnvakt, redovisas som dagbefälstjänst.

B: 7. *Garnisonstjänst.* (TjRK mom 585). Här anges den tid, som tagits i anspråk för vakttjänst, ordningspatrulltjänst, skogsbrandtjänst m m. I anteckningskolumnen anges tjänstgöringens art.

B: 8. *Beredskapstjänst.* Beredskapstjänst kan fullgöras antingen på tjänstgöringsplatsen eller i hemmet.

Vid beredskapstjänst på tjänstgöringsplatsen anges tid då uppgiftslämnaren under fritid varit skyldig att vistas på tjänstgöringsplatsen. I anteckningskolumnen anges beredskapens art genom »T» följt av ålagd uppgift. Sjökommenderad personal redovisar törfri del av vakttjänst ombord till ankars under denna rubrik.

Vid beredskapstjänst i hemmet redovisas tid endast om uppgiftslämnaren varit skyldig att inom 2 timmar kunna vara i tjänst på tjänstgöringsplatsen. I anteckningskolumnen anges beredskapens art genom »H» följt av ålagd uppgift.

B: 9. *Övn om minst ett dygn.* Här anges deltagande i eller medverkande vid s a m m a n h ä n g a n d e övning om minst ett dygns längd, då uppgiftslämnaren ålagts fullgöra annan tjänst än att tjänstgöra vid sin underavdelning t e stridsdomare vid annan underavdelning, instruktör vid repetitionsövningsförband. I anteckningskolumnen anges tjänstgöringens art.

B: 10. *Övrig extra tjänstgöring.* Här anges tjänstgöring av annat slag än som redovisats under A: 1—3 och B: 4—9 t e stridsdomare vid annan underavdelning, instruktör vid repetitionsförband, funktionär vid tävling. I anteckningskolumnen anges tjänstgöringens art.

Antm: Föt dag då uppgiftslämnaren åtnjutit ledighet anges i anteckningskolumnen anledningen till bortovaron (semester, sjukledighet etc.)

BILAGA 2

Sammandragstabeller

Tabell 1. Genomsnittligt antal i arbetstidsundersökningen redovisade beställningshavare

Tjänstgöringens art Personalkategori	Genomsnittligt antal redovisade beställnings- havare	Tjänstgöringens art Personalkategori	Genomsnittligt antal redovisade beställnings- havare
Trupptjänst		Stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst	
Kaptener (Ryttmästare).....	102	Officerare (vederlikar)....	114
Subalternofficerare.....	184	Underofficerare (»)....	232
Underofficerare.....	379	Underbefäl (»)....	189
Underbefäl.....	469	Kompaniadjudanter (motsvarande).....	82
Samtliga	1 134	Förvaltare i förrådstjänst	45
Sjötjänst		Samtliga	662
Kaptener.....	7	Verkstadstjänst	
Subalternofficerare.....	16	Ingenjörer.....	22
Underofficerare.....	46	Mekaniker, tekniker m. fl.	154
Underbefäl.....	112	Samtliga	176
Samtliga	181	Musiktjänst	
Flygtjänst		Musikdirektörer.....	6
Kaptener.....	8	Musikunderofficerare och musikfurirer.....	160
Subalternofficerare.....	23	Samtliga	166
Underofficerare.....	39		
Underbefäl.....	89		
Samtliga	159		
Marktjänst vid flygvapnet			
Kaptener.....	23		
Subalternofficerare.....	3		
Underofficerare.....	50		
Underbefäl.....	59		
Civ.mil. pers. m. underofficers tjänsteklass.....	46		
Civ.mil. pers. m. underbefäls tjänsteklass.....	302		
Samtliga	483		

Tabell 2. Sammanfattning avseende trupptjänst

Förband Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teällig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bere- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- befäls- tjänst	Garni- sons- tjänst	Bered- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Armén										
<i>I 1</i>										
Kaptener.....	63,7	14,2	38,9	0,9	0,1	0,6	—	2,3	—	6,7
Subalternofficerare	62,7	15,4	29,9	4,5	0,6	0,4	3,4	2,4	0,4	5,7
Underofficerare ...	61,3	13,3	33,1	3,6	0,5	0,3	4,3	3,2	—	3,0
Underbefäl.....	60,7	16,3	30,0	4,5	0,7	0,4	3,6	2,6	—	2,6
<i>I 12</i>										
Kaptener.....	54,7	9,2	40,4	2,3	0,1	0,3	—	—	—	2,4
Subalternofficerare	56,2	5,5	38,9	4,5	0,7	0,2	4,6	—	—	1,8
Underofficerare ...	60,1	6,3	38,3	4,7	0,3	0,3	6,6	—	0,4	3,2
Underbefäl.....	55,3	8,7	34,7	5,3	0,7	0,1	2,6	—	—	3,2
<i>I 15</i>										
Kaptener.....	52,3	2,9	40,5	4,1	2,3	1,1	0,1	—	—	1,3
Subalternofficerare	54,3	1,8	36,3	10,8	1,6	0,4	2,9	—	—	0,5
Underofficerare ...	52,6	2,2	37,0	6,6	1,2	0,6	4,6	—	—	0,4
Underbefäl.....	51,4	1,8	34,1	7,0	2,9	0,3	5,2	—	—	0,1
<i>I 19</i>										
Kaptener.....	72,5	22,3	37,5	3,8	0,9	2,1	0,5	—	—	5,4
Subalternofficerare	64,1	17,7	34,8	6,3	0,9	0,2	2,3	—	—	1,9
Underofficerare ...	74,2	30,6	30,5	5,0	0,7	0,9	5,3	—	0,3	0,9
Underbefäl.....	64,8	19,1	29,0	4,5	0,2	0,4	6,1	0,2	0,2	5,1
<i>K 4</i>										
Ryttmästare.....	58,6	8,0	35,9	2,0	1,1	2,2	—	—	—	9,4
Subalternofficerare	66,5	22,3	31,6	6,0	1,9	0,6	2,6	—	0,2	1,3
Underofficerare ...	71,5	28,8	33,4	4,7	0,6	0,3	3,4	0,2	—	0,1
Underbefäl.....	61,4	12,7	37,7	3,2	0,5	0,1	2,8	0,1	—	4,3
<i>P 1</i>										
Kaptener.....	53,5	4,6	35,2	2,2	3,9	2,0	3,9	1,2	—	0,5
Subalternofficerare	59,9	4,4	38,2	5,1	1,3	1,0	6,7	0,7	0,1	2,4
Underofficerare ...	54,1	1,5	35,3	6,4	1,8	0,8	7,1	0,5	—	0,7
Underbefäl.....	57,0	3,1	35,4	5,5	0,6	0,2	3,6	6,0	1,2	1,4
<i>A 6</i>										
Kaptener.....	60,9	14,7	37,8	3,0	0,8	1,6	0,4	—	—	2,6
Subalternofficerare	64,6	13,2	31,1	9,8	1,8	0,5	6,3	0,1	—	1,8
Underofficerare ...	64,4	19,0	30,0	7,2	0,2	—	5,5	—	0,2	2,3
Underbefäl.....	59,7	11,9	37,0	4,0	0,5	0,2	5,3	0,2	—	0,6
<i>A 9</i>										
Kaptener.....	81,0	39,3	26,5	1,7	0,2	0,8	2,1	—	0,5	9,9
Subalternofficerare	71,5	31,1	25,5	5,6	0,2	0,2	3,9	—	0,5	4,5
Underofficerare ...	74,8	36,1	23,1	5,0	1,3	0,4	4,6	—	2,9	1,4
Underbefäl.....	73,8	27,1	25,9	4,8	1,1	0,1	8,8	0,2	0,7	5,1
<i>Lv 3</i>										
Kaptener.....	54,8	7,1	38,4	1,4	0,6	2,4	1,3	1,0	—	2,6
Subalternofficerare	62,9	16,9	32,7	6,1	1,7	0,3	1,8	1,1	—	2,3
Underofficerare ...	56,3	12,3	33,6	2,9	3,1	0,4	0,8	0,6	—	2,6
Underbefäl.....	62,0	17,5	35,8	2,2	0,9	0,3	2,6	—	—	2,7

Tabell 2 (forts.)

Förband Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teällig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bere- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- befäls- tjänst	Garni- sons- tjänst	Bered- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Lv 4</i>										
Kaptener.....	50,0	4,4	38,4	2,5	1,0	2,5	0,3	—	—	0,9
Subalternofficerare	60,1	4,4	33,5	4,9	3,9	0,8	11,7	—	—	0,9
Underofficerare ...	51,7	1,9	32,2	4,6	2,8	1,1	2,4	—	—	6,7
Underbefäl.....	52,2	4,6	37,6	3,4	0,9	0,1	2,8	—	0,1	2,7
<i>Ing 1</i>										
Kaptener.....	50,5	1,8	35,1	5,5	1,9	2,2	—	0,6	2,3	1,1
Subalternofficerare	59,8	7,0	33,4	6,2	4,0	1,7	3,9	3,1	—	0,5
Underofficerare ...	48,8	4,6	33,1	3,0	3,2	0,9	2,7	—	0,1	1,2
Underbefäl.....	51,8	4,9	34,9	2,7	3,0	0,5	5,3	—	—	0,5
<i>S 1</i>										
Kaptener.....	60,4	7,5	35,4	1,9	1,5	3,7	0,2	1,4	—	8,8
Subalternofficerare	66,0	6,7	28,2	5,7	2,4	0,5	7,3	0,6	—	14,6
Underofficerare ...	59,7	8,5	30,4	6,7	1,0	0,4	2,9	—	1,0	8,8
Underbefäl.....	60,4	8,7	24,9	5,1	4,5	0,2	7,3	0,1	0,1	9,5
<i>T 3</i>										
Kaptener.....	55,6	6,0	39,0	5,5	1,5	1,1	—	—	—	2,5
Subalternofficerare	56,6	4,2	34,8	7,3	2,5	1,2	2,2	—	—	4,4
Underofficerare ...	51,4	6,3	32,6	5,2	2,5	0,6	2,3	—	—	1,9
Underbefäl.....	50,9	6,0	33,1	6,7	1,5	0,3	0,9	0,1	—	2,3
Marinen										
<i>Bskol</i>										
Kaptener.....	57,4	2,5	39,4	4,2	0,1	1,0	6,8	—	1,3	2,1
Subalternofficerare	53,9	0,7	37,7	2,7	0,2	0,2	8,6	0,1	2,5	1,2
Underofficerare ...	56,4	0,8	37,9	3,2	0,2	1,4	10,2	—	2,0	0,7
Underbefäl.....	53,1	0,3	40,9	1,3	—	0,4	6,0	—	2,3	1,9
<i>Kskol</i>										
Kaptener.....	48,2	2,2	37,4	0,4	0,3	1,6	—	—	1,8	4,5
Subalternofficerare	65,0	—	35,8	4,5	—	0,2	21,9	0,4	1,1	1,1
Underofficerare ...	47,0	0,8	37,6	3,7	0,1	0,8	3,1	—	0,3	0,6
Underbefäl.....	48,7	1,9	38,4	4,3	—	0,4	0,8	0,1	2,6	0,2
<i>Gskol</i>										
Kaptener.....	46,5	—	36,3	4,9	—	—	5,3	—	—	—
Subalternofficerare	41,3	—	35,9	5,1	—	—	—	—	—	0,3
Underofficerare ...	40,9	—	33,9	3,0	—	0,5	1,8	—	—	1,7
Underbefäl.....	51,8	8,2	35,9	2,7	0,1	0,7	3,7	—	0,5	—
<i>KA 2</i>										
Kaptener.....	59,7	8,5	41,1	0,9	—	0,1	—	1,5	1,6	6,0
Subalternofficerare	66,5	14,2	39,2	5,0	0,3	0,6	6,3	0,3	0,1	0,5
Underofficerare ...	62,1	6,8	43,2	2,0	0,1	0,4	6,3	0,6	1,4	1,3
Underbefäl.....	60,0	2,8	45,8	1,1	0,1	0,1	2,8	0,1	5,8	1,4
<i>KA 5</i>										
Kaptener.....	58,9	3,2	38,6	3,0	2,8	4,5	0,7	0,7	4,8	0,6
Subalternofficerare	58,7	5,5	37,0	2,7	1,3	1,7	5,6	—	0,7	4,2
Underofficerare ...	65,6	0,7	43,1	1,2	0,8	1,3	4,2	—	12,6	1,7
Underbefäl.....	59,8	3,7	41,8	0,7	—	1,6	6,5	0,1	4,1	1,3

Tabell 3. Sammanfattning avseende sjö tjänst

Förband Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teålig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bere- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- befäls- tjänst	Garni- sons- tjänst	Bered- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Kfl</i>										
Kaptener.....	72,3	—	49,2	1,7	—	0,6	1,3	—	17,7	1,8
Subalternofficerare	89,3	0,1	46,7	1,3	—	0,5	16,4	—	23,5	0,8
Underofficerare ...	92,1	0,4	50,0	0,8	—	0,2	8,3	—	31,8	0,6
Underbefäl.....	88,8	0,4	48,4	0,2	—	0,2	5,6	0,4	33,3	0,3
<i>GA</i>										
Kaptener.....	54,7	—	54,7	—	—	—	—	—	—	—
Subalternofficerare	80,9	—	45,8	1,3	1,9	1,0	17,3	—	13,6	—
Underofficerare ...	62,8	1,5	46,6	1,3	—	0,2	2,9	—	8,3	2,0
Underbefäl.....	67,9	—	49,5	0,4	0,2	—	2,8	1,4	12,7	0,9

Tabell 4. Sammanfattning avseende flygtjänst

Förband Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teålig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bere- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- befäls- tjänst	Garni- sons- tjänst	Bered- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>F 1</i>										
Kaptener.....	59,3	7,2	36,9	3,5	—	0,5	9,9	0,4	—	0,9
Subalternofficerare	56,0	6,0	32,6	0,6	—	0,9	13,3	0,5	0,4	1,7
Underofficerare ...	48,2	4,2	33,8	0,1	—	0,3	6,8	—	0,8	2,2
Underbefäl.....	51,4	5,3	33,7	0,1	—	0,2	10,8	0,1	—	1,2
<i>F 10</i>										
Kaptener.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Subalternofficerare	67,0	6,6	35,2	0,6	—	0,7	22,7	—	0,8	0,4
Underofficerare ...	66,1	—	41,6	—	—	—	24,5	—	—	—
Underbefäl.....	49,9	0,5	38,2	0,1	—	1,3	9,1	—	0,3	0,4
<i>F 11</i>										
Kaptener.....	48,2	—	40,1	0,1	—	1,3	—	—	2,9	3,8
Subalternofficerare	54,7	1,0	38,6	0,2	—	0,5	10,2	0,2	2,0	2,0
Underofficerare ...	59,0	0,9	37,7	—	—	0,9	10,3	—	6,5	2,7
Underbefäl.....	54,8	0,3	39,4	0,1	—	0,6	7,8	—	3,5	3,1
<i>F 17</i>										
Kaptener.....	55,0	—	41,0	0,9	0,5	—	11,9	—	—	0,7
Subalternofficerare	60,4	—	36,4	1,8	0,2	2,2	16,2	—	1,2	2,4
Underofficerare ...	54,1	—	39,2	0,1	—	0,1	14,5	—	0,2	—
Underbefäl.....	42,9	0,2	37,6	0,6	0,1	0,4	3,3	—	0,7	—
<i>F 21</i>										
Kaptener.....	37,7	—	37,7	—	—	—	—	—	—	—
Subalternofficerare	56,1	0,3	38,1	0,3	—	0,3	14,9	—	—	2,2
Underofficerare ...	46,0	4,0	38,0	—	—	3,5	—	—	—	0,5
Underbefäl.....	42,4	—	40,9	—	—	1,5	—	—	—	—

Tabell 5. Sammanfattning avseende marktjänst vid flygvapnet

Förband Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teålig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bered- elser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- befäls- tjänst	Garni- sons- tjänst	Bered- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>F 1</i>										
Kaptener.....	49,6	4,2	36,1	0,4	0,5	2,1	0,6	—	—	5,7
Subalternofficerare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Underofficerare ...	51,5	4,2	36,1	2,5	—	1,2	2,9	—	—	4,6
Underbefäl.....	64,3	9,2	36,8	0,9	0,5	0,7	15,4	—	0,7	0,1
Civ.mil. pers. m. underofficers tjänsteklass.....	46,8	2,6	40,5	0,2	—	1,3	—	—	—	2,2
Civ.mil. pers. m. underbefäls tjänsteklass.....	47,7	3,4	40,1	0,1	—	1,2	1,7	—	0,3	0,9
<i>F 10</i>										
Kaptener.....	49,6	3,6	32,2	0,7	1,3	2,5	4,7	—	0,4	4,2
Subalternofficerare	45,2	3,6	25,2	1,0	—	9,6	—	—	—	5,8
Underofficerare ...	55,8	2,0	39,9	1,0	—	1,2	9,6	—	0,4	1,7
Underbefäl.....	55,3	7,1	37,3	0,9	—	1,1	6,1	—	0,9	1,9
Civ.mil. pers. m. underofficers tjänsteklass.....	46,1	3,9	38,5	0,3	0,2	2,4	0,3	—	—	0,5
Civ.mil. pers. m. underbefäls tjänsteklass.....	45,7	2,2	40,3	0,2	—	0,5	0,6	—	1,5	0,4
<i>F 11</i>										
Kaptener.....	50,0	1,1	42,0	0,6	—	1,1	—	—	2,0	3,2
Subalternofficerare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Underofficerare ...	48,8	1,3	41,9	0,4	0,6	—	2,4	—	1,1	1,1
Underbefäl.....	53,9	0,9	30,2	1,6	4,3	0,2	6,8	8,1	1,5	0,3
Civ.mil. pers. m. underofficers.... tjänsteklass.....	49,3	0,5	42,6	0,1	—	0,4	—	—	3,1	2,6
Civ.mil. pers. m. underbefäls tjänsteklass.....	49,1	0,6	43,3	0,3	—	0,2	1,2	—	2,0	1,5
<i>F 17</i>										
Kaptener.....	60,0	—	39,2	0,3	—	0,7	19,3	—	—	0,5
Subalternofficerare	61,2	—	37,9	—	—	—	19,8	—	—	3,5
Underofficerare ...	47,0	0,8	40,6	0,3	—	0,1	4,9	—	—	0,3
Underbefäl.....	59,3	1,7	40,4	0,2	—	0,3	14,8	—	1,8	0,1
Civ.mil. pers. m. underofficers tjänsteklass.....	43,3	1,8	39,7	0,9	—	0,5	—	—	—	0,4
Civ.mil. pers. m. underbefäls tjänsteklass.....	44,7	0,5	41,1	0,1	—	0,2	0,4	0,1	2,0	0,3
<i>F 21</i>										
Kaptener.....	55,3	4,5	39,3	1,0	—	1,3	8,5	—	—	0,7
Subalternofficerare	55,8	0,4	41,1	1,5	—	7,8	2,1	—	—	2,9
Underofficerare ...	56,9	0,2	42,7	0,8	0,1	2,8	6,7	—	0,1	3,5
Underbefäl.....	55,4	2,4	39,8	0,2	0,8	0,4	10,8	0,3	0,3	0,4
Civ.mil. pers. m. underofficers tjänsteklass.....	45,9	1,2	40,4	0,1	1,0	3,0	—	—	0,1	0,1
Civ.mil. pers. m. underbefäls tjänsteklass.....	48,0	2,3	41,1	0,8	0,3	1,3	—	—	1,8	0,4

Tabell 6. Sammanfattning avseende stabs-, förvaltnings- och expeditionstjänst

Försvarsgren m. m. Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teällig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- ber- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- be- fäls- tjänst	Gar- ni- sons- tjänst	Be- red- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Armén										
Officerare (vederlikar) .	51,3	3,2	37,9	1,1	1,3	2,1	1,5	—	0,6	3,6
Underofficerare (») .	46,5	2,0	39,7	0,3	0,4	0,6	1,1	0,1	0,6	1,7
Underbefäl (») .	53,7	2,2	41,9	0,3	0,5	0,4	3,2	0,5	2,3	2,4
Kompaniadjutanter (motsvarande)	53,5	6,3	41,7	0,5	0,9	0,5	1,6	—	0,2	1,8
Förvaltare i förrådstjänst ...	47,2	1,9	41,7	0,5	—	1,2	—	—	1,2	0,7
Marinen										
<i>Bskol, Kskol och Gskol</i>										
Officerare (vederlikar) .	48,7	—	40,2	0,9	0,1	2,4	0,3	0,1	4,0	0,7
Underofficerare (») .	46,8	0,3	39,4	0,7	0,1	0,6	3,2	—	2,3	0,2
Underbefäl (») .	45,0	1,1	37,4	0,2	—	0,4	4,1	1,2	—	0,6
<i>Örlogsvarv m. m.</i>										
Officerare (vederlikar) .	48,7	—	48,7	—	—	—	—	—	—	—
Underofficerare (») .	44,9	—	44,4	0,2	—	0,3	—	—	—	—
Underbefäl (») .	44,5	—	44,5	—	—	—	—	—	—	—
<i>Kustartilleriet</i>										
Officerare (vederlikar) .	56,3	5,4	39,7	0,1	0,1	1,5	4,9	—	2,9	1,7
Underofficerare (») .	54,4	3,8	42,5	0,2	0,1	0,4	4,4	—	1,5	1,5
Underbefäl (») .	55,8	—	45,5	0,2	—	0,2	6,1	0,2	2,5	1,1
Flygvapnet										
Officerare (vederlikar) .	53,8	1,8	37,5	0,5	0,2	2,6	4,3	—	1,6	5,3
Underofficerare (») .	49,7	1,8	38,8	0,1	0,2	0,8	4,4	—	2,4	1,2
Underbefäl (») .	48,2	1,4	40,6	—	—	0,6	3,9	0,3	0,3	1,1
Förvaltare i förrådstjänst ...	50,4	1,1	39,5	0,1	0,1	1,9	2,2	—	4,8	0,7

Tabell 7. Sammanfattning avseende verkstadstjänst

Försvarsgren Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teålig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bere- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- befäls- tjänst	Garni- sons- tjänst	Bered- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Armén										
Ingenjörer.....	49,1	1,5	37,4	1,0	2,2	4,8	—	—	1,3	0,9
Mekaniker.....	51,3	2,7	44,1	0,4	0,5	1,1	0,2	—	0,1	2,2
Marinen										
Ingenjörer.....	47,2	0,1	39,7	0,2	—	2,9	—	—	3,0	1,3
Flygvapnet										
Ingenjörer.....	41,8	—	37,1	—	—	0,6	—	—	—	4,1
Tekniker m. fl.....	46,6	4,0	39,3	1,0	0,1	1,9	0,1	—	—	0,2

Tabell 8. Sammanfattning avseende musiktjänst

Förband Personalkategori	Genomsnittligt antal arbetstimmar per vecka för									
	samt- liga tjänst- teålig- gan- den	ordinarie tjänstgöring			extra tjänstgöring					
		Övn. om minst ett dygn	Annan ordi- narie tjänst- göring	För- bere- delser m. m.	Befäls- utbild- ning	Tjäns- teresa	Dag- be- fäls- tjänst	Gar- ni- sons- tjänst	Be- red- skaps- tjänst	Övrig extra tjänst- göring
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Armén										
<i>I 1</i>										
Musikdirektören	63,2	—	38,1	8,6	—	—	—	12,9	—	3,6
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	60,1	—	39,8	1,3	—	—	2,5	12,8	0,1	3,6
<i>I 12</i>										
Musikdirektören	41,4	—	41,4	—	—	—	—	—	—	—
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	41,8	—	41,5	—	—	—	—	0,3	—	—
<i>I 15</i>										
Musikdirektören	46,3	—	44,2	—	—	—	—	1,6	—	0,5
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	48,4	—	41,4	—	—	—	4,1	2,4	—	0,5
<i>I 19</i>										
Musikdirektören	44,7	—	41,4	—	—	0,9	—	—	—	2,4
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	45,6	1,7	40,9	—	—	—	0,1	—	0,1	2,8
<i>A 6</i>										
Musikdirektören	47,0	—	45,0	—	—	1,7	—	—	—	0,3
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	45,7	—	42,2	0,1	—	1,6	—	—	—	1,8
Marinen										
<i>FlkaS</i>										
Musikdirektören	52,6	—	44,0	—	—	—	—	—	—	8,6
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	50,1	—	41,9	0,1	—	—	—	—	—	8,1
<i>Kskol</i>										
Musikdirektören	46,7	—	28,0	—	—	18,7	—	—	—	—
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	47,0	—	45,2	0,1	0,2	—	—	—	—	1,5
Flygvapnet										
<i>F 1</i>										
Musikdirektören	43,3	—	29,0	10,7	—	3,1	—	—	—	0,5
Musikunderofficerare och musikfurirer . . .	36,4	—	27,0	3,0	1,3	3,9	—	—	—	1,2

Tabell 9. Genomsnittlig tid per vecka under övningsåret 1957/58 för ianspråktagande av viss sjökommenderad personal

Fartyg	Befattning Avdelning	Genomsnittligt antal timmar för vecka			
		Arbetad tid (tjänstetid enligt rutinen, gångtid samt tid för för- beredelse- och av- slutningsarbeten)	Bunden tid (tid för vakttjänst och jour- tjänst)		Arbetad tid och bunden tid
			I allt	Därav ak- tiv tjänst	
Halland	Signalofficer	44,9	28,7	8,6	73,6
	Intendent	44,9	0,9	—	45,8
	Artilleriuppbördsman . . .	44,9	4,0	0,6	48,9
	Radarstyrman	43,3	28,7	8,2	72,0
	Torpeduppbördsman . . .	42,6	6,5	1,3	49,1
	Radiomästare	43,9	28,7	8,2	72,6
	Proviantuppbördsman . .	42,2	28,7	8,2	70,9
	Ångmaskinist	43,9	28,7	11,5	72,6
	Elmaskinist	43,9	28,7	11,5	72,6
	Däcksavdelning	41,9	28,8	8,6	70,7
	»	41,9	28,8	8,6	70,7
	Hantverksavdelning . . .	42,1	28,8	6,9	70,9
	»	43,1	28,8	2,2	71,9
	Ekonomiavdelning (kock)	41,5	0,8	—	42,3
	» (förrådsman)	41,5	0,8	—	42,3
	Maskinavdelning	44,1	28,8	4,4	72,9
	»	41,5	28,8	5,7	70,3
Antares	Fartygschef	49,7	13,8	—	63,5
	Förste officer	49,7	31,0	2,2	80,7
	Uppbördsstyrman	49,1	31,0	2,2	80,1
	Uppbördsmaskinist	48,1	19,4	0,5	67,4
	Uppbördskeppare	45,7	30,3	2,1	76,1
	Tyghantverkare	45,7	30,3	2,1	76,1
	Maskinavdelning	45,7	30,3	2,1	76,1
	»	45,7	30,3	2,1	76,1
	Ekonomiavdelning (förste kock)	45,7	31,6	2,1	77,3
Sälen ¹	Fartygschef	57,7	18,7	1,0	76,4
	Förste officer	71,8	23,3	3,1	95,0
	Torpeduppbördsman . . .	58,1	21,6	—	79,7
	Förste maskinist	59,2	25,8	3,2	85,0
	Förste styrman	57,6	26,2	2,2	83,8
	Däcksavdelning	57,1	26,5	2,7	83,6
	Maskinavdelning	58,7	27,0	3,4	85,8
	Hantverksavdelning . . .	55,9	26,4	3,7	82,3
	Ekonomiavdelning (kock)	61,6	25,3	—	86,9
Hermes	Fartygschef	46,1	7,5	—	53,7
	Uppbördsstyrman	45,7	32,1	1,7	77,8
	Uppbördsmaskinist	45,0	31,1	1,6	76,0
	Förste maskinist	45,0	30,3	1,6	75,3

¹ Avser endast tiden 13/4—18/10 1958.

BILAGA 3

Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer.

1 §.

1 mom. Bestämmelserna i denna kungörelse skola gälla vid tjänstgöring, som inom krigsmakten fullgöres av militär och civilmilitär personal på aktiv stat, innehavare av arvodesbefattning för pensionerad personal samt personal, som frivilligt tjänstgör i befattning, avsedd för personal på aktiv stat.

2 mom. Från kungörelsens tillämpning undantages:

a) tjänstgöring under tid, då värnpliktiga inkallats med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen, och tjänstgöring beträffande vilken Kungl. Maj:t eljest med hänsyn till krigsberedskapen så förordnar;

b) tjänstgöring under tillämpad förbandsövning av längre varaktighet än 24 timmar i följd och under flottenhets expedition till utländsk hamn, belägen väster om 7° östlig longitud från Greenwich räknat; samt

c) tjänstgöring för utbildning till första anställning i ordinarie, extra ordinarie eller extra beställning vid krigsmakten ävensom tjänstgöring för utbildning, vilken underbefäl eller underofficer på aktiv stat undergår för vinnande av anställning såsom officer eller reservofficer.

2 §.

1 mom. Normalarbetstiden skall för år eller kortare begränsningsperiod utgöra i genomsnitt för normal arbetsvecka 45 timmar eller det högre timantal, som må bestämmas beträffande tjänstgöring, vilken medför synnerligen ringa ansträngning; dock att för personal, vars arbete huvudsakligen är att hänföra till stabs-, förvaltnings- eller expeditionstjänst skall gälla vad i allmänna verksstadgan föreskrives om arbetstidens längd.

För läkar-, tandläkar- och veterinärpersonal skall gälla, vad Kungl. Maj:t särskilt förordnar.

2 mom. Normalarbetstiden för vecka, under vilken tillämpad förbandsövning av längre varaktighet än 24 timmar i följd äger rum, skall för varje kalenderdygn, under vilket dylik övning bedrives, reduceras med tiden för övningen, dock högst med 7 $\frac{1}{2}$ timmar.

3 mom. Tid för dagbefälstjänst, högvaktstjänst, vakttjänst ombord samt jour- och beredskapstjänst, som fullgöres utöver den för vederbörande normalt förekommande tjänstgöringstiden, skall icke anses såsom arbetstid.

3 §.

1 mom. För beredning av ärenden angående arbetstid för inom krigsmakten tjänstgörande militär och civilmilitär personal skall finnas en försvarets arbetstidsnämnd.

Nämnden skall fungera såsom remissinstans åt krigsmaktens centrala myndigheter och därvid verka för en enhetlig tillämpning av arbetstidsbestämmelserna samt fortlöpande följa arbetstidsförhållandena för den militära och civilmilitära personalen.

2 mom. Försvarets arbetstidsnämnd skall bestå av en ordförande och sex ledamöter.

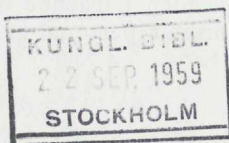
Ordförande och suppleant för honom förordnas av Kungl. Maj:t. Av ledamöterna skall en utses av vardera chefen för armén, chefen för marinen och chefen för flygvapnet samt en av vardera svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund.

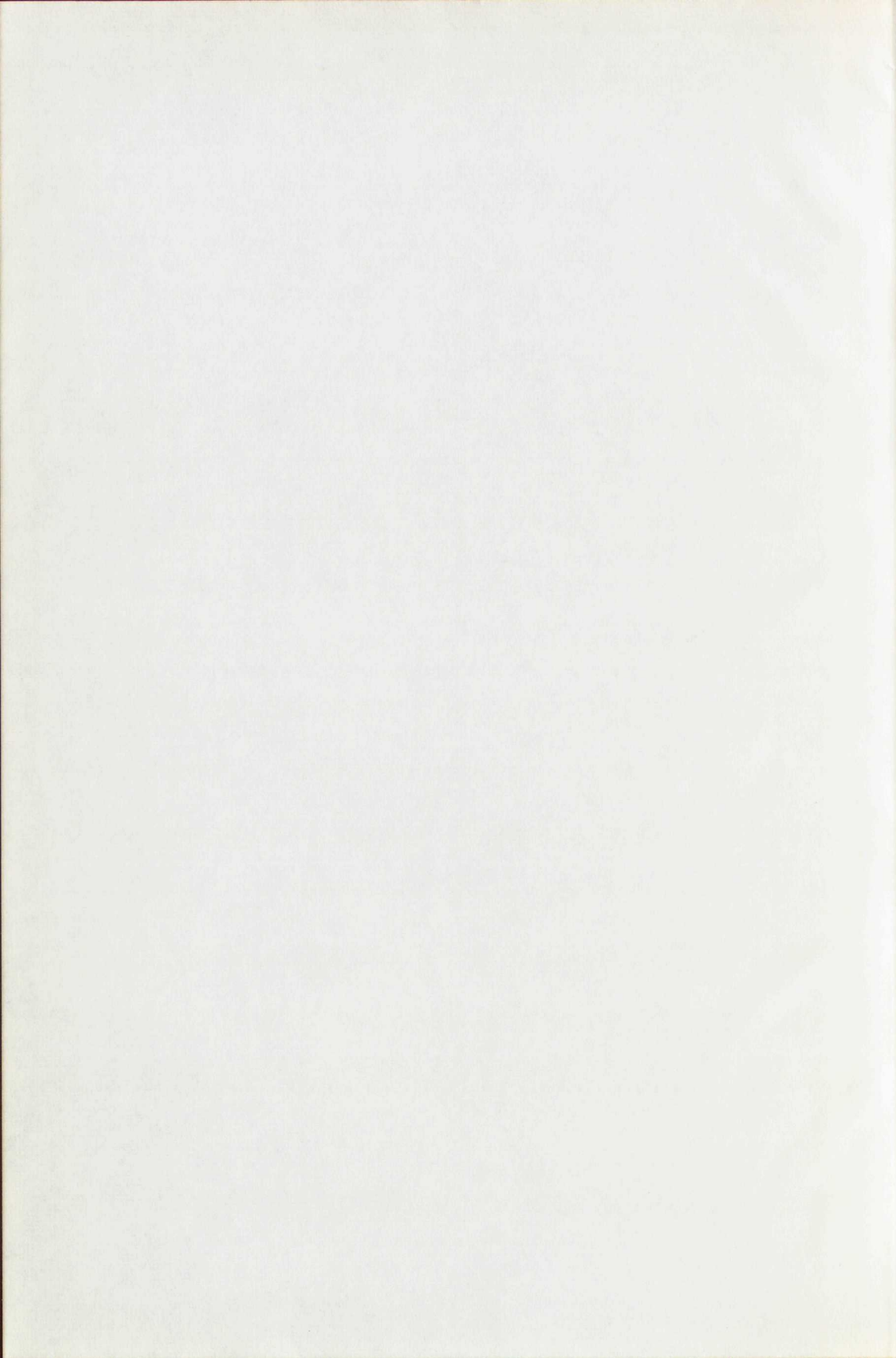
För ledamöterna skola i enahanda ordning utses sex suppleanter.

4 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna kungörelse meddelas av försvarsgrenschefer eller annan vederbörlig myndighet.

Denna kungörelse träder i kraft — — — — —.

Statens offentliga utredningar 1959

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård

Fångvårdsanstalters optimala storlek. [6]
Fångvårdsstyrelsen. [15]
Domarbanan. [17]
Fänges arbetsersättning. [18]
Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [20]
Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. [24]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning

Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. [4]
Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. [9]
Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. [10]
Riksdagens budgetarbete. [16]
Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. [21]
Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamhetens organisation. [22]

Kommunalförvaltning

Statens och kommunernas finansväsen

Familjebeskattningen. [13]
Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. [19]

Politi

Nationalekonomi och socialpolitik

Preliminär nationalbudget för år 1959. [3]
Tilläggsfinansieringens administration. [12]
Reviderad nationalbudget för år 1959. [14]

Hälso- och sjukvård

Läkemedelsförsörjningens organisation. [5]

Allmänt näringsväsen

Fast egendom. Jordbruk med binärningar

Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. [1]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk

Industri

Handel och sjöfart

Kommunikationsväsen

Bank-, kredit- och penningväsen

Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. [7]

Försäkringsväsen

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Ändlig odling i övrigt

Filmstöd och biografnöjesskatt. [2]
Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. [8]
Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. [25]

Försvarsväsen

Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. [11]
Armens befäl. [23]
Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. [26]

Utrikes ärenden. Internationell rätt